

tas. Quidquid sit, habetur epistola Fausti ad Leontium, Arelatensis concilii præsidem. Quis credat ausum fuisse talia scribere, vivente Leontio? viventibus aliis episcopis, a quibus fraudi et mendacii nota tam facile ipsi potuissent inuri? Hæc autem leguntur in epistola Fausti ad Leontium Arelatensem :

« Quod pro sollicitudine pastorali, beate Pater Leonti, in condemnando prædestinationis errore, concilium summorum antistitum congregastis, universis Galliarum episcopis consulistis; quod vero ad ordinanda quæ collatione publica doctissime protulistis, operam infirmis humeris curamque mandastis, parum sanctæ existimationi consulistis, et iudicio caritatis vos periculo electionis onerastis. » Et his verbis epistola clauditur : « In quo quidem opusculo, post Arelatensis concilii subscriptionem, novis erroribus deprehensis, aliqua subijci synodus Lugdunensis exegit. » Sic Faustus Leontio, testi oculato, Arelatensis concilii præsidi, et Lugdunensis conscio. Nollem ego tali scripto denegare fidem, nec verisimile sit hunc episcopum, eo tempore philosophicis studiis, ætate et doctrina, quantumvis erronea, celeberrimum, scripsisse tanta cum fiducia, et coætaneo sibi Leontio dixisse, « illum concilium summorum antistitum congregasse ut damnaretur error prædestinationis. » Hæc enim fuit origo controversiarum, quippe qui prædestinationem, quanquam gratuitam, necessitatem actionibus et humanæ voluntati imponere contenderent Semipelagiani. Nec mirum est episcopos Ecclesiæ Gallicanæ eam amplectos sententiam, quam plerique tuentur hodierno die.

VIII. Hactenus de conciliis habitis dum nonagenarium ageret annum Faustus. Nunc de Lucido, quem fidem prætinam abnegasse contendunt plurimi, negant alii.

Hæc nobis verisimilia saltem videntur : 1° Tunc in Aquitania præsules qui e monasterio Lirinensi elicie-

ban'tur, in Semipelagianismum propendere. Unde non mirum videtur concilia non equidem œcumenica, sed provincialia Ecclesiæ Gallicanæ huic errori auctoritatem conciliasse, Faustumque, qui tot annos vixit, ea quæ pollebat subtilitate, conciliorum decreta non modo suffragio, sed et argumentis suis probasse, ut patet ex epistola ad Leontium, quæ negari non potest. Quisquis synodorum genio indulserit, hanc veritatem exemplis plurimis probaturus est. 2° Lucidus presbyter, qui partes Augustini tuebatur, maxima suspitione laborabat, tum apud Faustum versipellem, tum apud cæteros his partibus addictos, ut fieri solet. Ideo timore percussus, et epistola Fausti impulsus, dum mens territa remaneret dubia, quam partem amplecteretur, Fausto obsequi et anathematismis ipsi oblatis subscribere coactus est. De libertate vel coactione sibi imposita iudicium nobis ferre non licet. Hoc unum conijcimus, dejectionem cui subscripsit Lucidus, Fausti manu scriptam fuisse, ut fieri solet ab iis qui triumphos agere volunt adversus fidei prætinæ defensores. 3° Hincmarus erravit, qui hæc concilia anno 451 ascripsit; sed debent in posteriores annos rejici. Sunt qui ad an. 475; Pagi vero ad 490 annum assignant.

Hæc sunt nomina præsumtum qui subscribere debuerunt : Leontius Arelatensis, sed alii legunt Auxanius; Faustus, Paulus, Eutropius, Pragmatius, Patiens, Megetius, Claudius, Leucadius, Julianus, qui omnes se relegisse dicunt, excepto Eufranio, qui addit : Et admiratus sum plenitudinem sanctam. Lucidus vero tanquam abnegator subsignavit. Subijcitur mox epistola Fausti ad Lucidum, quam omiserat Canisius et ex Sirmundo reponitur (Vid. infra col. 837), ut totam rei seriem percipiant lectores. Sed admonitio Fausti hic præmittenda (Illam nos inter sermones edidimus infra col. 887).

(Confer si placet, caput 8 Historiæ prædestinationis, Patrologiæ nostræ tom. LIII, col. 685.)

SANCTI FAUSTI DE GRATIA DEI ET LIBERO ARBITRIO

LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod Pelagii sensus qui gratiam negavit primo loco necesse sit destrui.

De gratia Dei et tenuitate liberi arbitrii, illuminante sancto Spiritu, juxta evangelicas disciplinas, et apostolicas regulas tractaturi, primo loco Pelagii blasphemias, scilicet jamdudum Ecclesiæ catholice fide proditas, eruditione confusas, auctoritate calcatas, brevi et necessario sermone præstringendas esse credidimus. Pro eo quod inter reliquas dogmatis sui abominaciones, etiam laborem hominis valere posse

D sine gratia, elatione damnabili affirmare conatus est. Et ideo nefarios sensus suos vel ex parte aliqua in medium proferre curabimus, ut sollicitus quisque cognoscat, multo aliud esse salutari gratiæ officium laboris adjungere, aliud vero nudum absque patrocinio gratiæ laborem temeritate una asserere. Hic ergo dum altius humanam fragilitatem, immemor divini timoris, extollit, iudicii sui perdidit sanitatem. Ita ex parte alia cecidit, dum arbitrii libertatem integram prædicat et illæsam, sicut illi qui eam ex toto asserunt fuisse evacuatam. Hoc itaque loco gemini

inter se colluctantur errores, quorum unus solam gratiam, alter solum laborem, relicto tramite atque mensura veritatis, insinuat. Sectarum genere disparēs, sed impietate consimiles. Diverso quidem studio, sed spiritu unius serpentis insibilant. Quorum unus, id est, solius gratiæ prædicator, prima quidem fronte venenum suum sub specie pietatis occultat; alter, id est laboris assertor, protinus exstantem tumorem improba elatione manifestat. Hæc professio, insinuando solum laborem ipso sui titulo detestanda: illa magis sub religioso colore metuenda est. Hæc sacrilegium suum ipsis suis auribus prodit, illa virus suum imis visceribus, pene antequam sentiat, infundit. Duos angustum obsidere fretum scopulorum putes, quorum unus subdeprimitur in profundum, alter minatur in cælum. Unus infestus navigantibus cernitur, alter cæca naufragia improvisus operatur. Ille gratiam loquitur, hic laborem. Utrumque eloquia divina confirmant. Si dissidentes removeas, et dicta conjungas plena fidei sinceritas apparebit. Sed quia velut temerarii remiges sine magistro inexplorato mari vela committunt, ac temperam moderamina nesciunt, et gubernacula tractare non norunt, hic tanquam in Scyllæ male dextrum fertur periculum, ille in lævum Charybdis tendit abruptum. Et quid eos inter hæc facere oporteat, si requiras; provi-
o gubernatore navium fluctibus credant, medium teneant cursum, et ambo flatu dextro perducentur ad portum. Videamus cui impietati geminum hunc errorem assimilare vel conferre possimus. Pari modo in petram scandali offendunt, vel illi qui Christum Dominum solum Deum, vel illi qui solum hominem, amissa discretionis luce, asserere præsumperunt. Pene utraque nimietas, dum discretionem atque discrimen tenere nescit, æquale crimen incurrit. Proinde qui Christum solum hominem dixerit, negavit auctoris potentiam; qui solum Deum, perdidit misericordiam Redemptoris. Ac sic, qui unam in Domino salvatore substantiam confitentur, in hanc constringentur necessitatem, ut aut solum hominem cælo lapsam, aut solum Deum cogantur dicere crucifixum. Sed non ita est. Mortem enim nec solus Deus sentire, nec solus homo superare potuisset. Et ideo eam pro gemina ratione substantiæ, homo suscepit et Deus vicit. Si ergo partibus proprietates suas reddas, et Christum Deum simul atque hominem credas et asseras, perinde est ac si gratiam cum labore conjungas, et ab adjutorio Dei conatum hominis non repellas. Ita tamen, ut adnitentis devotioni, elationis culpam penitus non admisceas. Quia quantum detrimenti est non laborare, tantum periculi de labore præsumere. Dicit ergo Pelagius, quod ad obtinendam salutem natura hominis sibi sola sufficiat. Ita hic pestifer doctor affirmat, quasi adhuc factura conditionis nostræ in statu suo illibata permaneat. Ego arbitror quod libertas arbitrii sibi sola sufficere sine præsidio gratiæ non potuerit, etiam antequam privilegium illius transgressio violaret. Quomodo vero nunc potest sibi sola sufficere, ad cuius arrogantiam dicitur:

A *Quia sine me nihil potestis facere (Joan. xv)?* Ad cuius præsumptionem divinus sermo dirigitur: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam (Psal. cxxvi)?* Quod utique elationi sine gratia perficere denegatur, humilitati vero cum gratia implere conceditur. Prosequitur adhuc Pelagius Adam mortalem factum, qui sive peccasset, sive non peccasset, esset moriturus. Sed cum dicit Apostolus, *Propterea, inquit, sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, et per peccatum mors (Rom. v)*, intelligis quia si peccatum non præcessisset, mors secuta non esset, et donata immortalitas perdurasset, quam utique manifestum est sub proposita lege præstitam, et cum conditione collatam, ut si non recessisset superbus ab obedientia, permaneret æternus in gloria. Nam cum interdictum cælestis sanxisset dicens: *In quacunque die comederitis de ligno scientiæ boni et mali, morte moriemini (Gen. ii)*, inclyti gustus male suasa præsumptio facta est ex accidenti mortis occasio. *Morte, inquit, morieris.* Si nihil largientis contulit gratia, quid est quod abstulit damnantis offensa? Mors itaque, id est, peregrinum et adventitium malum, non est ordo naturæ, sed pœna sententiæ. *Quoniam, inquit, Dominus mortem non fecit (Sap. i).* Æternitatem creditam fuisse homini, livor ipse testatur inimici. Et quia ei immortalitatem dejectus invidit, ideo causam mortis ingessit, dicendo: *In quacunque die comederitis de ligno hoc, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii (Gen. iii).* Si hoc tantum dixisset: *Cum manducaveritis, satietatem de cibi suavitate capietis, usque ad concupiscentiæ carnalis illecebram transgressio pervenisset.* Cum vero hanc prævaricationis proposuerit finem dicendo, *eritis sicut dii, edacitatis culpa usque ad divinitatis ambitum, et usque ad crimen majestatis accessit.* Facti sunt ergo sicut dii, dono gratiæ cælestis exuti et de beatæ stationis culmine proturbati. Ac sic callidus serpens pro superbix malo ejectus e cælo, machinas sibi ad hominem subruendum de casu proprio, lapsuque disposuit, et quomodo cecidit, sic decepit. Quid vero aliud intelligendum est, etiam in ipsa qua homo conditus est, Dei imagine nisi perennitatis insigne? quam perennitatem non solum animæ non adeptam, sed etiam corpori ægnoscis resurrectionis virtute reparatam. Quapropter immortalitatem homini commissam non dubites ante culpam, quam reddi perspicias etiam post ruinam. Assertit ergo Pelagius sive peccasset, sive non peccasset, omnibus modis fuisse moriturum. Et hoc ex ipsa pravitate descendit, quia negat originale delictum. Dum enim affirmare contendit mortalem necessitatem conditionis fuisse, non transgressionis, vult videri originem hujus debiti; non a servo, sed a Domino; non a contemptore, sed ab auctore cœpisse, ut mortis lex ordinationis credatur esse, non criminis. Et hanc lugendam contritionem super humanum genus, non prævaricator putetur transmisisse, sed conditor. Et ubi est illud: *Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum (Sap. i).* Dum autem peccatum originis

d negat, tollit omnino causam qua Redemptor adven-
nerit. Videamus utrum per voluntatem Dei an per
hominis pravitatem infelix et deflenda conditio ini-
tium sumpserit. Audi quid tuba personet veritatis.
*Propterea, inquit, sicut per unum hominem in hunc
mundum peccatum intravit, et per peccatum mors, ita
in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes pec-
caverunt (Rom. v).* Dicendo Pelagius Adam mortalem
factum, in primo facturæ ordine constituit mortem,
quam pro noxa prævaricationis tertio gradu constat
impositam. Homo enim opus Dei, peccatum opus
diaboli: mors, pœna peccati. Nam Apostolus non
dixit: voluntas Dei mors, sed *stipendium peccati mors
(Rom. vi).* Dolos ergo ejus in profundo latentes, sol-
licitius inspiciamus. Ideo mortem applicat condi-
tori, de quo potissimum malo initium ducat, non pos-
sit agnoscere; ac sic liberius affirmat infantes nexu
originis non teneri. Quod cum dicit, duplîci impietate
blasphematur, dum et mortem ad auctoris invidiam
revocat, et negando originale vinculum, gratiam
reparatoris evacuat. Itaque ut possit asserere parvu-
los baptismo non egere, generale peccatum negavit.
Quo negato, hic ordo erroris sui fuit, ut unde mors
esset generata nesciret. Quid mirum si arborem il-
lam in fructibus non agnoscat, quam noluit in radice
cognoscere? Quandoquidem causam vulneris suppri-
mit, et abscondit gladium quo vulnus inflictum est.
Stipendium, inquit, peccati mors. Quia intelligere
neglexerit tanti principem mali, ideo ignoravit im-
positam mortis conditionem, pedissequam esse peccati.
De qua præfati sumus *stipendium peccati mors.* Di-
gnam secundum tale opus mercedem recepit, tale
stipendium meruit qui diabolo militavit. Unde vas
electionis evidentissime rationem redemptionis osten-
dit et prædicat dicens: *Quid enim cum adhuc infirmi
essemus, Christus pro impiis mortuus est? Vix enim pro
justo quis moritur (Rom. v).* Hoc est dicere: Si
abundasset in terris justitia, non fuisset e cœlis trans-
missa medicina. Sed ut adveniret unica sanitas, ge-
neralis exigit infirmitas. Inter hæc cum Pelagius
tantis sacrilegiorum vinculis illigetur, non mirum si
per reprobum sensum multiplici tradatur errori, qui
per solum laborem putat posse salvari. Merito contra
hujus arrogantiae præsumptionem sermo divinus
vim suæ auctoritatis vel increpationis exeruit. *Nemo,
inquit, venit ad me, nisi Pater attraxerit eum (Joan.
vi).* Et iterum: *Non volentis, neque currentis, sed
miserentis est Dei (Rom. ix).* Quod merito ad se dictum
esse reputavit, qui salutem suam cum Pelagio pro-
prio in voluntate ac virtute constituit. Quod utique
illi objici non necesse est, qui non de solo labore
præsumit, sed conatibus suis quotidianam Dei mise-
ricordiam et jugem gratiam implorandam esse cog-
noscit, et auxilium Domini pervigili obsecratione
deprecatur.

CAPUT II.

*Contra observationem Pelagii, qua dicit, parvulos ba-
ptismo non egere.*

Attendat etiam hoc Pelagius: Si per baptismi do-

num, inquit, tollitur originale peccatum, de duobus
baptizatis nati, debent hoc carere peccato. Quomodo,
inquit, mittunt ad posteros, quod ipsi in se minime
habuerunt? Quibus facile respondetur duas esse na-
tivarum: de quarum una peccatum ex generantis vo-
luptate transmittitur; ex alia autem, sanctificatio de
regenerantis adoptione donatur. Quomodo, inquit,
mittunt ad posteros, quod ipsi in se minime habue-
runt? Quam irrationalis et plena iniquitatis obje-
ctio! Non vis ut transfundant in posteros quod
naturæ est, et vis ut eis possint velut de suo con-
ferre quod gratiæ est? De qua natura Apostolus di-
cit: *Eratis, inquit, natura filii iræ (Eph. ii).* Merito
quasi de proprio dare nequeunt, quod de sursum et
extrinsecus acceperunt. Imprudentissime per paren-
tes filii innocentiae puritatem Pelagius dari credit.
Ad parentum ministerium nativitas secunda non per-
tinet. Officium vult esse hominis quod Dei munus
est, ut velut quodam hæreditario ordine per hominum
currat posteritatem quod extra humanam constat
esse substantiam. Originale autem peccatum, ex
parentibus etiam baptizatis per carnis originem ad
filios transire non dubium est, dicentibus nobis quo-
tidie cum Propheta: *Ecce enim in iniquitatibus con-
ceptus sum, et in delictis peperit me mater mea (Ps. l).*
Sicut et Apostolus istud insanabile piaculum ex uno
in omnes homines pertransisse confirmat. Sed dicit
Pelagius ideo non esse originale peccatum, quia
ipsa concupiscentia generationis ex Deo sit. Unde
autem veniat nexus iste, qui per posteros trahitur,
si requiras? sine dubio per incentivum maledictæ
generationis ardorem, et per illecebrosam utriusque
parentis amplexum. Nam cum illum solum videas ab
originali immunem esse contagione, qui non carne
sed spiritu, nec erubescenda passione, sed stupenda
benedictione conceptus est, agnosce causam mali
originalis de oblectamento natum conceptionis, et de
vicio voluptatis. Propterea etiam Adam et Evam in
origine sua obnoxios conditio ista non tenuit, quia a
duorum ministerio eorum quoque ortus alienus, ille-
cebram in sui nativitate et creatione nescivit. Sed
forsitan requiras, quare in conceptu sit positum
originale delictum. Initium totius ruinae, obedientia
fuit. Primum enim exaltatus homo, postea humili-
tus est et confusus. Et quia *cum in honore esset, non
intellexit, ideo comparatus est jumentis insipientibus,
et similis factus est illis (Psal. xlviii).* Quandiu ergo
circa auctoris obsequium humilitas reverentiam te-
nuit, nuditatem conscientia immaculata non sensit;
cum vero illo animo ut Deus esset, gustum cibi le-
thalis appetiit, et damnandam cupiditatem in ambi-
tu majestatis extendit, immemor legis et manda-
torum legis, rebellis mulctatur in impugnatione
membrorum. Et dum æqualitatem Domini sui præ-
sumit, corporis sui perdidit potestatem. De superbia
namque nata est incontinentia. Nam quid in eo per-
cussus esset ostendit, quando verecunda contexit.
Præcessit elatio, secuta confusio est. Divinitatis an-
bitiosus, libidinis cepit esse captivus. Sed forsitan

dicas : dum hæc asseris nuptias damnare deprehenderis. Non ita est. Ordinatio nuptialis ex benedictione cœpit ; generatio corruptionis ex transgressione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in paradiso a Creatore concessum, et earum usus extra paradysum jam sumpsit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem et concupiscentiam. Quidquid præceptio divina constituit, hoc laudo, quidquid humana prævaricatio adjecit hoc reprobo. Quo modo si aliquis atro inquinamento candorem nivæ vestis aspergat, non displicet factura, sed macula. Vestimenti non amisit usum, etsi perdidit dignitatem. Futura erat indubitanter casta et sincera generatio, si non intercessisset inimica transgressio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculavit, et superbix spiritus, simplicem corruptit affectum. Et sicut immortalitatis privilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, sed obscenæ passionis injuria. Non aurum in culpam venit, sed quidquid auro obryzo adulterinum fraus iniquitatis admiscuit, sicut Pelagii spiritum ad meliora studia a Deo conditum, corruptione pestifera nequitix auctor infectit.

CAPUT III.

Contra hoc quod dicunt, quia per solam gratiam omnis homo sine ullo labore salvetur.

Nunc veniendum est ad illos qui, dum gratiam aliis dari, aliis negari asserunt, munus gratix cum Pelagio perdiderunt. Dicunt ergo ad cultum Dei atque famulatum, etiam post baptismi salutare donum devotæ servitutis obedientiam non requiri, sed solam per se gratiam effectum humanæ salutis operari. Totum, inquit, solius est gratix. Istud melius a nobis poterit dici, hoc magis nostris partibus convenit applicari : qui non in partem, sed in totum genus humanum gratix beneficia fatemur extendi : sic tamen ut ei vigilantix humanæ studium per omnia judicemus adjungi. Nam qui negat gratix associandum famulati laboris conatum, subtrahit homini servitutis officium. Nescio ubi aut quando ab opere feriari, quando otio debeat derelinqui, qui etiam in paradiso jubetur operari. In quo (sicut legimus) ita est constitutus, ut operaretur et custodiret illum (Gen. ii).

CAPUT IV.

Contra eum sensum, qui dicendo « Unus ad mortem præordinatus, alter ad vitam prædestinatus est, » rebus ipsis spem intercludit orando.

Cum dixerint : totum gratix Dei est : quis non ad tam reverendum nomen omni cordis inclinetur affectu ? Sed cum responderimus : totum plane gratix est, sed omnibus ea offert atque ingerit ad salutem omnium conditor ac redemptor. Ad hæc illi longè a pietatis tramite recedentes, respondero præsumunt : Non eam Salvator omnibus dedit, quia nec pro omnibus mortuus est. Ecce statim in secundis apparet gratix impugnator, qui imprimis putabatur assertor. Objiciunt nomen gratix, ut abominandum sensum operiant blasphemix. In alterutram itaque

partem subsidia orationis excludunt. Quid enim ultra speret, quem jam gratia suum fecit ? In quo e contrario non desperet, quem præfinitio violenta damnavit. In hoc culpa, in illo gratia locum non habet. Periclitabitur in utroque justitia. Remunerabitur sine fidei merito, assumptus damnabitur sine proprio crimine derelictus. Salus illi ingerenda est non quærenti, huic auferenda laboranti. Sed dicis : Ideo orare debet, quia ex qua parte sit nescit. Quis non putet rationabiliter ac sapienter fuisse responsum ? Sed quid orare homini proderit in una harum duarum conditione omnimodis constituto ? Nam etsi ad quam partem fuerit deputatus ignorat, utramque tamen partem dextram esse et immutabilem non ignorat. Quid refert si nondum noverit locum suum, qui definitissime novit quia nullum jam recipiat vel dextera periculum vel sinistra profectum ? Quod si adhuc tam confusa persuasio orationem necessariam putat, indubitanter agnoscat quia contra definitionem suam et de salute ad perditionem, et de perditione transire poterit ad salutem. Si ergo orandi usum prætermittendum esse non æstimat, studium non excludat operandi. Quid est hoc ? pulsare debere me judicas, et aperiendum mihi esse desperas. Alterutrum ergo faciat, aut fructum orationis neget, aut legem statutz perditionis excludat. Videmus itaque quia hæc plena erroris assertio, dum causam intercludit orandi de luce gratix incipit, et finis ejus in tenebras sacrilegii incurrit ac deficit. Sic diabolus calliditate veteris artificii ac multiformis ingenii, condit blandimenta peccandi. Sic etiam malefici facere solent qui mortiferos herbarum temperant succos in condito, aut aliquo dulci poculo nescientibus propinaturi gustum mentita suavitate componunt, virus amaritudinis obscurant fraude dulcedinis. Provocat primus odor poculi, sed prælocat inclusus sapor veneni. Mel est quod ascendit in labia, fel est quod descendit in viscera. Dicunt quod in alterutro rerum statu illos sibi mors vindicet, istos vita defendat, quæ cum dicunt, qui unum in origine perditum, alterum in prædestinatione affirmat electum, vide quo improba persuasionem declinet. Quid enim aliud dicit, nisi quod adjutorio orationis neuter indigeat ? Nam jam præordinatis ad vitam necessaria non erit, deputatis ad mortem prodesse non poterit. In isto supervacua, in illo infirma judicabitur. Beneficia supplicationis qui in acquisitione prædestinationis est non requirit ; qui vero in perditionis parte, non recipit. Quod si curam impendendam æstimat rationi, indubitanter intelligat ea quæ imminent posse mutari, secundum illud Evangelicum : *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem (Marc. xv)*. Item : *Vigilate itaque omni tempore, orantes ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante Filium hominis (Luc. xii)*. Et iterum : *Hoc genus dæmonii non eicitur nisi per orationem et jejunium (Math. xvii)*. Quod si oratio necessaria non est, cur ipse qui exorandus est, formam orationis instituit et oravit ? In eo ergo qui indoctis auribus solius gratix assertionem blandi-

tur propheticum illud implebitur : *Malignus*, inquit, **A** *Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo (Gal. 11).* Ac sic evacuari opera error impius dixit, sed quæ illa essent dolosa calliditate suppressit. Nunc ergo patieris intelligendi difficultatem, si personarum vel operum intellexeris distinctionem. Ad Judæos enim dicitur : *Non justificabitur ex operibus legis omnis caro.* Ad Christianos vero jam in Christo renatos, ita instructionis sermo dirigitur : *Operamini bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (Gal. vi).* Et iterum, *Itaque, fratres mei dilecti, stabiles esote et immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino (II Cor. xv);* ad Christianos, inquam, dicitur : *Sic luceat lux vestre coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui est in cælis (Math. v),* id est, ut non tam otio resolvamur, quam de operibus bonis, non in nobis, sed in Domino gloriemur. Ad Christianos dicitur : *In veritate comperi quoniam non est personarum acceptor Deus, in omni gente qui timet illum et operatur justitiam acceptus est illi (Act. x).*

CAPUT V.

Legis opera destruuntur, et gratiæ commendantur, vel contra hoc quod indoctissime testimonia pro solius gratiæ assertionem proponunt.

Legimus, inquit, ad Romanos : *Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum (Rom. iv).* Item : *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum (Ibid.).* Ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam. Addunt etiam : *Si autem gratia non ex operibus, alioqui gratia jam non est gratia (Rom. xi).* Quibus respondendum est, duo esse genera operum, quorum unum post adventum Domini removetur, aliud improbat. Nam dicendo : ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam, aperte fidem legis operibus anteponit. Neque enim apostolorum testimonia compugnantis et contraria sibi esse dicemus, cum alius apostolus dicat : *Fides sine operibus mortua est (Jac. 11).* Et iterum : *Ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi operibus fidem meam. Tu credis quoniam unus Deus est, bene facis; et dæmones credunt et contremiscunt.* Item : *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.* Sed nec ipse doctor gentium Paulus diversus sibi et contrarius apparebit ita dicens : *In omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus (II Cor. vi).* Et iterum : *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem (I Cor. 11).* Quæ imperitis et indoctis, et his qui veritati obstinato spiritu reluctanter, discordantia videbuntur. Verum juxta catholicam regulam, opera legis evacuatur, quæ secundum litteram sunt, et ea quæ post gratiam comitante gratia gerenda sunt, asseruntur. Videamus si hoc ita esse rebus ipsis approbare valeamus. Opera legis destrui legimus, cum Judæorum comprimit elationem dicens : *Ubi est, inquit, gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? factorum? non, sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis (Rom. 11).* Similiter et ad Galatas dicit : *Scientes, inquit, quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Christi Jesu, nos in Christo*

B *coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui est in cælis (Math. v),* id est, ut non tam otio resolvamur, quam de operibus bonis, non in nobis, sed in Domino gloriemur. Ad Christianos dicitur : *In veritate comperi quoniam non est personarum acceptor Deus, in omni gente qui timet illum et operatur justitiam acceptus est illi (Act. x).*

CAPUT VI.

De eo quod ait, Gratia Dei sum id quod sum.

Audi Apostolum laborem cum gratia humili confessione miscentem : *Gratia autem Dei sum id quod sum, et gratia illius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv).* Vide quomodo ad gratiæ donum semper subjungit laboris obsequium : *Non ego autem.* Quia mentionem solius laboris intulerat, cito quasi ad amplexum matris gratiæ recurrit dicens : *sed gratia Dei mecum.* Gratia, inquit, Dei sum. Primas partes solii gratiæ pie subjectus ascripsit, media quæque labori magister obedientiæ deputavit. Utrumque in consummatione moderatus, gratiam laboremque conjunxit. Non dixit ego sine gratia vel gratia sine me, sed gratia Dei mecum.

Quæ prius singillatim distincta protulerat, quam bene in sermonis sine connexuit. Ac sic apud regeneratos, quando gratia sine labore, vel labor sine gratia in Scripturis ponitur, supprimitur non separatur. Cum unum sine alio dicitur, tacetur alterum, non negatur; secundum illam regulam, antistes Augustinus insinuat : Non omnia quæ tacentur negantur. Sed et alio loco dicit Apostolus : *Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobos efficiar (I Cor. 11).* Ecce **B.** Apostolus jam Christo acquisitus; jam vas electionis effectus, nequaquam sub nomine prædestinationis et gratiæ : otio manus relaxat, sed cum Dei beneficiis conatus suos jungit, et dicit : *Castigo corpus meum et in servitutem redigo.* Ecce jam partis dextræ miles est, et vide quomodo periclitari meruit jam probatus, quomodo reprobari pertimescit electus. Jam victoriam in manibus habet, et necdum arma deponit. Jam perductus est ad triumphum, et adhuc militiæ pertimescit eventum. Quæ cum ita sint, perspice te non contra infirmam quancunque personam, sed contra

summi Apostoli (*Eph. 11*) doctrinam armis impij A erroris insurgere, et Christo qui intra eum loquitur contradicere. Dumque laboris servitium et orandi causas adimis, januam salutis humano generi intercludere te agnosce. Et dum Pelagij impietatem nescis refugere, ad Manichæorum dogma pestiferum, qui liberum arbitrium totum denegant, te intellige declinare.

CAPUT VII.

Quomodo intelligendum sit: « Gratia, inquit, salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur; » ubi et fides intra opera numeratur, et cibus legis perire, cibus gratiæ manere describitur.

Sicut inter opera legis, et fidei desidia amicus, et discretionis ignarus, ab intelligentiæ tramite deviasti, ita inter duo gratiæ tempora persuasionem tuam pessimum ducem secutus, lucentem catholicæ fidei remissam perdidisti. Tempus gratiæ, quo redempti sumus, merita hominum non exspectavit, opera penitus non quæsit, sola Deus fidei nostræ devotione contentus fuit, secundum illud Apostoli: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam (Gal. 3)*, sicut et alio loco dicit: *Justus autem ex fide mea vivit, quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ (II-br. x)*; justum eum et ex fide vivere asseruit, quia ei fidem et justitiam quærenti contulisse se meminit. Sed dicendo: *Quod si subtraxerit se, cum ad devotum voluntarius declinavit, non perit quasi derelictus, qui se ingerenti misericordiæ subtraxit ingratus.* Item ad Hebræos: *Credere autem oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator fit.* C Quam bene et Domini officium conjunxit et famuli, dicendo, *et inquirentibus se remunerator fit.* Sicut enim ad Deum largitio remunerandi, ita ad hominem devotio respicit inquirendi. Sed dicis fidem ipsam omnibus posse competere. Non mirum si homini, ad quem denegas opera pertinere, etiam fidem studeas derogare, quam manifestum est inter opera deputari, sicut habemus in Evangelio: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam (Joan. vi)*; ubi cibus, id est, intellectus litteræ perire, cibus vero gratiæ, id est, fides permanere, describitur, et ita continuatus sermo consequitur: *Dixerunt ad eum Judei: Quid faciemus ut operemur opera Dei? Respondit Jesus et dixit eis: Hoc est opus Dei ut credatis in eum quem misit ille.* Advertis quia nihil in famulatu Dei sine opere geritur, quando et is qui credere videtur operatur? Item in Apostolo. *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per caritatem operatur (Gal. v).* Similiter et ad Thessalonicenses secunda, *Dignetur vos vocatione sua Deus et impleat omnem voluntatem bonitatis, et opus fidei in vobis (II Thess. 1).* Et de Abraham in epistola apostoli Jacobi: *Vides quia fides cooperabatur operibus illius, et ex operibus fides consummata est (Jac. 2).* Geminum hic officium recognosce, et operationis, et fidei. *Gratiæ, inquit, salvi facti estis per fidem (Eph. 11).* Prima itaque vocatio compendium fidei requirit a nobis, sequentia vero temporis gratia redemptis, ablatis, in-

novatis, sedulitatem operis, et curam laboriosæ servitutis indicit, ut quod sine labore accepimus, opitulante adjutorio cum labore servemus, Apostolo commonente, *Videte, inquit, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis (II Cor. vi).* Agnosce distinctos esse gradus vocationis, et consummationis. Fidem exspectat a parvulis, opera etiam cum fide a confirmatis requirit, ita tamen ut credulitatis affectum proficientibus augeat, et laborantibus adjutor quotidianus assistat.

CAPUT VIII.

Contra hoc quod dicunt, liberum arbitrium ex toto fuisse sublatum.

Hujus improbæ persuasionis assertor, hominem intellectu locupletatum, ratione præditum, divinæ imaginis honore decoratum, brutis animantibus et jumentis insipientibus æstimat comparandum, ut ad viam recte nullo suo ductu, sed violento tantum auctoris imperio pertrahatur. Quo genere eum etiam insensibilibus assimilare contendit elementis: ut sicut de ratione terrarum, quæ nihil ubertatis arbitrio suo proferunt, quæ propriæ fecunditatis ignaræ sunt, quibus sensus alicujus nec libertas suppetit, nec voluntas, frugum tamen proventus ex his cultore operante capiuntur: ita ex homine ab omni exercitio virtutis otioso, justitiæ fructus ac bonarum rerum appetitus atque profectus, solo Deo insistente sumantur, et quasi in nullo vel sentiat vel concipiat, ita cum appetierit gesseritve, in nullo ad conatum ejus ac studium pertinere judicentur. Et sicut mare magnum, quod huc atque illuc ventis agitantibus volutatur, ita ad quodcumque bonum vel facinus, siue ullo affectu suo, solo divinæ potestatis impulsu, mens humana versetur. Quæ cum ita sint, si hominem a sinistra mali non revocat intellectus, si ad dexteram boni non excitat ambitus, jam non hominis tenebitur conditio, sed pecudis. Ecce hæreticus sub prætextu gratiæ, qualem vult hominem esse post gratiam. Itaque si liberum arbitrium ex toto perit, quod utique in amore innocentæ, vel operatione justitiæ, vel in corporis sanctificatione consistit, si hoc ex toto in primi hominis prævaricatione sublatum est, quomodo legitur: *Justitiam discite, qui habitatis terram (Esa. xxvi)*; et iterum: *Justus autem ex fide mea vivit (Hebr. x)*; et: *Justi hæreditate possidebunt terram (Ps. xxxv, 44)*; et: *Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum (Ps. xxxiii)*? Nunquid penitus interit innocentia, quia in primo ejus gradu possessor ejus stare neglexit? Non opinor, quia scriptum est: *Innocentes et recti adhæserunt mihi (Ps. xxiv).* Et iterum: *Quis stabit in loco sancto ejus? innocens manibus, et mundo corde (Ps. xxiii).* Et iterum: *Dominus non privabit bonis ambulantes in innocentia (Ps. lxxxiii).* Nunquid sanctificatio corporis ex toto amissa esse credenda est, quia membris in servo rebelli suam non servantibus servitutem, discussa est primæ dignitas puritatis? Non utique, quia legitur: *Ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, placentem Deo. Et iterum: Sancti estote, quia ego sanctus sum (Lev. xix).* Ita hoc

genere bonorum, illorum quæ male secutus paradisi incola a benigno auctore susceperat, non perit actio, etsi est amissa perfectio. Non inquam, harum virtutum perit castitas, etsi est temerata virginalis integritas.

CAPUT IX.

Qualiter infirmitas liberi arbitrii intelligenda sit.

Sed interrogas et ais : Quomodo intelligendum est infirmitatem humanæ mentis arbitrium? Attenuata libertas ejus ita gratiæ adminicula plus requirit, sicut homo longa infirmitate confectus, adjuvantiis ac solatiis gressu titubante magis indiget. Igitur sicut post inveteratam luxuriæ consuetudinem, reparatio continentiæ multo labore constabit : et sicut longo temulentiae usu captivata, sobrietas cum violentia rigidiæ crucis vix recipitur, quæ prius cum illæsa teneretur, parvo negotio servabatur (siquidem cum voluptate quadam inviolata conscientia possidetur), et quemadmodum post diversa carnalium blandimentorum, quæ facile prima ætas et tum suum retinens calcare potuisset, cum magno luctamine, velut contra ardui montis ascensum ad virtutis viam reditur, ita humani arbitrii a Deo concessa libertas florem vigoremque gratiæ suæ perdidit, tamen ipsa non perit, ut divina munera non tam interdicta sibi sentiat, quam cum summo labore ac sudore per adjutorii patrocinium sibi repetenda esse cognoscat. Audi legislatorem de voluntatis arbitrio disputantem, cum dicit : *Posui ante faciem tuam vitam et mortem, bonum et malum ; elige vitam ut vivas (Deut. xxx)*. Et iterum : *Viam veritatis elegi : judicia tua non sum oblitus (Psal. cxviii)*. Vides quod neminem hic premit fati, vel impositæ perditionis necessitas, ubi competit eligendi potestas? Neque enim in unam partem trahit prædestinatio, ubi utriusque partis defertur electio. Item : *Fiat manus tua ut salvum me faciat, quia mandata tua elegi (Psal. cxviii)*. hoc est dicere : Sollicitabat me quidem in sinistram partem pernicioosa mundi voluptas, sed in dexteram mandatorum tuorum traxit utilitas. Itaque cum gentes ipsæ ad mali bonive judicium insito sibi dirigantur arbitrio, quanto magis moderari ad bonam partem voluntatis suæ libertate potest humilis Christianus, qui possibilitatem suam in Dei adjutoris virtute constituit. Ad quem dicitur : *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes (Matth. xix)*. Et iterum : *Vis sanus fieri (Joan. v, 6)?* conscius quantum cordi humano potens factor indiderit, voluntatem ipsius quem est sanaturus interrogat. Nam et alio loco populum ambulantem concessa arbitrii libertate sic arguit : *Educ foras populum cæcum, et oculos habentem, surdum et aures ei sunt (Isai. xliii)*. Hic quod surdus et cæcus est, contumaciæ esse intelligitur, non naturæ. Et in Evangelio aperte ostendit inditum esse homini bonæ voluntatis affectum. *Si quis, inquit, vult post me venire, abneget seipsum sibi, et tollat crucem suam et sequatur me (Luc. ix)*. Hoc est dicere : Meæ miserationis est ut voceris, sed tuæ voluntatis commissum est ut sequaris. Videamus si per otium ad se invitet hominem Deus. *Abneget, inquit, seipsum sibi, id est, qui malus*

A est, bonus esse contendat, et supplicans dicat : et ex voluntate mea confitebor illi. Jubetur unusquisque ex voluntate converti, ne peccator fortasse desperet in melius se posse mutari. *Si quis, inquit, vult post me venire, abneget seipsum sibi, id est, alter efficitur ex altero. Patientia vincat iracundiam, temperantia refrenet concupiscentiam, humilitas exturbet superbiam, crux conterat voluptatem. Quis hæc sine labore cordis, sine afflictione carnis, sine magno hominis utriusque luctamine dormienti sibi per solam gratiam aestimet conferenda? Abneget seipsum sibi, hoc est dicere : O homo, non putes te ita ab auctore tuo conditum, ut de iniquo justus, de luxurioso castus, de malevolo benignus esse non possis. Quod ut consequi valeas non factura in te est mutanda, sed vita. Nunc ista dicentes, non laborem gratiæ coequamus, sed omnino gratiam sine comparatione præponimus.*

CAPUT X.

Quomodo intelligendum sit : « Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei ; » vel illud : « Non veni vocare justos, sed peccatores in penitentiam. »

Sed dicis : In tantum nihil est hominis, sed tantum gratiæ Dei, ut Apostolus dicat : *Non volentis, neque currentis*, sicut sibi arrogat Judæus ex lege, vel Pelagius ex liberi arbitrii præsumptione, sed licet cum hominis servitute, totum tamen *miserentis est Dei, non volentis neque currentis (Rom. ix)*. Hic illum evidenter notat et arguit, qui solum se sibi sufficere, sine manu adjuvantis existimat. Cæterum ad eum qui cum miserantis auxilio conatus suos jungit, non dicit, *non volentis neque currentis*, sed multo aliter ad eum loquitur. *Sic, inquit, currite, ut comprehendatis. Et iterum. Tam bene currebatis, quis vos impeditur veritati non obedire?* Si non est etiam voluntas expectanda currentis, quare dicitur : *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum ;* et iterum : *Cursum consummavi, fidem servavi? Non volentis neque currentis. Ipse sibi obtexit errorum tenebras, qui in Scripturis sanctis vel personæ nescit interrogare, vel causas. Hoc loco Apostolus gentium asserens fidem, Judæorum superbiam coercet et comprimit, qui sibi justitiam de legis operibus arrogabant, ac Dei misericordiam et gratiam respuebant, qui suam, ut dicit Apostolus, *querentes statuere justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. x)*. Quos et alio loco simulata justificatione, et obliqua per ironiam voce condemnat dicens : *Non veni vocare justos, sed peccatores ad penitentiam (Matth. ix)*, Justos, id est, qui sibi de præsumptione justitiæ blandiuntur. Sicut et alio loco justificantem respuit Phariseum, et accusantem se suscepit publicanum. *Non veni, inquit, vocare justos, sed peccatores ad penitentiam, id est, non veni vocare Judæos ex lege sibi justitiæ privilegia vindicantes, sed potius gentes requiro ex fide peccatorum penitentiam profitentæ. Nam ob ipsorum elationem et alio loco ita dicit : Non est opus sanis medico, sed qui male habent. Judæi autem justos et sanos se jactabant esse, sed non erant. Quis autem sanum de sanc**

corde dicere auderet quando universitas generis humani mo serpentis morsu percussa languebat? Una est ergo spes sanitatis infirmo, si se coram medico agnoscat infirmum. Dignum vero est ut remedio careat, qui ægritudinem suam scire dissimulat. Et propterea magis gaudii erit angelis in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia (Luc. xv). Quis non hoc loco vere justos esse credat hos qui non indigent pœnitentia? Sed nemo magis eget salute quam qui se non intelligit indigere. Et ideo magis verus ille pastor exultat super una ove quæ ab errore revocata est, quam super nonaginta novem ovibus quæ non erraverunt. Et quis eo mortiferi erroris malo esse possit immunis cum propheta testatur: *Omnes nos quasi oves erravimus; unusquisque in viam suam declinavit (Isai. lxxv)*? Quam dolenda cæcitas Judæorum viam negato Salvatore perdidit, et errorem suum scire nolebat. Illic ergo sermo divinus sub appellatione justorum, sine præjudicio sensus alterius magis Judæorum notat atque increpat arrogantiam. Nam cum denarius et centesimus numerus justos perfectosque designet, nonus et nonagesimus injustos et peccatores ipsa imperfecti numeri ratione designat. Itaque hoc loco Judæi elationem, qui se ex lege justificans, Redemptoris misericordiam repudiaverat, Apostoli doctrina castigat dicendo: *Non volentis*. Quia in humili Christiano ipsa obedientia et subjectio cursus est et ascensus, in Judæi elatione lapsus est et decursus. *Non, inquit, volentis neque currentis*. Quomodo vox ista pertinere potest ad fidelem et Christi legibus subditum, ad quem dicitur: *Et in lege Domini fuit voluntas ejus*; et quod præfati sumus: *Si quis vult post me venire*; et, *Voluntarie sacrificabo tibi, Domine*; et, *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet illam; et qui perdidit animam suam propter me, inveniet illam?* Vide quam magnum opus et quam arduum perdendæ et inveniendæ animæ etiam in hominis voluntate constituit. Et propterea ita conclusit: *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui, et tunc reddet unicuique secundum opera sua*. Adverte quia dum dicit opera sua, salutem hominis non in prædestinatione factoris, sed operatione famulantis largitor gratiæ collocavit. Ergo hic non conditio hominis, sed conversatio designatur; et ideo alio loco dicit: *Omnes stabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum (Rom. xiv)*. Agnosce hoc loco non aliena generis vel originis mala, sed propria corporis gesta novissimo discutienda iudicio. Quapropter ex homine qui in Christo renatus est, non quod natus est, sed quod operatus est. Si ergo actus hominis non est etiam voluntatis, quomodo dicit: *Si volueritis et me audieritis, bona terra comedetis (Is. i, 19)*? Itaque conditor utriusque, id est, exterioris hominis Deus, sicut potentia sua corporis, humani membra disposuit, ita ordinatione sua ministerium usumque membrorum, homini agere ac dispensare permisit. Et sic; dextram in omni

A homine ipse formavit, sed et in potestate hominis posuit, ut eam quo vellet extenderet, et ad diversa conferret, pari modo sensum rationis, et arbitrium voluntatis in unamquamque animam inseruit, inspiravit, infudit, sed eam in manu humani consilii moderandam et exercendam reliquit, ejusque officia juri hominis dominioque commisit, ut si malum depravatus appeteret, in arbitrii libertate permissum sibi sciret, licere nesciret. Si autem bonum cuperet, actionem et perfectionem ejus a Conditorum deprecaret, ad mercedem vero illius officiosa devotio pertineret. Et ideo hominis formator et rector, bonæ voluntatis homini deputavit usum, sibi reservavit effectum. Non ergo æquum justumque, uni velle concessit, et alteri denegavit. Sed sicut omni homini manum, oculum, gressumque donavit, ita similiter omni homini voluntatem, ut eam in quamlibet partem versaret, indulsit. Justitia ergo in homine non personale, sed generale et publicum Dei munus, est aditus capessendæ salutis. Quasi fons quidam in medium mundi hujus expositus, et in commune concessus, ad hauriendum universis patet, ut largitori merito reus sit, qui haurire neglexerit. Omnibus itaque oblatum est, quod ab omnibus repositum est. Nam si circa hominis (ut dicunt) salutem specialis est dispensatio, nescio quomodo generalis poterit esse discussio. Sed cum dicat: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Dei*. Non eam ab omnibus terribiliter exigeret, nisi omnibus misericorditer obtulisset. Igitur in procinetu militiæ constitutum ita Apostolus adhortatur: *Labora quasi bonus miles Christi. Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit. Nam et qui in agone contendit, non coronatur, nisi legitime certaverit (I Cor. ix)*. Et iterum: *Laborantem agricolam oportet primum fructibus accipere (I Tim. ii)*. Audi et alio loco Apostolum non tua otia prædicantem. *De cætero, inquit, fratres, confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, quia non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate, induti lorica justitiæ, et calcianti pedes in præparatione Evangelii pacis; in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere (Eph. vi)*. Cum dicat, *ut possitis stare adversus insidias diaboli*; et iterum, *ut possitis resistere in die malo*; et in consequenti, *sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere*, aperte ostendit a Deo possibilitatem arbitrii omni homini fuisse concessam, qua ei promptum esset non solum carni suæ resistere, sed etiam diabolo repugnare. De quo et alio loco dicit: *Vigilate, inquit, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret (I Petr. v)*. Si huic adversario jam certos quosque impositos, quomodo asse-

ris, originis necessitas deputasset, non quæreret quos deciperet, nec deputatis vigilare prodesset. Sed non ita est. Nam sicut hostis omnibus admoventur, ita omnibus præsi-lli et adjutorii dextera non negatur, et orantibus ac vigilantibus misericordiæ benignitate succurritur. Quæ utique pulsantibus, magis ex devotione quam ex prædestinatione defertur. Itaque inter ista, qui dicit solam gratiam sine exercitio operis et laboris posse sufficere, nonne tibi videtur in hanc blasphemiam vocem alienata mente prorumpere? Nemo v gilet; nemo jejundet; nemo luxuriæ impugnationem abstinentiæ contritione castiget, nemo bellum vitii mortificatione exteris indicat, nemo interioris curæ plagas salutifera afflictione contendat, nemo libidini contradicat, nemo criminibus remedia per laborem inaceratæ carnis inquirat, nemo hostem illecebris obscenæ voluptatis armatum crucis viribus repercutiat, sed contra ignea inimici jacula nudum pectus exponat, nemo debita æternæ morti obnoxia, eleemosynarum sacrificiis redimat, nemo per opera misericordiæ atque justitiæ curam vulneribus serat, sed integra ea ad dicin judicii perferat. Ecce hic qui paulo ante assertor gratiæ putabatur, intercludendo viam salutis humanæ, impugnat gratiæ, per quam salus ipsa collata est invenitur, et in diaboli transisse consilia adjutor perditionis ostenditur.

CAPUT XI.

Contra hoc quod dicunt, ad malum tantum liberum arbitrium promptum esse homini, ad bonum prorsus non esse.

Ubi est illud prophetæ: *Audite me, qui sequimini quod justum est, et queritis Dominum (Isa. LI).* Vel illud Apostoli: *Nescitis quoniam cui exhibuistis vos ad obediendum, servi estis ejus cui obedistis, sive peccati ad mortem, sive obediuntis ad justitiam (Rom. vi).* Dum ergo Apostolus ab homine studia meliora deposcit, inesse ei facultatem bonæ voluntatis ostendit, quam cum præferimus, aperte ordinationem atque mirabilem dispositionem sui prædicamus auctoris, quam ad justa officia præparatam idem apostolus demonstrat dicens: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus, sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiæ Deo (Rom. vi).* Item: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem (Ib.).* Nonne hic ipsum eundemque hominem ad bonorum operum studia provocat, quem prius malis delictum fuisse manifestat? Igitur dum liberi interemptor arbitrii in alterutram partem omnia ex prædestinatione statuta et definita esse pronuntiat, etiam suprema remedia pœnitentiæ sensu abruptæ impietatis evacuat. Et quomodo prædicat gratiam qui misericordiam negat? Quomodo videtur asserere Dei donum, cujus tollit auxilium? Quomodo audet de Scripturis præsumere testimonia, qui Scripturarum conatur exclu-

A dere beneficia? Quomodo mihi dicitur: *Declina a malo et fac bonum (Psal. xxxvi)*, si jam malum declinare non possum? Cur Apostolus loquitur: *Mortificate, inquit, membra vestra (Coloss. iii)*; et iterum: *Erutis, inquit, aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate (Eph. v).* Quomodo mihi mutationem mei legis prædicator insinuat, si inimitabilem legem factor imposuit: *Exspoliantes, inquit, vos veterem hominem cum actibus ejus, induentes novum.* Quomodo concretam peccati labem inseparabiliter ad originem et conditionem pertinere contendis, quam deponi et exui posse cognoscis, intellige contrario te spiritu adversus sanctum Spiritum loqui, qui legis et prophetarum sacramenta, qui evangelicam veritatis oracula mundo in adjutorium dedit, et præcepta divina per laboriosæ servitutis officia, gratia cooperante servantibus, regnum cælestis promisit. Quapropter honorem sancti operis ac laboris de præmii magnitudine ac dignitate metire, cujus palmam tu pariter et coronam vicem absque dubio judicas, si eam sine laboriosa contritione apprehendi posse confirmas. Nunquid potest sine magna operis intentione mandatum illud divinæ præceptionis impleri? *Noli, inquit, vinci a malo, sed vince in bono malum (Rom. xii).* Vel illud: *Nolite seduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala (I Cor. xv).* Et quomodo inter hæc asseris acceptum gratiæ donum nullo modo periclitari, cum legas, insitum moribus bonum a malo posse corrumpi? Num qui docuerit ut obtineatur quod Apostolus dicit: *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustamur; aporiamur, sed non destituimur; persecutionem patimur, sed non derelinquimur; dejectionemur, sed non perimus (II Cor. iv).* Et quod alio loco dicit: *Mihi autem mundus crucifixus est, et ego mundo (Gal. vi).* Si hæc atque hujusmodi, quibus Scripturæ sanctæ plenæ sunt, per otium comparantur, cur non ab omnibus obtineantur? Multum et remunerantis gloriæ, et remuneratoris justitiæ derogabitur, si summi et illustres viri per quietem et desidiam coronantur. Et ubi est illud propheticum: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras (Psal. xvi)*? Si procuratio inquirendæ salutis otiosum negotium est, communis, et generalis, et lata est virtutis via, ergo mentiuntur Evangelia quæ dicit: *Quam angusta porta et arcta via est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam.* Si opera cessabunt, honorem merita non habebunt. Si nihil fuerit in labore arduum, nihil erit in virtute pretiosum. Sed hæc ardua via ostendit ignavos, et labor deterret otiosos. Non ergo violentia præscientis, sed inobedientia peccantis in causa est, sicut legimus: *Perierunt propter iniquitates suas velut somnium exsurgentis (Ps. lxxii).* Et iterum: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem (Ps. vi).* Et alio loco: *Non custodierunt testamentum Dei, et in lege ejus noluerunt ambulare (Ps. lxxvii).* Non ergo impossibilitas ab opere justitiæ hominem revocat, sed iniquitas et voluntas. Cum autem Apostolus dicat: *Peccantem coram omnibus argue (I Tim. v)*, nulla ratio est qua vel arguendus sit vel condemnandus qui delin-

quit invitus. Sed non ita est. Nam per prophetam suum Dominus dicat: *Unumquemque secundum vias suas iudicabo domus Israel*; quicumque succubuit passioni, non præscien:ia urgente superatus est, sed peccato blandiente seductus est. Adhuc negantes conatum laboris humani, testimonium istud opponunt: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam* (Psal. cxxvi). Qui hoc imperite obijciunt, et totam homini denegandum credunt, primum secundum sonum litteræ, intellectum suum expedire non possunt. Nunquid enim Dominus per se tantum velut solitaria procuracione salutem humani generis administrat. Non uti, ue. Sed cum corpus per membra dispositum capitis exsequatur imperium, ædificat domum suam per Ecclesiæ præsules atque pastores, per eos qui dicunt: *Dei enim adiutores sumus* (I Cor. iii, 9). Qui enim curam suscipit salvandi hominis, adiutor est redemptoris. Ædificat ergo domum hanc Dominus per sanctos suos, et sancti per Dominum suum. Ædificatur Ecclesia per eum qui dixit: *Ut sapiens architectus fundamentum posui* (Ibid. 10). Nunquid aliter ædificat et cognoscit Ecclesiam, quam per labores et officia sacerdotum, per ministeria et exempla sanctorum, per apostolorum virtutes et martyrum mortes? Sed inter hæc cum usque ad omnium malorum tolerantiam vitæque facturam laborare debeat famulus, ad Dominum tamen semper est referendus laboris effectus. Qui vero vel initium operis sibi præsumit arrogare, vel finem, ad illum merito dicitur: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam*. Cæterum sicut ab homine indefessæ servitutis expectanda devotio est, ita operis consummati Domino est deputanda perfectio, cujus dona ille solus non habuit, qui servare neglexit. Nam et ille servus se accepisse cognovit, qui commissum sibi talentum negotio salutis duplicare contempsit, sed terræ potius otio languente mandavit (Matth. xxv). Sed et Saul (I Reg. ix) gratiam Dei a Samuele unctus accepit, et munificentiam specialem, regalemque potentiam, sub conditione hac, ne a præceptis Dei declinaret, obtinuit. Et qui lucos et fana cum pythonibus suis magistro sacerdote subverterat, defuncto eodem, cum magistro fidem perdidit, et ad pythonissæ postmodum responsa fallentia convolvavit, qui se ad Deum pertinere potuisse idolorum subversione monstraverat.

CAPUT XII.

Contra eum sensum qui dicit quod vas in contumeliam non possit assurgere, ut sit vas in honorem.

Aut vas contumeliæ in vas honoris transire non posse, eo quod dixerit Apostolus: *An non habet potestatem figulus lutu ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Hoc loco præcedentes causas, quibus vel in honorem, vel in contumeliam homo transeat, conclusa locatione suppressit. Nam cum homo per gratiam esse cœperit vas honoris, invigilandum est ut acceptus honor divina cooperatione servetur, ne acquisitus homo, postmodum in vas contumeliæ culpa existente vertatur. Quod autem dicunt ab ineunte ætate præfinitum, in

A melius non posse mutari deteriorem hominis statum, hoc illic futurum creditur post vitæ hujus excessum, ubi jam nec emendatio, nec mutatio erit apud inferos. Cæterum usque in finem, et ad justitiam transire pessimi, et periculum possunt timere perfecti. Sicut legimus: *Qui glorificant me glorificabo eos; qui autem contemnuunt me erunt ignobles* (I Reg. ii). Quare iste honoratur, et ille despicitur? Propter hoc utique, quia et ille Deum glorificare potuit qui intulit contumeliam, et iste contemnere qui detulit gloriam. Quia placere Domino Deo suo et potuit nolle qui voluit, et potuit velle qui noluit. Nec putat hic naturæ esse distantiam, ipse est qui vult, ipse est qui non vult. Quisque ergo renatus in Christo, nisi prius fuerit vas malitiæ per culpam propriam, vas offensæ et iræ esse non poterit. Et e contrario, ut fiat misericordiæ, prius futurus est vas obedientiæ, ut præcedentibus causis justi iudicis sententia subsequatur. Ostendamus vas contumeliæ in vas honoris adjutorio Dei et studio suo posse transire. Si, inquit, dixero impio: *Morte morieris, et egerit pœnitentiam a peccato suo, feceritque iudiciũ et justitiam, vita vivet et non morietur*. Quid est impius, nisi vas contumeliæ? Ecce per remedium pœnitentiæ subito honoratur candore gratiæ, et induitur decore justitiæ, ut peccatorum sæce detersa, confidenter possit dicere cum Propheta: *Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor*. Audi Apostolum quomodo dealbari posse pronuntiat maculas conscientiæ, ut de vase iniquitatis, vas sanctificationis appareat. *In domo, inquit, magna, non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia* (Rom. ix). Quid enim alia sunt vasa in honorem, alia vero in contumeliam? Attolle cor liberum ab immutabili necessitate, humana conditio, et agnosce circa salutem hominis Domini tui ineffabilem bonitatem. Cum dixisset, *alia qui lem in honorem, alia vero in contumeliam*, manu spei fidelibus aperuit ac dilatavit ita dicens: *Quod si quis se ex his expurgaverit, erit vas in honorem sanctificatum* (II Tim. ii). Vis ergo cordis utriusque r. i capax est, et quod in se ante permisit infundi, facile potest prioris propositi mutatione vacuari, ut ipsum atque idem vas in se et apud se effusa iniquitate permaneat. Itaque vas ad substantiam hominis, quod vero in vase conditur, ad genus ac diversitatem pertinet voluntatis. Et alio loco ostendit Dominum perditum restitui posse, cum dicit: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel*. Et iterum: *Epulari et gaudere oportet, quia hic filius meus mortuus fuerat, et revixit; perierat, et inventus est*. Non ergo in natura ejus fuerat facta perditio, sed qui recedendo contemptu mortuus fuerat, revixit desiderio revertendi. Nam sicut sui criminis est quod longe pii parenti refugit oculos, ita suæ est devotio-nis, quod per insitum sibi bonum deliberans; et assurgens, ad paternam recurrit amplexus. Sed gratia quæ pulsaverat peregrinantem, ipsa suscepit revertentem. Recedat hinc originalis definitio vel fatalis. Ecce mortuus vivificatur, et perditus invenitur: sicut et

mulier evangelica (*Luc. xv*) quæ amissam in domo A drachinam, id est, rem vel cuiuscunque muneris vel salutis, lucerna inquiri accensa, et ad gratiæ oleum apponit studium suum, et cum Dei adjutorio jungit se requirentis intentio. Ac sic quod intus perdidit, intus invenit. Si quando ergo homo ex bono malus, vel ex malo bonus effici arbitrio mentis admittitur, voluntas quæ libera est, a Deo data corrigitur, non vis prædestinationis operatur. Et quotiescunque in sacris paginis legeris : *In quacunq[ue] die conversus ingemueris, tunc salvus eris (Ezech. xxxiii)*. Et iterum : *Nolo mortem impii, sed ut revertatur impius a via sua et vivat. Convertimini a viis pessimis*. Et iterum : *Impietas impii non nocebit eum, in quacunq[ue] die conversus fuerit ab iniustitia sua*. Et illud : *Auferite vetus fermentum, ut sitis nova conspersio (I Cor. v)*. Et B quoties homo ad meliora, deterioribus repudiatis, gratia juvante convertitur, toties de vase contumeliæ vas honoris efficitur. Ut vero de bonis mali efficiantur, hoc facilius in se recepit humana fragilitas, ut de vase honoris, in vas contumeliæ transeat. Sicut legimus in Abacuc : *Et escæ ejus electæ*. De quibus etiam dicitur : *Aurum ut paleas reputabit*. Jeremias quoque : *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus (Thren. iv)*? Sicut et Apostolus dicit : *Tollam ergo membra Christi, et faciam membra meretricis (I Cor. vi)*? Itaque manifesta sententia est, de Christi corpore posse hominem in partem diaboli per culpam propriam commutari. Sicut et alio loco absolutissime docet de optimo pessimum fieri, et templum Dei posse violari, ita dicendo : *Vos estis templum Dei, Spiritus Dei habitat in vobis*. Si quis autem templum Dei, violaverit, disperdet illum Deus (*II Cor. vii*). Ecce jam templum Dei esse dinoscitur, jam a sancto Spiritu possidetur, et tamen per incuriam violari atque corrumpi, et ab indigno hospite occupari posse memoratur. Sicut et propheta increpat animam, Dei gratia sponte vacuatam : *Ego plantavi te vineam electam, omne semen verum; quomodo conversa es in amaritudinem vitis alienæ (Jerem. ii)*? Ecce vineam Deo a nobili radice plantatam, studio cultoris electam, proprio ostendit crimine depravatam. Et ideo de ea in Isaïæ cantico loquitur : *Expectavi ut faceret vineam, fecit autem spinas*. Expectatio increpantis agricolæ ostendit hanc vineam dare fructus potuisse justitiæ. Et cum stantem cadere D testetur posse; cum dicit : *Et qui se existimat stare, videat ne cadat*. Et e contrario, ad jacentem loquitur : *Nunquid qui cadit non resurgit? Potens est enim Deus statuere illum (I Cor. x)*. Aperte ostendit statum hominis in diversa non pro constitutione Dei, sed pro arbitrii libertate posse versari. Sed et Isaïas evidenter affirmat depravata corrigi, et dilui posse immaculata, cum ad peccatores loquitur dicens : *Lavabimini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis*.

CAPUT XIII.

Item, velle et nolle, sicut ad malam, ita etiam ad bo-

nam partem hominis arbitrio patet fuisse commissum.

Inter hæc sollicite nobis apud hæreticos requirendum est, utrum homo bonum non possit an nolit, insita homini bonæ semina voluntatis. Quod evidenter assignat ita dicens : *Si volueris, mandata conservabunt te; et, Noli deficere a disciplina Domini; noli abstinere bene facere egenti; et, Noli fabricare in amicis tuum mala; et, Nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus; et, Noli repudiare consilia matris tuæ; et, Noli intendere fallaci mulieri; et, Noli intelligere ut bene ageret; et, Noluerunt accipere disciplinam*. Cui nolle objicitur, velle in promptu fuisse evidenter ostenditur. Et plura similia sunt in eloquiis Veteris Testamenti, quæ omnia ipsam specialiter constringunt, et convincunt voluntatem. In libris etiam novis evangelicis et apostolicis, quid aliud nisi libertas voluntatis ostenditur, ubi dicitur : *Nolite thesaurizare thesauros in terra; et, Nolite eos timere qui occidunt corpus*. *Sobrii estote, justii, et nolite peccare*. Et ad Timotheum : *Noli negligere gratiam quæ in te est, nec bonum tuum velut ex necessitate sit, sed ex voluntate*. Et alio loco : *Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi. Nolite detrahere in alterutrum; et, Nolite errare. Deus non irridetur*. *Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. Et, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt*. Videmus ergo et in bonam, et in contrariam partem posse humanæ mentis transire consensum. Et ideo alio loco dicit : *Bonum, inquit, facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes*. Operemur ergo bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. *Nolite, inquit, diligere mundum* : nisi ei bonum ad meliora contulisset affectum, mali ei non interdiceret appetitum, et ideo in sinistram crimine suo trahitur, qui a Domino suo vocatur ad dextram. Et propterea iterum dicit : *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Aperte mali necessitate non premitur cui victoria de boni electione promittitur. Non enim in devia lex originis trahit, quem auctor in bivio collocavit, ac sic cui voluntas indita est, ut vincere malum possit, si forte adversarios vocet, si animus ei pugnandi defuit, eventus non defuit obtinendi. Legimus ad Hebræos : *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia*. Secundum hæc, si libertatem arbitrii non habemus, quomodo eum voluntate peccamus? Quæ causa, si reus sit requiras, quia post acceptam notitiam veritatis ad spiritum declinavit erroris. *Post acceptam, inquit, notitiam* : intellige eum accepisse gratiam, et per negligentiam perdidisse; et iterum : *Irritam faciens legem Moysi sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Cur sub duobus aut tribus testibus accusatur, et quasi proprii criminis reus moritur si jam inevitabili ad peccan-*

dom naturæ lege deprimitur? Sed ideo absque dubio meretur pœnam, quia potuit, et noluit custodire justitiam. Qua vero causa in tanto bono exutus sit si requiras, quia, inquit, *spiritui gratiæ contumeliam fecit*. Agnosce hoc loco quia gratia non tam negata homini defuit, sed hominem prius ab eodem derelicta et contempta, deseruit benignitas dantis. Cum quodam dolore increpat contumeliam respuentis, ac sic cum ad devia voluntarius declinavit, non perit derelictus, qui se ingerenti misericordiæ subtrahit ingratus. Similis effectus illis de quibus Psalmista pronuntiat: *Et benedixit eos, et multiplicati sunt nimis (Ps. cvi)*. Et in sequenti, causas amissæ benedictionis obtendit. *Et seduxerunt, inquit, eos vana ipsorum, et seduxerunt eos in intro et non in via*. Illic prævaricator mandati ideo apparuit reus, quia ad malum magis seductus est quam coactus. Similiter et ad Galatas transgressionis noxam ad hominis retorquet offensam, ita dicens: *Sed tunc quidem ignorantes Deum, his qui nutra non sunt dii serviebatis (Gal. iv)*. Secundum hanc naturam Deus est Christus, cui servire præcipimur. Sequitur: *Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire nullis?* Non dixit, boni esse non potestis, sed mali esse vultis: nisi in bono potuissent stare correcti, non arguerentur ad deteriora prolapsi. Ad quos iterum dicit: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*. Ecce istos qui de fide geniti facti fuerant abortivi, asserit adhuc posse ad Christi imaginem reformari, et dum perditos adhuc filios vocat, prævaricationem sine desperatione condemnat, docens et reparari perdita, et auferri posse collata. Nam cum alio loco hæreticus Apostoli sententiam prædestinationem Dei vel præfinitionem interpretetur esse, cum legitur: *Miserebor cui voluero, et misericordiam præstabo cujus miserebor (Rom. ix)*, interrogandus est, utrum quod vult Deus, ordinatum, an inordinatum, justum, an injustum sit? Cum id, quod necesse est, justum esse responderit, d. cendum est: Puto hic verba esse justitiæ, quia voluntas divina justitia est. Et ita hæc elocutio intelligenda est, *miserebor cui voluero*, id est, quem justum esse cognovero cujus promptam fidem videro, quem præceptis meis obedire perspexero, quem meam facere probavero voluntatem. *Et misericordiam*, inquit, *præstabo cujus miserebor*: quod ita intelligendum est, Qui collatam a Deo misericordiam subdita et sollicita mente servaverit, ampliorem misericordiam consequetur, sicut alio loco dicit: *Qui enim habet, dabitur illi, et superabundabit*, id est, quia acceptum Dei donum cum vigilantia et cordis timore custodit, magis ac magis gratiæ ipsius capiet augmentum, ut ei profectus ipse pariat incrementa profectuum; sicut alio loco dicit: *Et sanctus adhuc sanctificetur*. Quod autem et illud ad præfinitionem Dei putant esse referendum, quod Apostolus dicit: *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat: Dicis itaque mihi, quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit?*

A manifeste hic sub interrogantis vel objicientis persona contrarium sensum Apostolus intronmittit, quem ex adverso propositum sequenti increpatione castigat, dicens: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Illic infidelis curiositatem, argumentis auctoritate compescit; et cum dicit: *An non habet potestatem?* hic calumniam solam Dei objicit potestatem, convincens eum ratione, qui universos humanos actus divinæ ordinationi indocte et infideliter ascribebat. *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Inter hæc dum dicit, *ex eadem massa*, quicumque duas humani generis massas esse arbitraris, unam **B** sacra ex lectione cognosce. Duas autem facit pravitas studiorum et diversitas voluntatum. Ita pro earum qualitatibus, non pro impulsu Dei, unusquisque aut contumelias vas, aut honoris efficitur.

CAPUT XIV.

Ubi sibi gratia Dei et voluntas humana testimoniorum assertionem sociantur, et de parvulis inanis calumnia transeundo perstringitur.

Si bene intendas animum, aperte copiosoque cognoscis quomodo per sanctarum paginas Scripturarum nunc asseratur gratiæ virtus, nunc humanæ voluntatis ascensus. Fragilitatem arbitrii demonstramus, cum ad Deum diciamus: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis (Psal. cxl)*. Item jubet sermo divinus ut aliquid vigor possit arbitrii, dum ad hominem dicit: *Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum (Psal. xxxiii)*. Arbitrium commendat Sapientiæ sermo, cum dicit: *Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv)*. Sed Apostolus sine divino adjutorio hoc fieri non posse manifestat cum dicit: *Domine custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu (Philip. iv)*. Asserit in propheta voluntatis propriæ facultatem de semetipso dicens: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas (Psal. cxviii)*. Sed nihil de solis ejus viribus intelligit præsumendum cum proclamat ad Deum: *Inclina, inquit, cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam*. Propter liberum arbitrium indicitur nobis, *rectos cursus fac pedibus tuis, et vias tuas dirige*. Sed nos ad gratiam confugientes, pro infirmitatis conscientia supplicamus. *Dirige in conspectu tuo viam meam, et perfee gressus meos in semitis tuis (Psal. v)*. Imperat nobis, qui propriæ voluntatis generali dispensatione jus tribuit, illuminare vobis lumen scientiæ. Pro eo vero quod totum ad auctorem gratiæ referendum est, legimus: *Qui docet hominem scientiam (Ps. xciii)*, vel *Domine illuminat cæcos (Ps. cxlv)*, et iterum: *Illumina oculos meos ne unquam dormiam in morte (Ps. xii)*; et, *beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum*. Apostolus arbitrii prædictor, libertatem ejus ita incitat dicens: *Custodite animas vestras*. Sed misericordiam Dei protestatur, ita commemorans: *Domine custodiat introitum tuum et exitum tuum (Psal. xc)*. Per hæc itaque quibus

modo arbitrii libertas asseritur, modo coelestis largitas demonstratur, nunc homo de concessis viribus admonetur, ne de sola gratia speret otiosus; nunc de gratia sperare præcipitur, ne de solo labore sit securus. Sed dicitis: Si prædestinatio non est, cur in parvulis alii baptizantur, alii sine baptismi sanctificatione rapiuntur? Serpentinae fraudis est, ad tenebrosas cavernas relicta luce transfugere, cum per omnia volumina sacrae litterae evidenter liberum loquantur arbitrium. Quid rationis est ut interrogare velis occulta, cum sollicitudini tuae plenissime videas respondere manifesta? Quid utilitatis est certa omittere, et incerta consulere, de quibus nihil invenis catholica lectione conscriptum? Non intelligis quod in veritatis injuriam persecutaris, quidquid veritas scire te noluit? Materiam de liberi arbitrii ratione proponis, et ad discutiendum infantiae statum pernicioso errore dilaberis, in quo nullum penitus vestigium liberi arbitrii; nullum apparere potest propriae voluntatis indicium.

CAPUT XV.

Contra hoc quod dicunt, eos qui post baptismum pereunt, in baptismum penitus non credidisse.

Hoc loco respondendum est, in quo auctore hoc legis, de quo doctore hoc asserere præsumis? Et cum in baptismo aliter peccatum originale non deneges, et firmum esse baptismum comprobetur, ubi indivisa Trinitas invocatur, da causas quibus baptizatus adhuc intra debitum originale consistat? Et ipsi, inquit, in Adam pereunt, quia in baptismum non crediderunt. Nonne tu paulo ante dicebas, ad capescenda Dei dona studium hominis non requiri? Ecce tu ipse manifestissime profiteris sine accipientis devotione irritam esse munificentiam largientis. Tu, inquam, ipse confirmas sine merito fidei, id est, sine cooperatione voluntatis humanæ, gratiam nihil prodesse, et quomodo dicitis, totum Deus sibi de statu hominis reservavit, et nihil homini dedit? Ecce etiam secundum sententiam tuam nec ipsum sibi regenerationis potest constare mysterium, nisi homo juxta benedictionis donum adhibuerit credulitatis affectum. Cui negas conatum, quid ab illo requiris assensum? Cum autem propheta dicat: *Exibunt aquæ vivæ de Jerusalem (Zach. xiv)*, in quibus vitalis undæ sacramenta designat, quomodo fieri potest ut innovatus homo delectat veteris hominis cautionem secum retineat? quomodo fieri potest ut cum debito Adæ in Christo absolutus resurgat? Quomodo fieri potest ut de sacri fontis irriguo cum adoptivo Dei adhuc mortem vita parturiat, cum dicat Apostolus: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. iii)*? quem utique nullus induere potest, nisi indumenta primæ nativitatis exuerit. Cui autem ad baptismum sponte venienti, baptismum non profuisse poteris edocere, cum etiam hæretico, in Trinitatis nomine regenerato tantum per se virtus ipsa mysterii conferat, ut si postmodum ad Christi fidem transeat, baptismatis iteratione non egeat? Sed ita operante gratia ablutus judicetur, ut tantum benedictione chris-matis indua-

tur. Hunc vero persuasionis tuæ reprobum sensum catholica detestatur Ecclesia. Ideo, inquis, genitali quamlibet unda perfusi munus baptismi non accipiunt, quia ad baptismum infideliter veniunt. Non ita est. Adverte quia hoc ipsum ad baptismum venire, et salutem desiderare, jam fidei est. Quicumque, inquis, post baptismum pereunt, in Adam pereunt, quia in baptismum non crediderunt. Recus diceres ideo eos periisse post baptismum, quia ad gratiæ donum jungere noluerunt laboris officium, quia eos consuetudinis negligentia, cordisque desidia a vigilantia operis, et a sollicitæ servitutis revocavit industria. Quod si culpa incredulitatis causa est perditionis, quid de parvulis sentiemus, quibus in parentum devotione, et in lactentis infantiae simplicitate integræ fidei pervigilia deputantur, qui absque ullo infidelitatis periculo immaculata regenerationis munera consequuntur, et multi eorum processu ætatis in mortis præcipitia demerguntur? Quæ id ratio agit, nisi quia expugnari se patiuntur ignavia resolvente? Et causam cur fracti viderentur exposuit. *Propter incredulitatem, inquit, fracti sunt*, non utique propter præscientiam. Non specialem esse circa credentes Dei munificentiam docet, quando et eos quos incredulitatis arguit, credere potuisse demonstrat. Quo genere etiam infideles copiam fidei accepisse manifestat, et dum de naturalibus fractos dicit, præsumentes salutifera castigatione compressit: *Sed, inquit, naturalibus ramis non pepercit, ne forte nes tibi parcat*. Et subdidit. *Et illi, inquit, si non permanerint in incredulitate, inserentur: potens est Deus iterum inserere illos*. Magnanimitatem itaque hic et humilitatem cordis alloquitur. Humilitatem, ut et qui incertus est frangi timeat; magnanimitatem, ut spem remunerationis, et qui fractus est, non deponat. Sic ovem perditam pastor sedulus inquisivit, et inventam subjectis ad ovile humeris reportavit. Quomodo sequentem relinqueret, qui sequitur etiam relinquentem?

CAPUT XVI.

Contra hoc quod dicunt, Christum non pro omnibus mortuum.

Dominum nostrum Jesum Christum aiunt humanam carnem non pro omnium salute sumpsisse, nec pro omnibus mortuum esse. Hoc omnimodis catholica detestatur Ecclesia. Nam si ita esset, quomodo Apostolus diceret: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur (I Cor. xv)*? Hic dici non potest pro parte totum. Nam sicut pars prima sententiæ, *omnes in Adam moriuntur*, evidenter ostendit sine dubio hoc quod sequitur, *in Christo omnes vivificabuntur*, nihilominus ad omnes in Christo vivificandos, non ex parte, sed generaliter pertinere Apostolus indicavit. Idem etiam impli per virtutem resurrectionis Christi resuscitandi esse creduntur, licet etiam non judicandi, sed puniendi resurgant. Cum autem Apostolus dicat: *Qui est salvator omnium hominum, maxime fidelium (I Tim. iv)*: quod dixit, *omnium hominum*, ad propositum divinæ bonitatis

aspexit. Quod autem dixit, *maxime fidelium*, illos hoc loco pronuntiavit atque distinxit, qui per fidem, per obedientiam, per subditam voluntatem Redemptoris munera susceperunt. Pro universis autem venisse Christum idem Apostolus declarat: *Caritas*, inquit, *Christi urget nos judicantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: et pro omnibus mortuus est Christus, ut et qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit* (II Cor. v). Quia ergo resurrectio generalis ad virtutem pertinet redemptionis, si redemptio non ad omnes pertinet, nec ad omnes resurrectio pertinebit. Et ideo quia sicut *omnes resurgemus, licet non omnes immutabimur*, ita Dominum Redemptorem cum generalis misericordiae beneficio venisse testamur, et si illud infidelitas, quia noluit, non recepit. Nam Deum quolibet tempore qui quaesivit, invenit, et qui invenisse non visus est non quaesivit. Quod si, quemadmodum abrupta blasphemata impietas, alii ad mortem praedordinati, alii praedestinati videntur ad vitam, nullam Christus veniendi causam, nullam moriendi quam pietas ejus invenit, habuit necessitatem. Novum ergo remedium nihil agere potuit si ante saecula res humanae definitio vetusta praefixit. Sed quia fatalis persuasio, quae vim praesentiae cogentis inducit, omnimodis respuenda est, ideo magis et legem dedit, et prophetas mediis temporibus excitavit, quia arbitrium voluntatis humanae attenuatum venerat, non ablatum. Quod si ex toto vigor ejus perisset, quomodo legeretur: *Et in lege Domini fuit voluntas ejus* (Ps. 1). Et iterum: *Voluntarie sacrificabo tibi, Domine*. Et ad Philemonem: *Ut non ex necessitate, sed voluntarium esset bonum tuum*. Et cum dicat in Evangelio: *Caro mea est quam ego dabo pro mundi vita* (Joan. vi), dubitare penitus non debemus quod toto mundo se impenderit, qui plus dedit quam totus mundus valebat. Sicut et beatus Joannes Evangelista testatur: *Ipse est enim propitiatio pro peccatis nostris, non oro nostris autem tantum, sed et pro totius mundi* (I Joan. v). Sed dicis: Quomodo totum mundum redemit? Ecce videmus homines in peccatis suis vivere: quomodo putabimus redemptos, quos videmus permanere captivos? Hoc loco intellectum de proposita similitudine colligamus. Verbi gratia: si legatus aliquis vel sacerdos intercessurus pro civitate captiva largius pretium deserat, et universum captivitatis populum de manu ejus recipiat qui belli jura retinebat, et omnis omnino relaxetur lex ac necessitas servitutis, et inter haec si forte illic aliquos de captivis vel oblectatio consuetudinibus, vel male blandus praedo sollicitet, gratuitum beneficium unusquisque voluntatis suae servus recuset, nunquid minoravit gratiam pretii contemptus ingrati? Nunquid aliquam benevolentiae redemptoris intulit diminutionem, qui respuit libertatem? Non ita est. Quinimo, sicut redemptoris gratus potest esse, qui rediit, ita de contemptu reus est qui remansit. Volentes enim redemit voluntatum remunerator. Justus enim arbiter Deus voluntarium cupit redire, quem non invitum

meminit corruisse. Quae cum ita sint, dic mihi quem a gratia redemptionis exceperit, qui damnationis aeternae chirographum generale delevit.

CAPUT XVII.

Contra hoc quod evangelicam sententiam imperito et improbo sensu interpretantur.

Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum (Joan. vi). Quis tam immemor salutis suae sit, qui attrahentis misericordiam negare praesumat. Sed ille vere impius est qui eam non omnibus ingeri, non omnibus testatur impendi. Hoc loco attracti salutem attrahentis putat esse violentiam. Apparet illum non nosse nisi catenas obnoxiae servitutis, qui devotae nescit vincula caritatis. Hic autem sermo divinus specialiter increpat hominem de propriis sibi viribus arrogantem, et de labore suo impie praesumentem. Cum inter haec unus totum labori, alter totum gratiae iudicet deputandum, impletur in utroque Graeca sententia: *Nimietates, inquit, et inaequalitates sunt similis improbitas; et par esse probatur impietas, si totum soli gratiae, vel si totum soli ascribatur labori. Quid nos oportet inter ista sentire, nisi ut semper gratiae subjiciamus laborem et semper gratiam cum labore sociemus? Sed ante omnia arrogantiam laboris refugiamus, nec nobis quidquam de ejus meritis vindicemus, ne Pharisaeum imitari mortifera jactantiae praesumptione videamur. Nam cum ille orans indubitanter verum diceret: *Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quaecunque possideo* (Luc. xviii), evacuavit veri fidem, quia veritati miscuit vanitatem. Non ergo operatio, sed coram elatio declinanda est. *Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater attraxerit eum*. Nunquid velut insensibilis et inepta materies de loco ad locum movendus est et trahendus? Sed assistenti et vocanti Domino famulus manum fidei, qua attrahatur extendit, et dicit: *Credo, Domine; adjuva incredulitatem meam* (Marc. ix). Et ita se duo ista conjungunt, attrahentis virtus, et obedientis affectus: quo modo si aeger aliquis assurgere conetur, et facultas animi non sequatur, et propterea sibi porrigi dexteram deprecatur. Clamat voluntas, quia sola per se elevari nescit infirmitas. Ita Dominus invitat volentem, attrahit desiderantem, erigit adnitentem. Quid est autem attrahere, nisi praedicare, nisi Scripturarum consolationibus excitare, increpationibus deterrere, desideranda proponere, intentare metuenda, iudicium comminari, praemium polliceri? Audi Dominum non duris nexibus, sed manibus attrahentem, et dilectionis brachiis invitantem, sicut ait propheta: *Attrahi eos in vinculis caritatis* (Ose. xi). Et illud: *Post te in odorem unguentorum tuorum currimus* (Cant. i). Et idem dicit: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. xi), ne ullus excusare se possit exclusus, qui convincitur invitatus. Licet enim non omnes obedientiam exhibituros esse praenosceret, omnibus tamen et velle et posse donaverat. Hoc loco sollicite requiratur utrum quisque attrahi velit an nolit. Si non vult, assolutam attra-*

hientis benevolentiam non meretur. Si autem vult, ecce jam cum des et hominis consensus operatur. Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater attraxerit eum. Quomodo attrahentem vides, cur dissimulas videre venientem? et ideo sicut gratiæ est quod attrahitur, ita obedientiæ probatur esse quod sequitur. Hæc attrahentis Dei misericordia si dignis datur, advertis quia jam et studio humanæ utcumque servitutis impenditur; si vero indignis, consequens est ut etiam reprobis non negetur, et evidenti miseratione bonitas Dei indiscrete, et justis et peccatoribus offeratur. Sed is quem perspicis attrahentem requirit omnimodis præcepta servantein, ut per quamdam voluntatis ansulam, comprehendi et attrahi valeat qui vocatur. Quod si eum putas attrahere nolentes, cœlesti justitiæ iniquitatis pondus imponis. Sed si invenitur attrahere nolentes, quanto magis complectitur desiderantes! Nam etiam qui sine labore videtur attrahi, laboraturus est ut inhæreat attrahenti. Quanti enim venerunt et recesserunt, quia attracti in gratia perseverare desideratore vocante noluerunt? Sicut in Evangelio scriptum est: *Multi ex discipulis ejus audientes, abierunt retrorsum, et jam cum illo non ambulabant (Joan. vi)*. Item: *Dixit autem Jesus ad duodecim: Nunquid et vos vultis abire? Respondit ei Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, et nos creavimus et cognovimus quia tu es Christus Filius Dei (Ibid.)*. In utrisque libera fuit voluntas, et in illis ut ingrata mente discederent; et in istis, ut cum libertate filii permanerent.

CAPUT XVIII.

Contra hoc quod dicunt, quia Dei violentia induret hominem ne venire valeat ad salutem.

Si ipse, ut blasphemus vult, obdurat, quomodo ait in psalmo: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra (Psal. xciv)*? Et iterum: *Secundum duritiam autem tuam et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ (Rom. ii)*. Item in Jeremia: *Percussisti eos, et non doluerunt; attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam; induraverunt facies suas supra petram, et noluerunt reverti (Jerem. v)*. Adhuc causam obdurationis advertit, secundum sententiam sapientissimi Salomonis, qui dicit: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii)*, id est, de assiduitate peccandi desperatio nascitur; obduratio vero ex desperatione generatur. Dum dicit Jeremias: *Noluerunt reverti*. Vides quia obduratio cordis crimen est propriæ voluntatis? Inhonestus, cupidus et cruentus, et cujlibet facinoris servus, si peccatis non relictetur. Videamus unde obduratio ista nascatur. Non utique violentia compellentis, sed clementia relaxantis obdurationis occasio est. Dumque ad pœnitentiam sustinet delinquentem infatigabilis bonitas, abutitur benevolentia remittentis elata securitas. Ideo ait beatus Apostolus: *An divitiis bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii*

Dei (Rom. ii). Advertis quod Apostolus dicendo, *secundum duritiam tuam et cor impœnitens*, non Deo, sed homini culpam indurationis cordis ascribit. *Ignoras, inquit, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam et impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei*. Agnosce quia non austeritas Dei indurat corda malorum, sed bonitas. Nam quia tribulationum laboribus ac flagellis pro Dei patientia non affliguntur, ideo superbia depravantur. Quod ita esse evidenter et Propheta commemorat dicens: *In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia (Psal. lxxii)* eorum. Ac sic dum pœna in judicium reservatur, dumque ad emendationem provocat Domini longanimitas, in servo contemptum nutrit impunitas. *Qui reddit, inquit, unicuique secundum opera sua (Rom. ii)*. Certe non imponit Deus homini secundum præscientiam peccandi necessitatem, a quo secundum opera sua legitur exacturus esse rationem. *Peccavi, inquit propheta, et quid accidit mihi triste (Eze. i. v)*? hoc est dicere: Certum est Deum nescire peccata, qui non accererat pro ultione supplicia. Et iterum: *Dicit enim in corde suo: Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat usque in finem*. Dum ergo dicit *oblitus est Deus (Ps. ix)*, patientiam remittentis, negligentiam judicat ignorantis, et arbitratur oblitum, quod magnanimitas dispensator reservat in posterum. Quo genere metuentem admonitio Dei castigantis emendat, contemnentem magis lenitis moderantis obdurat, ut putet de Deo impius, quod usque in finem ignorantia obscurante non videat, quidquid ad præsens benevolentia sustinentis punire dissimulat. Et cum probetur ab insultante contemptus, obdurationem putatur operatus. Dum enim iram in ære crebrescentia peccata suspendit, peccatorem insultare permittit.

CAPUT XIX

Contra hoc quod dicunt, Homines voluntate Dei impelluntur.

Si autem, ut dicit hæreticus, per voluntatem Dei trahuntur homines in perditionem, quomodo in lectione Regum mulier loquitur ad David? *Nec vult, inquit, Deus perire animam, sed retractat cogitans ne penitus pereat qui abjectus est (II Reg. xiv)*. Item et Ezechiel sub verbis Dei ita disserit: *Multo labore sudatum est, et non exiit ab ea nimia rubigo ejus, neque per ignem immunditia tua exsecrabilis: quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis (Ezec. xxiv)*. Ecce Deus hominem non solum salvari optat, sed pro ejus purgatione multo labore desudat. Porro pro ratione justitiæ per se effectum medentis cura non peragit, quia voluntatem ejus qui est purgandus exspectat. Item, *defecit sufflatorium, frustra confavit sufflator: malitiæ enim vestræ non sunt consumptæ*. Dum audis sufflatorium, vel conflatoris officium, intellige purum metallum adulterina permixtione corruptum, et e naturali sinceritate vitiatum. Si homo in motum impulsu suo ac voluntate Dei agitur, cur item sub Ezechiele imputans, et velut dolens loquitur: *Quare*

mor' emini, domus Israel; quoni im nolo mortem impii, A dicit Dominus? Revertimini et vivite (Ezech. xxxiii). Et quomodo eos in mortem, ut blasphemias, impellit, quos ad vitam non solum nutu jubentis, sed affectu supplicantis invitat. Item: Vivo ego, dicit Dominus; nolo mortem impii, sed ut revertatur impius a via sua, et vivat (Num. xiv). Reditum se in potestate habere cognoscat, qui a Domino provocatur ut redeat. Vivo ego, dicit Dominus. Ne de indulgentia reus dubitat, iudex clementiam suam etiam quadam sacramenti interpositione confirmat. Sed et per apostoli Petri sententiam voluntas benignissimi insinuat actoris. Non tardat, inquit, Dominus promissum suum, sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed ad penitentiam reverti (II Pet. iii). Peccanti ingeritur penitentia, ut in conferenda misericordia locum possit habere justitia. Sed patienter, inquit, agit emendationem hominis, quia impatienter desiderat, patienter expectat. Item secundum Lucam: Et ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam dicens: Non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ (Luc. xix). Hic constringendi sunt hæretici. Si Dominus periturissalutis intercluserat aditum, ergo falso istorum deflevit exitium. Si autem eorum perditionem vero, (ut manifestum est) mœreore perdidit, non voluntatem suam

homini, sed consensum hominis voluntati suæ defuisse monstravit. Quid mirum si pro salute hominis lacrymas fudit, mox sanguinem profusus? Item in Matthæo: Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, et noluisti? Duas res hic agit sermo divinus. Nam dum dicit: Quoties volui, et noluisti, in Deo propositi bonitas, in homine arbitrii est expressa libertas. Dicendo autem: Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, salvare se eos voluisse pronuntiat, cum evidenter proferat causa: per quas salutem eis negare debuerit. Hoc loco duplici genere in servo iniquitatis cruentæ mentis ostenditur. In Domino indulgentia benignissimæ voluntatis aperitur. Si Deus perire vult hominem, quomodo dicit etiam propheta Michæas: Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum et quid Dominus requirat a te; utique facere iudicium, et diligere misericordiam et sollicitum ambulare cum Deo tuo (Mich. vi). Dum dicit, et quid Dominus quærat a te, utique facere iudicium, promptam exercendi boni operis voluntatem non reposceret, si non dedisset. Vides quia sicut Dei est ut provocans adhortetur, ita obedientiæ hominis reservatum est ut sequatur.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Contra hoc quod impie asserunt a Deo induratum fuisse cor Pharaonis.

Illic sensum Scripturæ sanctæ sollicitius perscrutemur, et objicientis animum confundamus, utrum Pharaon volens, an invitus a Domino fuerit induratus. Si volens, ipsi utique culpam obdurationis assignas; si vero invitus, iniquitatem Dei obdurantis accusas. Quæ etiam justitia erat, si quem ipse obduraverat, ipse puniret? Cum vero Dominus ipse ad eum loquatur et dicat: Cur non vis dimittere populum meum? vel usquequo non vis subjici mihi (Exod. vii)? ecce ubi divinis testimoniis liberam fuisse in Pharaone agnoscimus voluntatem. Hac ratione Pharaonem, dicit Dominus, obdurabo, dum eum mihi in decem plagis, quas a Moysse exoratus removeo, insultare permitto. Ego, inquit, obdurabo cor Pharaonis. Sic interdum familiariter etiam apud homines hujus elocutionis vim assumimus, sic interdum contumacibus famulis exprobramus; mansuetudinem nostram, ita dicentes: Ego patientia mea te pessimum feci, ego remissione mea malitiam tuam superbiamque nutrivit, ego te contumacem indulgentia mea reddidi, ego dissimulatione mea cor tuum, ut contra me obduretur animavi. Et hoc modo quod bonitate Domini virtutis est testimonium, in servi improbitate fit vitium. At autem sermo divinus: Vidensque Pharaon eo quod data esset requies, ingravit cor suum (Exod. viii). Manifestissime hoc loco indulta requies cor Pharaonis indurasse perscribitur. Hoc enim quod

C dicit: obduravit cor suum, non passivum est, sed activum. Vis scire quia divina moderatione ob causam induratæ mentis operatur? Idem ipse Pharaon in decem plagis positus cum percuteretur, mitigabatur; cum laxaretur, ingravabatur. Ac si impium divina severitas inclinabat, bonitas obdurabat, et ut se esse liberi arbitrii demonstraret, castigante Deo populum dimittebat, parcente revocabat. Perspice quomodo rebellem spiritum cœlestis lenitas obdurat. Accedentibus mitioribus et flagellis recentibus insolecit. Agnosce rationem obdurationis, et vim propriæ voluntatis. Hebræum populum, quem egredi pro imposita sibi contritione nunc præcipit, et pro plagarum moderatione nunc prohibet, ad extremum incumbentibus plagis etiam festinus perurget et abire compellit. Non ergo induratur in multa Dei potentia, sed contemptor efficitur in multa Dei patientia. Denique inter alternas vices castigationis et remissionis flagellatus humiliatur, exauditus erigitur, liberatus insultat, afflictus obtemperat, et filios Israeliticos post decimam plagam emisisse cognoscitur, ad primam cum emittere potuisse voluntas postrema testatur. Et cum inter medias correptiones profiteatur: Justus es, Domine; ego vero et populus meus impii (Exod. ix), non se a Deo, sed a voluntate propria depravatam conscientiam suam testis ostendit: et tu Deum circa Pharaonem durum vel iniquum fuisse præsumis asserere, quem circa se justum et pium ipse sacrilegus non potuit abnegare? Imitem Deum Christum esse consequitur, quem

pium etiam impius confitetur. Hoc ergo agit in hominibus cœlestis misericordiæ dispensatio, quod in terris pluvix supervenientis infusio : ad copiosi imbris illapsum cultus et edomitus cespes multiplicatur germinum fetus; verum incultus et crudus inutilibus herbis repletur, et sentibus, ac sic unus idemque imber duas res diversas atque contrarias juxta culturæ aut studium operatur, aut vitium. Sicut legimus : *Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam, illis a quibus collitur, accipit benedictionem a Deo. Proferens autem spinas ac tribulos reproba est et maledictio proxima, cujus consummatio in combustionem* (Hebr. vi). Agnosce terram sub uno eodemque imbre nunc spinas et tribulos germinantem, nunc fructus benedictionibus idoneos proferentem. Eodem modo dum misericordia Dei expectat et parcat, emendatur obediens, obduratur impœnitens.

CAPUT II.

Quod præscientia Dei nec ad justa, nec ad contraria humanas violenter urgeat voluntates.

Præscientiam et prædestinationem Dei male intelligent astruentes quod inde humanorum actuum causa nascatur. Primum quid ex quo pendeat vel procedat, perspicere debemus. Non propterea homo quodcumque facturus est, quia eum coactura sit præscientis auctoritas, sed magis Deo præsciendi ingerit qualitatem libertas præsciti hominis ac voluntas. Ergo non de violentia prævidendi imponitur homini causa peccandi, sed magis de consecuturis hominum meritis ordo exoritur prænoscenti. Generalis itaque præscientia, quæ de statu mundi totius apud Deum manet, de potentia nascitur, sed circa statum hominis qualitates et species prænoscenti, de humani actus inspectione mutuatur. Sed inter ista, Deo respondes et dicis : O Domine, quomodo bonum apprehendere valui, quem tu malum futurum esse præscisti? non ita est. Aliud est quod vult Deus, aliud est quod permittit Deus. Vult itaque bonum, et permittit malum, præscit utrumque : justa bonitate adjuvat, injusta pro arbitrii libertate permittit. De suo est quod dat gratiam, de tuo quod prænoscit offensam. Et inde est quod circa iniquos incessabiliter invenitur prohibere quæ providit. Nunquam prava hominum studia præciperet ad meliora converti, si ea sciret non posse mutari; et ideo respondebit tibi consequenter divina providentia : O homo, non te talem feci qualem te futurum esse præscivi. Bonum te pro justitiæ meæ lege formavi, et ne malum sequereris admodum, malum te pro consecutura voluntatum tuarum iniquitate prævidi. Ubi non compulsio, sed consensio peccandi deprehenditur in querela; non auctor, sed prævaricator in culpa est. Si ad factorem, inquit, o homo, respicit, bonus esse potuisti, si ad præcognitorem, tu me pro gestorum tuorum ordine ut de te malum prænoscerem compulisti. Sed revolvis et dicis : præscientia et prædestinatio humanorum actuum atque meritorum præfigit et excitat causas. Non ita est, magis de ori-

gine voluntatis humanæ genus præscientiæ derivatur. Sed ut aliis cogitationis suæ pravitate ducantur, et actus suos in præscientia æstiment inchoari, hoc de proprio animi vitio, hoc de inemendabili obstinatione procedit, dum simulant passionibus reluctari, et putant se non posse quod nolunt. Legem dicunt esse immutabili mali consuetudinem delinquendi. Sed adhuc dicis quia opera ac voluntates hominum, de nutu et impulsu præscientiæ cœlestis incipiant. Non ita est. Hoc potius agnosce, quod præscientia Dei de materia humanorum actuum sumat exordium. Quid de nobis præscire ac præordinare debeat Deus, quantum pertinet ad futurum, in profectu hominis defectuque consistit. Accipe illud exemplum, quo præscientia Dei pro humana se actione convertit. Ad decumbentem Ezechiam regem mors defertur in verbo tristici, vatis veridici annuntiata responso ita dicentis : *Ordina domum tuam, nam cras morieris* (I Reg. xix). At ille conversus ad fletum, ordinavit domum suam, quia humiliavit animam suam. Propheta quidem exploratæ sanctitatis agnoscit, sed desperatio spe repellitur. Oratio interdicat oraculo, resolvit de præcatio definitionem : fides plena dicti superat veritatem. Inevitabilem denuntiatae mortis causam extrema vivit deflentis infirmitas. Humiliat se fragilitas humana, et vim quamdam patitur divina sententiæ. Sicut ait : *Regnum colorum vim patitur* (Matth. xi). Omnimodis morturus fuisset, nisi territus supplicasset. Elige utrum velis, aut præfixam necessitatem consistere mutata, aut veritatem convince merita.

CAPUT III

Quia aliud est præscire, aliud prædestinare.

Apostolus ait : *Quos præscivit, et prædestinavit, conformes fieri imaginis Filii sui* (Rom. viii). Aliud est præscire, aliud prædestinare. Præscientia itaque gerenda prænoscit, postmodum prædestinatio retribuenda describit. Illa prævidet merita, hæc præordinat præmia. Præscientia ad potentiam, prædestinatio ad justitiam pertinet. Præscientia de alieno subsistit actu, prædestinatio autem de judicio suo; illa facinus manifestat, ista condemnat; illa testis, hæc judex est. Cum illa pronuntiaverit causam, tunc pronuntiat ista sententiam. A præscientia quæ sunt nostra productur, a prædestinatione quæ sunt præparantur. Ac sic nisi præscientia exploraverit, prædestinatio nil decernit. Oculi autem vicem præscientiæ virtus exercet, et quod se aspectui obtulerit, hoc videbit. Nunquid fecisse creditur, quod deprehendisse cognoscitur? Cum autem oculi ea videant, non quæ ipsi intrinsecus operantur, sed quæ eis extrinsecus offeruntur, si peccantem quempiam forte conspexerint, non opinor videntis, sed committentis flagitium judicabitur : ita non ad prænoscentis, sed ad præcogniti pertinebit reatum omne delictum. Sic et Deus ea ante diem hominis prævidet, quæ non a se, sed ab homine facienda sunt. Et sicut materia existentis efficit ut eam oculi acies

contempletur, non autem oculus facit ut res videnda nascatur : ita et præscientia Dei ea quæ de hominum meritis secutura sunt, non ut eveniant exigit, sed eventura præcurrit. Et quia sacris eloquiis moris est ut per assumptam quamcunque similitudinem asserendæ rei aperiant veritatem, sicut interdum vel grano sinapis, vel fermento mulieris evangelicæ, vel sagena missæ in mare, et quam plura talia regnum cœlorum legimus comparari, ita et nos distinguere cupientes futura, instituti genus colligitur præsciendi. Quod si præscire compellere est, qui prævidet peccatorem, ergo ipse causa peccati est? Præscit adulterium Deus, ergo ipse ossa et medullas ignibus obsceni furoris inflamat? Præscit Deus homicidam, nunquid ipse bestiales motus perturbatis sènsibus suggerit? Ipse ad peragendum facinus gladium cruentæ mentis exacuit? Præscit impium, ergo ipse ad profana sacrificia spiritum dementis instigat? Itane quarum rerum ultor est, earum et auctor esse credendus est? et inter hæc ad malum perurgere judicandus est captivæ voluntatis assensum, qui nec diabolo compellere permisit invitum? Voluntas est quæ operatur delictum, voluntas est quæ meretur auxilium. Sed dicis : Invenio ubi sola gratia sine societate humanæ voluntatis operetur. Nam in Bethleem omnis innocentium populus tam beatam mortem ex sola Dei prædestinatione consequitur. Non ita est. Nam tum forsitan solius gratiæ verteretur operatio, si innocentis sanguinis non intercessisset effusio. Quod si una tunc fuit innocentium causa, cur non omnis illic salvatur infantia? Ab illius enim temporis gloria omnis ætas alterius sexus aliena est. Si vis prædestinationis specialem per singulos facit conditionem, cur hic omnes pueri diversis dierum vel mensium temporibus nati unam obtinent felicitatem? Si vero promiscua in genere humano electionis ratio agitur, cur ab hoc munere omnis status puellaris excipitur? Hic ergo decreti sorte cessante, mors pueris pro diaboli infertur furore, mors vero beatissima pro Dei honore confertur. Non ergo eos prædestinatio morti addixit, sed causæ occasio consecravit. Hanc itaque parvulorum interfectionem, non dispositio Dei, sed impietas ordinavit inimici. Deus autem, qui etiam malis hominum bene utitur, perempti gloriam de scelere perimentis operatur. Contraria quidem malitiæ disponit inventor, sed bonitatis auctor in melius consilia adversa componit.

CAPUT IV.

Contra hoc quod dicunt : « In istis misericors est quos acquirit, in illos justus est quos reliquit, » cum et circa malos misericors, et circa bonos etiam justus appareat.

Si hominis statum Deus, sicut blasphematur impietas, non æquitate, sed potestate disponit, ille fortassis qui pulsavit excluditur, et ille qui non quæsitivè atrahitur. Ac sic nec circa salvatos misericors fuisse videbitur, quibus non dedit ut ex officio misericordiam mererentur; nec circa perditos æstimari pote-

rit justus qui sine proprio crimine a misericordia repelluntur. Quod si ambo rei sunt in natura, et in isto iustitia periclitabitur, qui sine merito indignus eligitur, et in illo misericordia, qui peritioni sine peccati iudicio deputatur. Qua enim misericordia honoratur otiosus? qua iustitia damnatur innoxius? Itaque dum imperite tollit homini libertatem, imple Deo probatur negare iustitiam. Si dicis quia tantum misericors in acquisito, et solum justus in perduto est, in utraque persona abrupte negabis utramque virtutem. Nam nec in hoc erit æquitas, si eligat non probatum; nec in illo bonitas, si perdat immeritum. Nos autem geminum hoc in Dei operibus bonum, inseparabili consortum fatemur amplexu; sicut legitur : *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine* (Psal. c). Et iterum : *Misericors Dominus et justus, et Deus noster miserebitur* (Psal. xiv). Et iterum : *Misericors et miserator, et justus Dominus* (Psal. cxl). Nam misericors est, et in perditos quos inquirat et invitat errantes, qui diu sustinet delinquentes. Et sicut *solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos* (Math. iii), ita utrosque indifferenter lumine rationis implevit, honore imaginis suæ induit, ad gratiam redemptionis generaliter evocavit. Itane misericors in illo non fuit, in quem tanta concessit, quem de neglecta et perditâ misericordia iudicavit? Jam illud minoris negotii est, ut erga acquisitos, sicut misericordem, ita justum esse doceamus. Justus, inquam, et circa eos quos suscipit revertentes, quos non deserit laborantes, quos dignos efficit libertatè, fideliter servientes. Hæreticus autem ideo circa malos negat misericordem, quia non credit oblatam fuisse salutis copiam his qui delabuntur in mortem. Ideo circa bonos non asserit justum, quia nihil eis æstimat pro humili devotione collatum. Misericors ergo est, quia et malis ingerit rationis intellectum, et bonitatis affectum. Justus vero, quia obedienti proponit præmium; justus, quia nullum salvat invitum. Itaque Apostolus magnifice ad donum gratiæ officium laboris adjungit, ita dicens : *Laborantem agricolam oportet de fructibus accipere* (I Tim. ii). Ecce quomodo sibi admirabili commercio divina et humana sociantur. Ad obedièntiam pertinet labor, fructus vero laboris ad gratiam. Et iterum : *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* (I Cor. ii); secundum quod in Evangelio dicit : *Cum feceritis hæc, dicite, Servi inutilles sumus, quod debuimus facere, fecimus* (Luc. xvii). Adverte quia non excludit operis studium, sed operantis requirit obsequium; nec laborem servitutis recusat, sed humilitatem mentis insinuat. Vitium ergo quo laborem imperitissime refugiendum putas, non in opere, sed in corde consistit. Totis ergo viribus laboro, sed quidquid de superna largitatè percepero, gratiæ, non industriæ deputabo; beneficium vocabo, non pretium; donum testabor esse, non debitum; remunerationem, non retributionem. Ita cum ex officio aliquid agimus, nequaquam nos iuputare Deo possumus, quia solvimus

quod debemus. Tu vero divinæ ne invidias bonitati, si opus quod a me illo adjuvante bene gestum est, vel etiam accepta perdiderint? Hoc genere nec converti eos permittunt mala præcedentiæ, nec sanari.

CAPUT V.

Contra hoc quod dicunt : Non tam voluit quam non potuit salvus esse qui periit, juxta quod legimus : Et non poterant credere.

Inter hæc cum Joannes evangelista commemoret : *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iamias : Excæcavit oculos eorum, et induravit eorum cor (Joan. xii; Isa. vi), hoc loco elocutio conclusa sic resonat, quasi eis non credendi necessitas imponi videatur invitis. Sed ex illis causam vel culpam incredulitatis exortam in consequentibus lectionis ordo manifestat ita dicens : Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, ut de synagoga non eicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei (Joann. xii). Absolute hic indicat, sicut et de Simone legimus, etiam infidelibus viam credulitatis fuisse collatam : quibus sicut facultas credendi adfuit, ita voluntas defuit confidendi. Quod credunt, gratiæ largitas est; quod professionem creditis non accommodant, mentis improbitas est; et impletur in eis : Qui autem non habet, etiam quod habet auferetur ab eo (Matth. iv). Ecce quomodo bonum voluntatis et fidei admixta malitia depravavit, sicut alio loco in eodem Evangelio ipse Dominus dicit : Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo est Deo non queritis (Joan. v)? Vides ergo quia sicut suppressis causis absconditur veritas, ita manifestis removetur obscuritas? quæ in I sæcæ testimonio densiores paulo nebulas videtur abducere, dum eos quos propria nequitia surdos caecosque reddiderat, a Deo asserit obcæcatos, ne forte converso ad Deum corde sanentur. Itaque ut paululum differamus quod Mathæus apertius elocutus est juxta ipsius sermonis rigorem, qui ex verbis prophætæ austerius percutit legentis auditum, alius requiramus quare hoc loco nolle putetur Dominus ut sanentur, id est, ne momentanea conversione suscepta collatis beneficiis abutantur, iram, cum probati fuerint, susceptam neglexisse ac respuisse recidiva infirmitate medicinam, sicut ille ad quem ipse Dominus loquitur : Jam sanus factus es, noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Adverte bonitatem sanitatis impium præparari. Sic Phæro insultasse deprehenditur misericordiæ Dei, quem addictus plagarum resipiscentem et convertentem, et humiliantem se, quoties sanare voluit, toties deteriorem esse post humanitatem clementiæ deprehendit. Quare (inquam) istos sanare dissimulat? ne fiant utique illius similes, qui supra petrosa seminatus est, id est, qui ad momentum cum gaudio suscipit verbum, qui ad tempus credit, et in tempore tentationis recedit (Matth. iv). Quid est momentaneam suscipere sanitatem, id est, ad tempus credere, et in tempore tentationis pro animi infideli-*

tate discedere, et ad levem tentationis æstum infirma radice delicere. Videamus quos sanare tentaverit, et eis parum pro consequenti incredulitate profuerit. Ecce servo illi in Evangelio magnis debitis et animæ languoribus oppresso, decem millia talenta, quæ ei remissa videbantur, per crimen propriæ malitiæ adjectis cruciatibus exiguntur. Ubi et advertendum est quomodo acquisita perduntur, et beneficia jam collata revocantur. Sed et ille depulso a se immundo spiritu ad tempus legitur fuisse sanatus, de quo dicit sermo divinus : Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, perambulat per loca arida, quærens requiem, et non inveniens; tunc dicit : Revertar in domum meam unde exivi. Et veniens invenit vacantem, scopis mundatam et ornatam (Luc. xii), id est, vacuatam virtutibus et vanitatibus adimpletam. Tunc vadit et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi, et sunt novissima hominis illius pejora prioribus. Ecce cui sanitatem collatam esse non profuit. In quem multiplicatis malis nocivus languor incubuit et increvit. Sed et alio loco is qui post acceptam notitiam veritatis, id est, post collatam (veritatem) sibi curam salutis, sanguinem testamenti pollutum duxerat, in quo sanctificatus est, id est, in quo sanatus est, graviora mereri supplicia Apostolo attestante perhibetur. Sic itaque gratia in culpam vertitur, nisi custodia subsequatur. Sed in his evangelista Mathæus dum incrassatum cor, obturatas aures, clausosque oculos ad culpam hominis refert, cur non sanarentur apertiore sensu, et dilucidata ratione perdociuit, dum (inquam) dicit : Incrassatum est cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos clausurunt. Nonne tibi videtur velut interrogantibus, cur videntes non videant, et audientes non intelligant, evidentem protinus dedisse rationem de causis propter quas non vident neque intelligant? quia audire et videre, id est, intelligere et obedire noluerunt. Quia (inquit) non omnes obediunt Evangelio, quia tota die expandi manus meas ad populum non credentem et contradicentem; sicut etiam per se jam Dominus loquitur : Filios alui et exalavi, ipsi autem me spreverunt. Et iterum : Quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum. Et in Actibus Apostolorum : Videntes (inquit) Judæi, repleti sunt zelo, et contradicebant his quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes viam Domini (Act. xiii). Et iterum : Instabat (inquit) verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum. Contradicientibus et blasphemantibus excutiens vestimenta sua dixit : Sanguis vester super caput vestrum erit; mundus ego ex hoc jam ad gentes vadam (Act. xviii). Contradicientibus (inquit) illis et blasphemantibus. Vide quomodo remedia ingerit medicus, et recusat ægrotus. Quorum duritiam etiam beatus Stephanus pari auctoritate increpat dicens, Incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui arcto resistitis (Act. vii). Ecce quare videre non possunt : quia Spiritui sancto resistunt, atque a se clausis sponte oculis lumen veritatis excludunt. Quod ergo in Evangelio sequitur et dicit : Ne forte oculis

videant, et auribus audiant, et corde intelligant; convertantur, et sanem eos (Joan. xii), ne possint converti atque sanari, obdurati cordis vitium et pœna peccati est. *Ne, inquit, convertantur et sanem eos.* Non hic sanitatem volentibus denegat, sed contradicentes se sanare nolle; id est, non debere pronuntiat. Ad conferendum remedium promptissima est bonitas medici, sed intemperantia contradicit infirmi. Nam qui ita intelligendum putat, quod eos sanare noluerit, absolvit hominem et damnat auctorem. Nullus ergo excluditur a beneficiis Dei, qui primum de neglectis beneficiis judicandus est.

CAPUT VI.

Quid sit quod ait, Cum enim nondum egissent boni aliquid aut mali.

Illum vero Apostoli sensum intra gentilis decreti arcare conantur angustias, quod dicit: *Promissionis* (inquit) *verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam, et erit Saræ filius. Non solum autem, sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patrem nostrum. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Rom. ix; Mal. i). In his verbis hoc vult intelligi gentilitiæ persuasionis impietas, quod Deus absque ullo inter malum et bonum moderatoris examine, non ordine regentis, sed jure dominantis illum affectu dignum recadat, hunc odio, illum recipiat studio, hunc excludat imperio. Et inter duos perditos, nulla consideratio laboris, nulla devotionis habeatur, sed unus sine ratione cessantibus officiis assumatur, alter sine discretione damnetur. Ac sic dum in alterutro nec meriti existit materia, nec delicti, aufertur omnino futuri causa iudicii. Quod si hæc rerum tam indigna confusio etiam a sensu humanæ mentis aliena est, sollicitius requiramus quid divinæ conveniat, Apostolo disserente, justitiæ, inter duos populos constitutus Judæorum doctor et gentium, dum ita ait: *quia major serviet minori* (Gen. xxv), in seniore Judæi arrogantia reprobatur, in juniore fides gentilis eligitur. Itaque ipse sibi obducit ignorantiam nebulas, qui non tam Scripturis sanctis sequaci sensu se accommodat, quam Scripturas sanctas ad intellectum suum violentè attrahere et præsumptive nititur applicare, et id sibi pro captu suo omissa præcedentium vel sequentium ratione persuadet, unde penitus loqui Apostolus non instituit. Quod si ad capituli ipsius de quo agitur recurras exordium, omne absque ulla difficultate declinabis ambiguum. Si magister gentium de genesi hominum tractare cœpisset, et diceret homini totius vitæ cursum origine præfinitum, et magis necessitati subditum, quam libero arbitrio fuisse commissum, eo quod Dominus omnium pro potestatis nutu violento, quo decreto alios relinqueret ad perditionem, alios eligeret ad salutem, tunc forsitan velut per lineas decurrentes, colorem hunc iniqua persuasio possit asserere. Cum vero Apostolus promissiones Dei, et vocationem gentium altius repetitis textat exemplis,

et Judæorum præsumptionem omnimodo comprimere studeat, qui improbe de legis operibus intumescabant, non in origine seniorum Ismaele vel Esau decretum fatale constituit, sed in benedictione Isaac et Jacob electionem populi minoris ostendit, et propterea minorem majori non velut potentia Dei, sed pro justitia prætulit. Perinde enim impietatem Judæorum, sicut obedientiam gentium prævidebat. Quia ergo dicit: *Cum enim nondum egissent boni aliquid aut mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori, ex vocante quidem dictum est, non tamen ad compellendos vel repellendos, sed ad credituros et non credituros dictum esse manifestum est, ut divina sibi constante justitia, ad hominis pertineat voluntatem vel renuere, vel observare præcepta.* Cum ergo audis, *ex vocante dictum est, invitantem intellige, non cogentem.* Item dum dicit *non ex operibus*, asserit circa eos non legis opera, quæ utique nondum advenerat, sed etiam ante legem divinæ misericordiæ ac munificentiam dona viguisse. *Non ex operibus, inquit.* Audis legis opera destrui, et tu propterea inepto sensu etiam sub gratiæ lege viventes, alios sine operibus gratiæ credis posse salvari, alios etiam cum operibus prohibente naturali nexu et lege fatali janua salutis excludis. *Jacob dilexi, Esau odio habui.* Quomodo hic juxta pravi sensus interpretem circa nondum natos sententia cœlestis exeritur? Nec reus enim esse potest nondum genitus, nec dilectus: nihil enim meretur nondum productus in lucem; sed sicut in futurum adhuc erat eorum reposita conversatio, ita futura præscientis offensio, futura prænuntiatio electio. Nam divina providentia sicut novit judicare de gestis, ita adhuc gerendis scit præjudicare. Nemo itaque putet quod fratribus nondum natis diversorum necessitas sit præfixa meritorum, cum hoc post transactam vitæ militiam de eis Malachias propheta commemoret; et de præterito eorum statu divinum proferat manifesta æquitate iudicium. *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Quid mirum est si justitia diligat innocentiam, et respuat iniquitatem, apud quam etiam futura facta sunt? Quod autem minor majori ex lege præponitur, et Jacob neglecto fratre diligitur, hinc paulo tardioribus obscuritas nascitur; quod prolatum dilectionis vel odii testimonium nondum natis fratribus arbitrantur, dum et evidentes causæ quibus unus displicuerit, alter placuerit supprimuntur. In his ergo duobus non naturæ jura hominibus præfiguntur, sed de fide gentium et infidelitate Judæorum justitiæ statuta narrantur. Non enim hoc loco juxta litteram personæ specialiter germanorum, sed rerum causæ ac mysteria describuntur, dicente Domino: *Dux gentes sunt in utero tuo, et duo populi de ventre tuo dividuntur* (Gen. xxv). Quod si de præfixa lege originis tractaretur, quid opus erat ut majoris et minoris ætatem quod ad rem non pertinebat, insereret, nisi quia apud Judæorum prosapiam semper in duorum vocatione populorum seniori juniorem antefertur. In qua tamen partium diversitate multi et de Judæis reprobis eligun-

mulier evangelica (*Luc. xv*) quæ amissam in domo drachmam, id est, rem vel cuiuscunque muneris vel salutis, lucerna inquit accensa, et ad gratiæ oleum apponit studium suum, et cum Dei adjutorio jungit se requirentis intentio. Ac sic quod intus perdidit, intus invenit. Si quando ergo homo ex bono malus, vel ex malo bonus effici arbitrio mentis adnuitur, voluntas quæ libera est, a Deo data corrigitur, non vis prædestinationis operatur. Et quotiescunque in sacris paginis legeris: *In quacunq[ue] die conversus ingemueris, tunc salvus eris (Ezech. xxxiii)*. Et iterum: *Nolo mortem impii, sed ut revertatur impius a via sua et vivat. Convertimini a viis pessimis*. Et iterum: *Impietas impii non nocebit eum, in quacunq[ue] die conversus fuerit ab injustitia sua*. Et illud: *Auferte vetus fermentum, ut sitis nova conspersio (I Cor. v)*. Et quoties homo ad meliora, deterioribus repudiatis, gratia juvante convertitur, toties de vase contumeliæ vas honoris efficitur. Ut vero de bonis mali efficiantur, hoc facilius in se recepit humana fragilitas, ut de vase honoris, in vas contumeliæ transeat. Sicut legimus in Abacuc: *Et escæ ejus electæ*. De quibus etiam dicitur: *Aurum ut paleas reputabit*. Jeremias quoque: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatum est color optimus (Thren. iv)*? Sicut et Apostolus dicit: *Tollam ergo membra Christi, et faciam membra meretricis (I Cor. vi)*? Itaque manifesta sententia est, de Christi corpore posse hominem in partem diaboli per culpam propriam commutari. Sicut et alio loco absolutissime docet de optimo pessimum fieri, et templum Dei posse violari, ita dicendo: *Vos estis templum Dei, Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem templum Dei, violaverit, disperdet illum Deus (II Cor. vii)*. Ecce jam templum Dei esse dinoscitur, jam a sancto Spiritu possidetur, et tamen per incuriam violari atque corrumpi, et ab indigno hospite occupari posse memorari. Sicut et propheta increpat animam, Dei gratia sponte vacuatam: *Ego plantavi te vineam electam, omne semen verum; quomodo conversa es in amaritudinem vitis alienæ (Jerem. ii)*? Ecce vineam Deo a nobili radice plantatam, studio cultoris electam, proprio ostendit crimine depravatam. Et ideo de ea in Isaïæ cantico loquitur: *Expectavi ut faceret vineam, fecit autem spinas*. Expectatio increpantis agricolæ ostendit hanc vineam dare fructus potuisse justitiæ. Et cum stantem cadere fructetur posse; cum dicit: *Et qui se existimat stare, videat ne cadat*. Et e contrario, ad jacentem loquitur: *Nunquid qui cadit non resurgit? Potens est enim Deus statuere illum (I Cor. x)*. Aperte ostendit statum hominis in diversa non pro constitutione Dei, sed pro arbitrii libertate posse versari. Sed et Isaïas evidenter affirmat depravata corrigi, et dilui posse immaculata, cum ad peccatores loquitur dicens: *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis*.

CAPUT XIII.

Item, velle et nolle, sicut ad malam, ita etiam ad bo-

nam partem hominis arbitrio patet fuisse commissum.

Inter hæc sollicite nobis apud hæreticos requirendum est, utrum homo bonum non possit an nolit, insita homini bonæ semina voluntatis. Quod evidenter assignat ita dicens: *Si volueris, mandata conservabunt te; et, Noli deficere a disciplina Domini; noli abstinere bene facere egenti; et, Noli fabricare in amicum tuum mala; et, Nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus; et, Noli repudiare consilia matris tuæ; et, Noli intendere fallaci mulieri; et, Noluit intelligere ut bene ageret; et, Noluerunt accipere disciplinam*. Cui nolle objicitur, velle in promptu fuisse evidenter ostenditur. Et plura similia sunt in eloquiis Veteris Testamenti, quæ omnia ipsam specialiter constringunt, et convincunt voluntatem. In libris etiam novis evangelicis et apostolicis, quid aliud nisi libertas voluntatis ostenditur, ubi dicitur: *Nolite thesaurizare thesauros in terra; et, Nolite eos timere qui occidunt corpus*. Sobrii estote, justii, et nolite peccare. Et ad Timotheum: *Noli negligere gratiam quæ in te est, nec bonum tuum velut ex necessitate sit, sed ex voluntate*. Et alio loco: *Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi. Nolite detrahere in alterutrum; et, Nolite errare. Deus non irridet. Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. Et, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt*. Videmus ergo et in bonam, et in contrariam partem posse humanæ mentis transire consensum. Et ideo alio loco dicit: *Bonum, inquit, facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus non deficientes*. Oporemur ergo bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. *Nolite, inquit, diligere mundum: nisi ei bonum ad meliora contulisset affectum, inali ei non interdiceret appetitum, et ideo in sinistram crimine suo trahitur, qui a Domino suo vocatur ad dextram*. Et propterea iterum dicit: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum*. Aperte mali necessitate non premitur cui victoria de boni electione promittitur. Non enim in devia lex originis trahit, quem auctor in bivio collocavit, ac sic cui voluntas indita est, ut vincere malum possit, si forte adversarios vocet, si animus ei pugnandi defuit, eventus non defuit obtinendi. Legimus ad Hebræos: *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia*. Secundum hæc, si libertatem arbitrii non habemus, quomodo cum voluntate peccamus? Qua causa, si reus sit requiras, quia post acceptam notitiam veritatis ad spiritum declinavit erroris. *Post acceptam, inquit, notitiam: intellige eum accepisse gratiam, et per negligentiam perdidisse; et iterum: Irritam faciens legem Moysi sine ulla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Cur sub duobus aut tribus testibus accusatur, et quasi proprii criminis reus moritur si jam inevitabili ad peccan-*

clum naturæ lege deprimitur? Sed ideo absque dubio meretur poenam, quia potuit, et noluit custodire justitiam. Qua vero causa in tanto bono exutus sit si requiras, quia, inquit, *spiritui gratiæ contumeliam fecit*. Agnosce hoc loco quia gratia non tam negata homini defuit, sed hominem prius ab eodem derelicta et contempta, deseruit benignitas dantis. Cum quodam dolore increpat contumeliam respuentis, ac sic cum ad devia voluntarius declinavit, non perit derelictus, qui se ingerenti misericordiæ subtraxit ingratus. Similis effectus illis de quibus Psalmista pronuntiat: *Et benedixit eos, et multiplicati sunt nimis (Ps. cvi)*. Et in sequenti, causas amissæ benedictionis obtendit. *Et seduxerunt, inquit, eos vana ipsorum, et seduxerunt eos in invio et non in via*. Illic prævaricator mandati ideo apparuit reus, quia ad malum magis seductus est quam coactus. Similiter et ad Galatas transgressionis noxam ad hominis retorquet offensam, ita dicens: *Sed tunc quidem ignorantes Deum, his qui natura non sunt dii serviebatis (Gal. iv)*. Secundum hanc naturam Deus est Christus, cui servire præcipimur. Sequitur: *Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis?* Non dixit, boni esse non potestis, sed mali esse vultis: nisi in bono potuissent stare correcti, non arguerentur ad deteriora prolapsi. Ad quos iterum dicit: *Filii mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*. Ecce istos qui de fide geniti facti fuerant abortivi, asserit adhuc posse ad Christi imaginem reformari, et dum perditos adhuc filios vocat, prævaricationem sine desperatione condemnat, docens et reparari perdita, et auferri posse collata. Nam cum alio loco hæreticus Apostoli sententiam prædestinationem Dei vel præfinitionem interpretetur esse, cum legitur: *Miserebor cui voluero, et misericordiam præstabo cujus miserebor (Rom. ix)*, interrogandus est, utrum quod vult Deus, ordinatum, an inordinatum, justum, an injustum sit? Cum id, quod necesse est, justum esse responderit, dicendum est: Puto hic verba esse justitiæ, quia voluntas divina justitia est. Et ita hæc elocutio intelligenda est, *miserebor cui voluero*, id est, quem justum esse cognovero cujus promptam fidem videro, quem præceptis meis obedire perspexero, quem meam facere probavero voluntatem. *Et misericordiam*, inquit, *præstabo cujus miserebor*: quod ita intelligendum est, Qui collatam a Deo misericordiam subdita et sollicita mente servaverit, ampliorem misericordiam consequetur, sicut alio loco dicit: *Qui enim habet, dabitur illi, et superabundabit*, id est, quia acceptum Dei donum cum vigilantia et cordis timore custodit, magis ac magis gratiæ ipsius capiet augmentum, ut ei profectus ipse pariat incrementa profectuum; sicut alio loco dicit: *Et sanctus adhuc sanctificetur*. Quod autem et illud ad præfinitionem Dei putant esse referendum, quod Apostolus dicit: *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat: Dicis itaque mihi, quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit?*

A manifeste hic sub interrogantis vel objicientis persona contrarium sensum Apostolus intromittit, quem ex adverso propositum sequenti increpatione castigat, dicens: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Illic infidelis curiositatem, argumentis auctoritate compescit; et cum dicit: *An non habet potestatem?* hic calumniantem solam Dei objicit potestatem, convincens eum ratione, qui universos humanos actus divinæ ordinationi indocte et infideliter ascribebat. *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Inter hæc dum dicit, *ex eadem massa*, quicumque duas humani generis massas esse arbitraris, una sacra ex lectione cognosce. Duas autem facit pravitas studiorum et diversitas voluntatum. Ita pro earum qualitatibus, non pro impulsu Dei, unusquisque aut contumeliæ vas, aut honoris efficitur.

CAPUT XIV.

Ubi sibi gratia Dei et voluntas humana testimoniorum assertione sociantur, et de parvulis inanis calumnia transeundo perstringitur.

Si bene intendas animum, aperte copioseque cognoscis quomodo per sanctarum paginas Scripturarum nunc asseratur gratiæ virtus, nunc humanæ voluntatis ascensus. Fragilitatem arbitrii demonstramus, cum ad Deum dicimus: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis (Psal. cxl)*. Item jubet sermo divinus ut aliquid vigor possit arbitrii, dum ad hominem dicit: *Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum (Psal. xxxiii)*. Arbitrium commendat Sapientiæ sermo, cum dicit: *Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv)*. Sed Apostolus sine divino adjutorio hoc fieri non posse manifestat cum dicit: *Domine custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu (Philip. iv)*. Asserit in propheta voluntatis propriæ facultatem de semetipso dicens: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas (Psal. cxviii)*. Sed nihil de solis ejus viribus intelligit præsumendum cum proclamat ad Deum: *Inclina, inquit, cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam*. Propter liberum arbitrium indicitur nobis, *rectos cursus fac pedibus tuis, et vias tuas dirige*. Sed nos ad gratiam confugientes, pro infirmitatis conscientia supplicamus. *Dirige in conspectu tuo viam meam, et perfice gressus meos in semitis tuis (Psal. v)*. Imperat nobis, qui propriæ voluntatis generali dispensatione jus tribuit, illuminare vobis lumen scientiæ. Pro eo vero quod totum ad auctorem gratiæ referendum est, legimus: *Qui docet hominem scientiam (Ps. xciii)*, vel *Domine illuminat cæcos (Ps. cxlv)*, et iterum: *Illumina oculos meos ne unquam dormiam in morte (Ps. xlii)*; et, *beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum*. Apostolus arbitrii prædictor, libertatem ejus ita incitat dicens: *Custodite animas vestras*. Sed misericordiam Dei protestatur, ita commemorans: *Domine custodiat introitum tuum et exitum tuum (Psal. xc)*. Per hæc itaque quibus

modo arbitrii libertas asseritur, modo cœlestis largitas demonstratur, nunc homo de concessis viribus admonetur, ne de sola gratia speret otiosus; nunc de gratia sperare præcipitur, ne de solo labore sit securus. Sed dicis: Si prædestinatio non est, cur in parvulis alii baptizantur, alii sine baptismi sanctificatione rapiuntur? Serpentina fraudis est, ad tenebrosas cavernas relicta luce transfigere, cum per omnia volumina sacræ litteræ evidenter liberum loquantur arbitrium. Quid rationis est ut interrogare velis occulta, cum sollicitudini tuæ plenissime videas respondere manifesta? Quid utilitatis est certa omittere, et incerta consulere, de quibus nihil invenis catholica lectione conscriptum? Non intelligis quod in veritatis injuriam perscrutaris, quidquid veritas scire te noluit? Materiam de liberi arbitrii ratione proponis, et ad discutiendum infantiaæ statum pernicioso errore dilaberis, in quo nullum penitus vestigium liberi arbitrii, nullum apparere potest propriæ voluntatis indicium.

CAPUT XV.

Contra hoc quod dicunt, eos qui post baptismum pereunt, in baptismum penitus non credidisse.

Hoc loco respondendum est, in quo auctore hoc legis, de quo doctore hoc asserere præsumis? Et cum in baptismo aboleri peccatum originale non deneges, et firmum esse baptisma comprobetur, ubi indivisa Trinitas invocatur, da causas quibus baptizatus adhuc intra debitum originale consistat? Et ipsi, inquis, in Adam pereunt, quia in baptismum non crediderunt. Nonne tu paulo ante dicebas, ad capescenda Dei dona studium hominis non requiri? Ecce tu ipse manifestissime profiteris sine accipientis devotione irritam esse munificentiam largientis. Tu, inquam, ipse confirmas sine merito fidei, id est, sine cooperatione voluntatis humanæ, gratiam nihil prodesse, et quomodo dicis, totum Deus sibi de statu hominis reservavit, et nihil homini dedit? Ecce etiam secundum sententiam tuam nec ipsum sibi regenerationis potest constare mysterium, nisi homo juxta benedictionis donum adhibuerit credulitatis affectum. Cui negas conatum, quid ab illo requiris assensum? Cum autem propheta dicat: *Exibunt aquæ vivæ de Jerusalem (Zach. xiv)*, in quibus vitalis undæ sacramenta designat, quomodo fieri potest ut innovatus homo deletam veteris hominis cautionem secum retineat? quomodo fieri potest ut cum debito Adæ in Christo absolutus resurgat? Quomodo fieri potest ut de sacro fontis irriguo cum adoptivo Dei adhuc mortem vita parturiat, cum dicat Apostolus: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. iii)*? quem utique nullus induere potest, nisi indumenta primæ nativitatis exuerit. Cui autem ad baptismum sponte venienti, baptismum non profuisse poteris edocere, cum etiam hæretico, in Trinitatis nomine regenerato tantum per se virtus ipsa mysterii conferat, ut si postmodum ad Christi fidem transeat, baptismatis iteratione non ageat? Sed ita operante gratia ablutus judicetur, ut tantum benedictione chrismatis indua-

tur. Hunc vero persuasionis tuæ reprobam sensum catholica detestatur Ecclesia. Ideo, inquis, genitali quamlibet unda perfusi munus baptismi non accipiunt, quia ad baptismum infideliter veniunt. Non ita est. Adverte quia hoc ipsum ad baptismum venire, et salutem desiderare, jam fidei est. Quæcunque, inquis, post baptismum pereunt, in Adam pereunt, quia in baptismum non crediderunt. Recusares ideo eos periisse post baptismum, quia ad gratiæ donum jungere noluerunt laboris officium, quia eos consuetudinis negligentia, cordisque desidia a vigilantia operis, et a sollicitæ servitutis revocavit industria. Quod si culpa incredulitatis causa est perditionis, quid de parvulis sentiemus, quibus in parentum devotione, et in lactentis infantiaæ simplicitate integre fidei pervigilia deputantur, qui absque ullo infidelitatis periculo immaculata regenerationis munera consequuntur, et multi eorum processu ætatis in mortis præcipitia demerguntur? Quæ id ratio agit, nisi quia expugnari se patiuntur ignavia resolvende? Et causam cur fracti viderentur exposcit. *Propter incredulitatem, inquit, fracti sunt*, non utique propter præscientiam. Non specialem esse circa credentes Dei munificentiam docet, quando et eos quos incredulitatis arguit, credere potuisse demonstrat. Quo genere etiam infideles copiam fidei accepisse manifestat, et dum de naturalibus fractos dicit, præsumentes saluifera castigatione compressit: *Sed, inquit, naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Et subdidit. Et illi, inquit, si non permanerint in incredulitate, inserentur; potens est Deus iterum inserere illos.* Magnanimitatem itaque hic et humilitatem cordis alloquitur. Humilitatem, ut et qui incertus est frangi timent; magnanimitatem, ut spem remunerationis, et qui fractus est, non deponat. Sic ovem perditam pastor sedulus inquisivit, et inventam subjectis ad ovile humeris reportavit. Quomodo sequentem relinqueret, qui sequitur etiam relinquentem?

CAPUT XVI.

Contra hoc quod dicunt, Christum non pro omnibus mortuum.

Dominum nostrum Jesum Christum aiunt humanam carnem non pro omnium salute sumpsisse, nec pro omnibus mortuum esse. Hoc omnimodis catholica detestatur Ecclesia. Nam si ita esset, quomodo Apostolus diceret: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur (I Cor. xv)*? Hic dici non potest pro parte totum. Nam sicut pars prima sententiæ, *omnes in Adam moriuntur*, evidenter ostendit sine dubio hoc quod sequitur, *in Christo omnes vivificabuntur*, nihilominus ad omnes in Christo vivificandos, non ex parte, sed generaliter pertinere Apostolus indicavit. Idem etiam impli per virtutem resurrectionis Christi resuscitandi esse creduntur, licet etiam non judicandi, sed puniendi resurgant. Cum autem Apostolus dicat: *Qui est salvator omnium hominum, maxime fidelium (I Tim. iv)*: quod dixit, *omnium hominum*, ad propositum divinæ bonitatis

aspexit. Quod autem dixit, *maxime fidelium*, illos A hoc loco pronuntiavit atque distinxit, qui per fidem, per obedientiam, per subditam voluntatem Redemptoris munera susceperunt. Pro universis autem venisse Christum idem Apostolus declarat: *Caritas*, inquit, *urget nos judicantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: et pro omnibus mortuus est Christus, ut et qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit (II Cor. v)*. Quia ergo resurrectio generalis ad virtutem pertinet redemptionis, si redemptio non ad omnes pertinet, nec ad omnes resurrectio pertinebit. Et ideo quia sicut *omnes resurgemus, licet non omnes immutabimur*, ita Dominum Redemptorem cum generalis misericordiae beneficio venisse testamur, et si illud infidelitas, quia noluit, non recepit. B Nam Deum quolibet tempore qui quaesivit, invenit, et qui invenisse non visus est non quaesivit. Quod si, quemadmodum abrupta blasphematur impietas, alii ad mortem praedeterminati, alii praedeterminati videntur ad vitam, nullam Christus veniendi causam, nullam moriendi quam pietas ejus invenit, habuit necessitatem. Novum ergo remedium nihil agere potuit si ante saecula res humanas definitio vetusta praefixit. Sed quia fatalis persuasio, quae vim praescientiae cogentis inducit, omnimodis respuenda est, ideo magis et legem dedit, et prophetas mediis temporibus excitavit, quia arbitrium voluntatis humanae attenuatum novet, non ablatum. Quod si ex toto vigor ejus perisset, quomodo legeretur: *Et in lege Domini fuit voluntas ejus (Ps. 1)*. Et iterum: *Voluntarie sacrificabo tibi, Domine*. C Et ad Philemonem: *Ut non ex necessitate, sed voluntarium esset bonum tuum*. Et cum dicat in Evangelio: *Caro mea est quam ego dabo pro mundi vita (Joan. vi)*, dubitare penitus non debemus quod toto mundo se impenderit, qui plus dedit quam totus mundus valebat. Sicut et beatus Joannes Evangelista testatur: *Ipsa est enim propitiatio pro peccatis nostris, non oro nostris autem tantum, sed et pro totius mundi (I Joan. v)*. Sed dicitis: Quomodo totum mundum redemit? Ecce videmus homines in peccatis suis vivere: quomodo putabimus redemptos, quos videmus permanere captivos? Hoc loco intellectum de proposita similitudine colligamus. Verbi gratia: si legatus aliquis vel sacerdos intercessurus pro civitate captiva largius pretium deserat, et universum captivitatis D populum de manu ejus recipiat qui belli jura retinebat, et omnis omnino relaxetur lex ac necessitas servitutis, et inter haec si forte illic aliquos de captivis vel oblectatio consuetudinis, vel male blandus praedo sollicitet, gratuitum beneficium unusquisque voluntatis suae servus recuset, nunquid minoravit gratiam pretii contemptus ingrati? Nunquid aliquam benevolentiae redemptoris intulit diminutionem, qui respuit libertatem? Non ita est. Quinimo, sicut redemptoris gratus potest esse, qui rediit, ita de contemptu reus est qui remansit. Volentes enim redemit voluntatum remunerator. Justus enim arbiter Deus voluntarium cupit redire, quem non invitum

meminit corruisse. Quae cum ita sint, dic mihi quem a gratia redemptionis exceperit, qui damnationis antiquae chirographum generale delevit.

CAPUT XVII.

Contra hoc quod evangelicam sententiam imperito et improbo sensu interpretantur.

Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum (Joan. vi). Quis tam immemor salutis suae sit, qui attrahentis misericordiam negare praesumat. Sed ille vere impius est qui eam non omnibus ingeri, non omnibus testatur impendi. Hoc loco attracti salutem attrahentis putat esse violentiam. Apparet illum non nosse nisi catenas obnoxiae servitutis, qui devotae nescit vincula caritatis. Hic autem sermo divinus specialiter increpat hominem de propriis sibi viribus arrogentem, et de labore suo impie praesumentem. Cum inter haec unus totum labori, alter totum gratiae judicet deputandum, impletur in utroque Graeca sententia: *Nimietates, inquit, et inaequalitates sunt similis improbitas; et par esse probatur impietas, si totum soli gratiae, vel si totum soli ascribatur labori. Quid nos oportet inter ista sentire, nisi ut semper gratiae subjiciamus laborem et semper gratiam cum labore sociemus? Sed ante omnia arrogantiam laboris refugiamus, nec nobis quidquam de ejus meritis vindicemus, ne Pharisaeum imitari mortifera jactantiae praesumptione videamur. Nam cum ille orans indubitanter verum diceret: *Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quaecunque possideo (Luc. xviii)*, evacuavit veri fidem, quia veritati miscuit vanitatem. Non ergo operatio, sed coram elatio declinanda est. *Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater attraxerit eum*. Nunquid velut insensibilis et inepta materies de loco ad locum movendus est et trahendus? Sed assistenti et vocanti Domino famulus manum fidei, qua attrahatur extendit, et dicit: *Credo, Domine; adjuva incredulitatem meam (Marc. ix)*. Et ita se duo ista conjungunt, attrahentis virtus, et obedientis affectus: quo modo si aeger aliquis assurgere conetur, et facultas animum non sequatur, et propterea sibi porrigi dexteram deprecatur. Clamat voluntas, quia sola per se elevari nescit infirmitas. Ita Dominus invitat volentem, attrahit desiderantem, erigit adnitentem. Quid est autem attrahere, nisi praedicare, nisi Scripturarum consolationibus D excitare, increpationibus deterrere, desideranda proponere, intentare metuenda, judicium comminari, praemium polliceri? Audi Dominum non duris nexibus, sed manibus attrahentem, et dilectionis brachiis invitantem, sicut ait propheta: *Attrahi eos in vinculis caritatis (Ose. xi)*. Et illud: *Post te in odorem unguentorum tuorum currimus (Cant. 1)*. Et ille dicit: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi)*, ne ullus excusare se possit exclusus, qui convincitur iavitatus. Licet enim non omnes obedientiam exhibituros esse praenosceret, omnibus tamen et velle et posse donaverat. Hoc loco sollicito requiratur utrum quisque attrahi velit an nolit. Si non vult, assolitum attra-*

hientis benevolentiam non meretur. Si autem vult, ecce jam cum des et hominis consensus operatur. Nemo, inquit, venit ad me, nisi Pater attraxerit eum. Quomodo attrahentem vides, cur dissimulas videre venientem? et ilico sicut gratiæ est quod attrahitur, ita obedientiæ probatur esse quod sequitur. Hæc attrahentis Dei misericordia si dignis datur, advertis quia jam et studio humanæ utcuque servitutis impenditur; si vero indignis, consequens est ut etiam reprobis non negetur, et evidenti miseratione bonitas Dei indiscrete, et justis et peccatoribus offeratur. Sed is quem perspicis attrahentem requirit omnimodis præcepta servantem, ut per quamdam voluntatis ansulam, comprehendi et attrahi valeat qui vocatur. Quod si eum putas attrahere nolentes, cœlesti justitiæ iniquitatis pondus imponis. Sed si invenitur attrahere nolentes, quanto magis complectitur desiderantes! Nam etiam qui sine labore videtur attrahi, laboraturus est ut inhæreat attrahenti. Quanti enim venerunt et recesserunt, quia attracti in gratia perseverare desideratore vocante noluerunt? Sicut in Evangelio scriptum est: *Multi ex discipulis ejus audientes, abierunt retrorsum, et jam cum illo non ambulabant* (Joan. vi). Item: *Dixit autem Jesus ad duodecim: Nunquid et vos vultis abire? Respondit ei Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, et nos creavimus et cognovimus quia tu es Christus Filius Dei* (Ibid.). In utrisque libera fuit voluntas, et in illis ut ingrata mente discederent; et in istis, ut cum libertate fidei permanerent.

CAPUT XVIII.

Contra hoc quod dicunt, quia Dei violentia induret hominem ne venire valeat ad salutem.

Si ipse, ut blasphemus vult, obdurat, quomodo ait in psalmo: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra* (Psal. xciv)? Et iterum: *Secundum duritiam autem tuam et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ* (Rom. ii). Item in Jeremia: *Percussisti eos, et non doluerunt; attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam; induraverunt facies suas supra perirram, et nolere reverti* (Jerem. v). Adhuc causam obdurationis advertit, secundum sententiam sapientissimi Salomonis, qui dicit: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit* (Prov. xviii), id est, de assiduitate peccandi desperatio nascitur; obduratio vero ex desperatione generatur. Dum dicit Jeremias: *Noluerunt reverti*. Vides quia obduratio cordis crimen est propriæ voluntatis? Inhonestus, cupidus et cruenus, et cujuslibet facinoris servus, si peccatis non reluctetur. Videamus unde obduratio ista nascatur. Non utique violentia compellentis, sed clementia relaxantis obdurationis occasio est. Dumque ad pœnitentiam sustinet delinquentem infatigabilis bonitas, abutitur benevolentia remittentis elata securitas. Ideo ait beatus Apostolus: *An divitiis bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii*

Dei (Rom. ii). Advertis quod Apostolus dicendo, *secundum duritiam tuam et cor impœnitens*, non Deo, sed homini culpam indurationis cordis ascribit. *Ignoras, inquit, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam et impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei*. Agnosce quia non austeritas Dei indurat corda malorum, sed bonitas. Nam quia tribulationum laboribus ac flagellis pro Dei patientia non affliguntur, ideo superbia depravantur. Quod ita esse evidenter et Propheta commemorat dicens: *In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia* (Psal. lxxii) eorum. Ac sic dum pœna in judicium reservatur, dumque ad emendationem provocat Domini longanimitas, in servo contemptum nutrit impunitas. *Qui reddit, inquit, unicuique secundum opera sua* (Rom. ii). Certe non imponit Deus homini secundum præscientiam peccandi necessitatem, a quo secundum opera sua legitur exacturus esse rationem. *Peccavi, inquit propheta, et quid accidit mihi triste* (Ecclesi. v)? hoc est dicere: Certum est Deum nescire peccata, qui non accellerat pro ultione supplicia. Et iterum: *Dicit enim in corde suo: Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat usque in finem*. Dum ergo dicit *oblitus est Deus* (Ps. ix), patientiam remittentis, negligentiam judicis ignorantis, et arbitratur oblutum, quod magnanimus dispensator reservat in posterum. Quo genere metuentem admonitio Dei castigantis emendat, contemnentem magis lenitas moderantis obdurat, ut putet de Deo impius, quod usque in finem ignorantia obscurante non videat, quidquid ad præsens benevolentia sustinentis punire dissimulat. Et cum probeatur ab insultante contemptus, obdurationem putatur operatus. Dum enim iram in eis crebrescentia peccata suspendit, peccatorem insultare permittit.

CAPUT XIX

Contra hoc quod dicunt, Homines voluntate Dei impelluntur.

Si autem, ut dicit hæreticus, per voluntatem Dei trahuntur homines in perditionem, quomodo in lectione Regum mulier loquitur ad David? *Nec vult, inquit, Deus perire animam, sed retractat cogitans ne penitus pereat qui abjectus est* (II Reg. xiv). Item et Ezechiel sub verbis Dei ita disserit: *Multo labore sudatum est, et non exiit ab ea nimia rubigo ejus, neque per ignem immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis* (Ezec. xxiv). Ecce Deus hominem non solum salvari optat, sed pro ejus purgatione multo labore desudat. Porro pro ratione justitiæ per se effectum medentis cura non peragit, quia voluntatem ejus qui est purgandus exspectat. Item, *defecit sufflatorium, frustra confavit sufflator: malitiæ enim vestræ non sunt consumptæ*. Dum audis sufflatorium, vel conflatoris officium, intellige purum metallum adulterina permixtione corruptum, et e naturali sinceritate vitiatum. Si homo in mortem impulsu suo ac voluntate Dei agitur, cur item sub Ezechiele imputans, et velut dolens loquitur: *Quare*

mor:emini, domus Israel; quoni im nolo mortem impii, dicit Dominus? Revertimini et vivite (Ezech. xxxiii). Et quomodo eos in mortem, ut blasphemias, impellit, quos ad vitam non solum nutu jubentis, sed affectu supplicantis invitat. Item: *Vivo ego, dicit Dominus; nolo mortem impii, sed ut revertatur impius a via sua, et vivat (Num. xiv).* Reditum se in potestate habere cognoscat, qui a Domino provocatur ut redeat. *Vivo ego, dicit Dominus.* Ne de indulgentia reus dubitat, iudex clementiam suam etiam quadam sacramenti interpositione confirmat. Sed et per apostoli Petri sententiam voluntas benignissimi insinuat actoris. *Non tardat, inquit, Dominus promissum suum, sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed ad pœnitentiam reverti (II Pet. iii).* Peccanti ingeritur pœnitentia, ut in conferenda misericordia locum possit habere iustitia. *Sed patienter, inquit, agit emendationem hominis, quia impatienter desiderat, patienter expectat.* Item secundum Lucam: *Et ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam dicens: Non relinquet in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ (Luc. xix).* Hic stringendi sunt hæretici. Si Dominus perituris salutis intercluserat aditum, ergo falso istorum desilevit exitium. Si autem eorum perditionem vero, (ut manifestum est) mœrore percoluit, non voluntatem suam

A homini, sed consensum hominis voluntati suæ defuisse monstravit. Quid mirum si pro salute hominis lacrymas fudit, mox sanguinem profusus? Item in Matthæo: *Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, et noluisti? Duas res hic agit sermo divinus.* Nam dum dicit: *Quoties volui, et noluisti,* in Deo propositi bonitas, in homine arbitrii est expressa libertas. Dicendo autem: *Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt,* salvare se eos voluisse pronuntiat, cum evidenter proferat causam: per quas salutem eis negare debuerit. Hoc loco duplici genere in servo iniquitas cruentæ mentis ostenditur. In Domino indulgentia benignissimæ voluntatis aperitur. Si Deus perire vult hominem, quomodo dicit etiam propheta Michæas: *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum et quid Dominus requirat a te; utique facere iudicium, et diligere misericordiam et sollicitum ambulare cum Deo tuo (Mich. vi).* Dum dicit, *et quid Dominus quærat a te, utique facere iudicium,* promptam exercendi boni operis voluntatem non reposceret, si non dedisset. Vides quia sicut Dei est ut provocans adhortetur, ita obedientiæ hominis reservatum est ut sequatur.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Contra hoc quod impie asserunt a Deo induratum fuisse cor Pharaonis.

Hic sensum Scripturæ sanctæ sollicitius perscrutemur, et objicientis animum confundamus, utrum Pharaon volens, an invitus a Domino fuerit induratus. Si volens, ipsi utique culpam obdurationis assignas; si vero invitus, iniquitatem Dei obdurantis accusas. Quæ etiam iustitia erat, si quem ipse obduraverat, ipse puniret? Cum vero Dominus ipse ad eum loquatur et dicat: *Cur non vis dimittere populum meum? vel usquequo non vis subijci mihi (Exod. vii)?* ecce ubi divinis testimoniis liberam fuisse in Pharaone agnoscimus voluntatem. Hac ratione Pharaonem, dicit Dominus, obdurabo, dum eum mihi in decem plagis, quas a Moyse exoratus removeo, insultare permitto. *Ego, inquit, obdurabo cor Pharaonis.* Sic interdum familiariter etiam apud homines hujus elocutionis vim assumimus, sic interdum contumacibus famulis exprobramus mansuetudinem nostram, ita dicentes: Ego patientia mea te pessimum feci, ego remissione mea malitiam tuam superbiamque nutrivi, ego te contumacem indulgentia mea reddidi, ego dissimulatione mea cor tuum, ut contra me obduretur animavi. Et hoc modo quod bonitate Domini virtutis est testimonium, in servi improbitate fit vitium. Ait autem sermo divinus: *Vidensque Pharaon eo quod data esset requies, ingravit cor suum (Exod. viii).* Manifestissime hoc loco indulta requies cor Pharaonis indurasse prescribitur. Hoc enim quod

C dicit: *obduravit cor suum,* non passivum est, sed activum. Vis scire quia divina moderatione ob causam induratae mentis operatur? Idem Ipse Pharaon in decem plagis positus cum percuteretur, mitigabatur; cum laxaretur, ingravabatur. Ac si impium divina severitas inclinabat, bonitas obdurabat, et ut se esse liberi arbitrii demonstraret, castigante Deo populum dimittebat, parcente revocabat. Perspice quomodo rebellem spiritum cœlestis lenitas obdurat. Accedentibus mitioribus et flagellis recentibus insolent. Agnosce rationem obdurationis, et vim propriæ voluntatis. Hebræum populum, quem egredi pro imposita sibi contritione nunc præcipit, et pro plagarum moderatione nunc prohibet, ad extremum incumbentibus plagis etiam festinus perurget et D abire compellit. Non ergo induratur in multa Dei potentia, sed contemptor efficitur in multa Dei patientia. Denique inter æternas vices castigationis et remissionis flagellatus humiliatur, exauditus erigitur, liberatus insultat, afflictus obiimperat, et filios Israeliticos post decimam plagam emisisse cognoscitur, ad primam cum emittere potuisse voluntas postrema testatur. Et cum inter medias correptiones profiteatur: *Iustus es, Domine; ego vero et populus meus impii (Exod. ix),* non se a Deo, sed a voluntate propria depravatam conscientiam suam testis ostendit: et tu Deum circa Pharaonem durum vel iniquum fuisse præsumis asserere, quem circa se justum et pium ipse sacrilegus non potuit abnegare? Immitem Deum Christum esse consequitur, quem

pium etiam impius confitetur. Hoc ergo agit in hominibus celestis misericordiae dispensatio, quod in terris pluviae supervenientis infusio: ad copiosi imbris illapsum cultus et edonitus cespos multiplicatur germinum fetus; verum incultus et crudus inutilibus herbis repletur, et sentibus, ac sic unus idemque imber duas res diversas atque contrarias jacta culturae aut studium operatur, aut vitium. Sicut legimus: *Terra enim saepe venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam, illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo. Proferens autem spinas ac tribulos reproba est et maledictio proxima, cujus consummatio in combustionem* (Hebr. vi). Agnosce terram sub uno eodemque imbri nunc spinas et tribulos germinantem, nunc fructus benedictionibus idoneos proferentem. Eodem modo dum misericordia Dei exspectat et parcit, emendatur obediens, obduratur impenitens.

CAPUT II.

Quod praescientia Dei nec ad justa, nec ad contraria humanas violenter urgeat voluntates.

Praescientiam et praedestinationem Dei male intelligunt astruentes quod inde humanorum actuum causa nascatur. Primum quid ex quo pendeat vel procedat, perspicere debemus. Non propterea homo quodcumque facturus est, quia eum coactura sit praescientis auctoritas, sed magis Deo praesciendi ingerit qualitates libertas praesciti hominis ac voluntas. Ergo non de violentia praevidendi imponitur homini causa peccandi, sed magis de consecuturis hominum meritis ordo exoritur praesciendi. Generalis itaque praescientia, quae de statu mundi totius apud Deum manet, de potentia nascitur, sed circa statum hominis qualitates et species praesciendi, de humani actus inspectione mutuatur. Sed inter ista, Deo respondes et dicis: O Domine, quomodo bonum apprehendere valui, quem tu malum futurum esse praescisti? non ita est. Aliud est quod vult Deus, aliud est quod permittit Deus. Vult itaque bonum, et permittit malum, praescit utrumque: justa bonitate adjuvat, injusta pro arbitrii libertate permittit. De suo est quod dat gratiam, de tuo quod praesciunt offensam. Et inde est quod circa iniquos incessabiliter invenitur prohibere quae providit. Nunquam prava hominum studia praecipere ad meliora converti, si ea sciret non posse mutari; et ideo respondebit tibi consequenter divina providentia: O homo, non te talem feci qualem te futurum esse praescivi. Bonum te pro justitiae meae lege formavi, et ne malum sequereris admonui, malum te pro consecutura voluntatum tuarum iniquitate praevidi. Ubi non compulsio, sed consensus peccandi deprehenditur in querela; non auctor, sed praevicator in culpa est. Si ad factorem, inquit, o homo, respicit, bonus esse potuisti, si ad praecognitorem, tu me pro gestorum tuorum ordine ut de te malum praescerem compulisti. Sed revolvit et dicis: praescientia et praedestinatio humanorum actuum atque meritorum praefigit et excitat causas. Non ita est, magis de ori-

gine voluntatis humanae genus praescientiae derivatur. Sed ut aliqui cogitationis suae pravitate ducantur, et actus suos in praescientia aestiment inchoari, hoc de proprio animi vitio, hoc de inemendabili obstinatione procedit, dum simulant passionibus reluctari, et putant se non posse quod nolunt. Legem dicunt esse immutabili mali consuetudinem delinquendi. Sed adhuc dicis quia opera ac voluntates hominum, de nutu et impulsu praescientiae caelestis incipiant. Non ita est. Hoc potius agnosce, quod praescientia Dei de materia humanorum actuum sumat exordium. Quid de nobis praescire ac praordinare debeat Deus, quantum pertinet ad futurum, in profectu hominis defectuque consistit. Accipe illud exemplum, quo praescientia Dei pro humana se actione convertit. Ad decumbentem Ezechiam regem mors defertur in verbo tristi, vatis veridici annuntiata responso ita dicentis: *Ordina domum tuam, nam cras morieris* (I Reg. xix). At ille conversus ad fletum, ordinavit domum suam, quia humiliavit animam suam. Propheta quidem exploratae sanctitatis agnoscit, sed desperatio spe repellitur. Oratio interdicti oraculo, resolvit deprecationi definitionem: fides plena dicti superat veritatem. Inevitabilem denuntiatae mortis causam extrema viciit deflentis infirmitas. Humiliat se fragilitas humana, et vim quamdam patitur divina sententia. Sicut ait: *Regnum caelorum vim patitur* (Matth. xi). Omnimodis morturus fuisset, nisi territus supplicasset. Elige utrum velis, aut praefixam necessitatem confitere mutata, aut veritatem convince mentium.

CAPUT III

Quia aliud est praescire, aliud praedestinare.

Apostolus ait: *Quos praescivit, et praedestinavit, conformes fieri imaginis Filii sui* (Rom. viii). Aliud est praescire, aliud praedestinare. Praescientia itaque gerenda praesciunt, postmodum praedestinatio retribuenda describit. Illa praevidet merita, haec praedinat praemia. Praescientia ad potentiam, praedestinatio ad justitiam pertinet. Praescientia de alieno subsistit actu, praedestinatio autem de judicio suo; illa facinus manifestat, ista condemnat; illa testis, haec iudex est. Cum illa pronuntiaverit causam, tunc pronuntiat ista sententiam. A praescientia quae sunt nostra productur, a praedestinatione quae sunt preparantur. Ac sic nisi praescientia exploraverit, praedestinatio nil decernit. Oculi autem vicem praescientiae virtus exercet, et quod se aspectui obtulerit, hoc videbit. Nunquid fecisse creditur, quod deprehendisse cognoscitur? Cum autem oculi ea videant, non quae ipsi intrinsecus operantur, sed quae eis extrinsecus offeruntur, si peccantem quempiam forte conspexerint, non opinor videntis, sed committentis flagitium iudicabitur: ita non ad praescientis, sed ad praecogniti perinebit reatum omne delictum. Sic et Deus ea ante diem hominis praevidet, quae non a se, sed ab homine facienda sunt. Et sicut materia existens effectum efficit ut eam oculi actus

contempletur, non autem oculus facit ut res vi- A
denda nascatur : ita et præscientia Dei ea quæ de
hominum meritis secutura sunt, non ut eveniant
exigit, sed eventura præcurrit. Et quia sacris elo-
quiis moris est ut per assumptam quamcunque si-
militudinem asserendæ rei aperiant veritatem, sicut
interdum vel grano sinapis, vel fermento mulieris
evangelicæ, vel sagnæ missæ in mare, et quam
plura talia regnum cælorum legimus comparari, ita
et nos distinguere cupientes futura, instituti genus
colligitur præsciendi. Quod si præscire compellere
est, qui prævidet peccatorem, ergo ipse causa pec-
cati est? Præcicit adulterium Deus, ergo ipse ossa
et medullas ignibus obsceni furoris inflammat?
Præcicit Deus homicidam, nunquid ipse bestiales
motus perturbatis sensibus suggerit? Ipse ad pera-
gendum facinus gladium cruentæ mentis exacuit?
Præcicit impium, ergo ipse ad profana sacrificia
spiritum dementis instigat? Itane quarum rerum
ultor est, earum et auctor esse credendus est? et
inter hæc ad malum perurgere iudicandus est ca-
pitivæ voluntatis assensum, qui nec diabolo com-
pellere permisit invitum? Voluntas est quæ operatur
delictum, voluntas est quæ meretur auxilium. Sed
dicis : Invenio ubi sola gratia sine societate humanæ
voluntatis operetur. Nam in Bethleém omnis inno-
centium populus tam beatam mortem ex sola Dei
prædestinatione consequitur. Non ita est. Nam tum
forsitan solius gratiæ verteretur operatio, si inno-
centis sanguinis non intercessisset effusio. Quod si
una tunc fuit innocentium causa, cur non omnis illic
salvatur infantia? Ab illius enim temporis gloria om-
nis ætas alterius sexus aliena est. Si vis prædesti-
nationis specialem per singulos facit conditionem,
cur hic omnes pueri diversis dierum vel mensium
temporibus nati unam obtinent felicitatem? Si vero
promiscua in genere humano electionis ratio agitur,
cur ab hoc munere omnis status puellaris excipitur?
Hic ergo decreti sorte cessante, mors pueris pro
diaboli infertur furore, mors vero beatissima pro
Dei honore confertur. Non ergo eos prædestinatio
morti addixit, sed causæ occasio consecravit. Hanc
itaque parvulorum interfectionem, non dispositio
Dei, sed impietas ordinavit inimici. Deus autem,
qui etiam malis hominum bene utitur, perempti glo-
riam de scelere porimentis operatur. Contraria qui-
dem malitiæ disponit inventor, sed bonitatis auctor
in melius consilia adversa componit.

CAPUT IV.

*Contra hoc quod dicunt : « In istos misericors est quos
acquirat, in illos justus est quos relinquit, » cum et
circa malos misericors, et circa bonos etiam justus
apparcat.*

Si hominis statum Deus, sicut blasphemat impie-
tas, non æquitate, sed potestate disponit, ille fortas-
sis qui pulsavit excluditur, et ille qui non quæsit
atrabitur. Ac sic nec circa salvatos misericors fuisse
videbitur, quibus non dedit ut ex officio misericor-
diam mererentur; nec circa perditos æstimari pote-

rit ju- tus qui sine proprio crimine a misericordia
repelluntur. Quod si ambo rei sunt in natura, et in
isto iustitia periclitabitur, qui sine merito indignus
eligitur, et in illo misericordia, qui peritioni sine
peccati iudicio deputatur. Qua enim misericordia
honoratur otiosus? qua iustitia damnatur innoxius?
Itaque dum imperite tollit homini libertatem, imple
Deo probatur negare iustitiam. Si dicis quia tantum
misericors in acquisito, et solum justus in perditio-
ne est, in utraque persona abrupte negabis utramque
virtutem. Nam nec in hoc erit æquitas, si eligat non
probatum; nec in illo bonitas, si perdat immeritum.
Nos autem geminum hoc in Dei operibus bonum,
inseparabili consortum fatemur amplexu; sicut legi-
mus : *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine*
(Psal. c). Et iterum : *Misericors Dominus et justus,*
et Deus noster miserebitur (Psal. xiv). Et iterum :
Misericors et miserator, et justus Dominus (Psal.
cxl). Nam misericors est, et in perditos quos inquirit
et invitat errantes, qui diu sustinet delinquentes.
Et sicut *solem suum oriri facit super bonos et malos,*
et pluit super justos et injustos (Math. iii), ita utrosque
indifferenter lumine rationis implevit, honore
imaginis suæ induit, ad gratiam redemptionis gen-
eraliter evocavit. Itane misericors in illo non fuit, in
quem tanta congescit, quem de neglecta et perditâ
misericordia iudicavit? Jam illud minoris negotii est,
ut erga acquisitos, sicut misericordem, ita justum
esse doceamus. Justus, inquam, et circa eos quos
suscipit revertentes, quos non deserit laborantes,
quos dignos efficit libertate, fideliter servientes. Hæ-
reticus autem ideo circa malos negat misericordem,
quia non credit oblatam fuisse salutis copiam his
qui delabuntur in mortem. Ideo circa bonos non as-
serit justum, quia nihil eis æstimat pro humili de-
votione collatum. Misericors ergo est, quia et malis
ingerit rationis intellectum, et bonitatis affectum.
Justus vero, quia obedienti proponit præmium; ju-
stus, quia nullum salvat invitum. Itaque Apostolus
magnifice ad donum gratiæ officium laboris adjungit,
ita dicens : *Laborantem agricolam oportet de fructi-*
bus accipere (I Tim. ii). Ecce quomodo sibi admira-
bili commercio divina et humana sociantur. Ad-
obedientiam pertinet labor, fructus vero laboris ad
gratiam. Et iterum : *Unusquisque propriam merce-*
dem accipiet secundum suum laborem (I Cor. ii);
secundum quod in Evangelio dicit : *Cum feceritis hæc,*
dicite, Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fe-
cinus (Luc. xvii). Adverte quia non excludit operis
studium, sed operantis requirit obsequium; nec labo-
rem servitutis recusat, sed humilitatem mentis in-
sinuat. Vitium ergo quo laborem imperitissime refu-
giendum putas, non in opere, sed in corde consistit.
Totis ergo viribus laboro, sed quidquid de superna
largitate percepero, gratiæ, non industriæ deputabo;
beneficium vocabo, non pretium; donum testabor
esse, non debitum; remunerationem, non retribu-
tionem. Ita cum ex officio aliquid agimus, nequa-
quam nos imputare Deo possumus, quia solvimus

quod debemus. Tu vero divinæ ne invidias bonitati, si opus quod a me illo adjuvante bene gestum est, vel etiam accepta perdiderint? Hoc genere nec converti eos permittunt mala præcedentia, nec sanari.

CAPUT V.

Contra hoc quod dicunt: Non tam voluit quam non potuit salvus esse qui periiit, juxta quod legimus: Et non poterant credere.

Inter hæc cum Joannes evangelista commemoret: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iesus: Excæcavit oculos eorum, et induravit eorum cor (Joan. xii; Isa. vi)*, hoc loco elocutio conclusa sic resonat, quasi eis non credendi necessitas imponi videatur invitis. Sed ex illis causam vel culpam incredulitatis exortam in consequentibus lectionis ordo manifestat ita dicens: *Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, ut de synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei (Joann. xii)*. Absolute hic indicat, sicut et de Simone legimus, etiam infidelibus vim credulitatis sive collatam: quibus sicut facultas credendi adfuit, ita voluntas defuit confidendi. Quod credunt, gratiæ largitas est; quod professionem creditis non accommodant, mentis improbitas est; et impletur in eis: *Qui autem non habet, etiam quod habet auferretur ab eo (Matth. iv)*. Ecce quomodo bonum voluntatis et fidei admixta malitia depravavit, sicut alio loco in eodem Evangelio ipse Dominus dicit: *Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo est Deo non queritis (Joan. v)*? Vides ergo quia sicut suppressis causis absconditur veritas, ita manifestis removetur obscuritas? quæ in laicæ testimonio densiores paulo nebulas videtur obducere, dum eos quos propria nequitia surdos cæcosque reddiderat, a Deo asserit obcæcatos, ne forte converso ad Deum corde sanentur. Itaque ut paululum differamus quod Matthæus apertius elocutus est juxta ipsius sermonis rigorem, qui ex verbis prophetæ austerius percutit legis auditum, altius requiramus quare hoc loco nolle putetur Dominus ut sanentur, id est, ne momentanea conversione suscepta collatis beneficiis abutantur, iram, cum probati fuerint, susceptam neglexisse ac respuisse recidiva infirmitate medicinam, sicut ille ad quem ipse Dominus loquitur: *Jam sanus factus es, noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat*. Adverte bonitate sanitatis impium prægravari. Sic Pharao insultasse deprehenditur misericordiæ Dei, quem addictus plagarum resipiscentem et convertentem, et humiliantem se, quoties sanare voluit, toties deteriorem esse post humanitatem clementiæ deprehendit. Quare (inquam) istos sanare dissimulat? ne fiant utique illius similes, qui supra petrosa seminatus est, id est, qui ad momentum cum gaudio suscipit verbum, qui ad tempus credit, et in tempore tentationis recedit (Matth. iv). Quid est momentaneam suscipere sanitatem, id est, ad tempus credere, et in tempore tentationis pro animi infideli-

tate discedere, et ad levem tentationis æstum infirma radice desiccare. Videamus quos sanare tentaverit, et eis parum pro consequenti incredulitate profuerit. Ecce servo illi in Evangelio magnis debitis et animæ languoribus oppresso, decem millia talenta, quæ ei remissa videbantur, per crimen propriæ malitiæ adjectis cruciatibus exiguntur. Ubi et advertendum est quomodo acquisita perduntur, et beneficia jam collata revocantur. Sed et ille depulso a se immundo spiritu ad tempus legitur fuisse sanatus, de quo dicit sermo divinus: *Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, perambulat per loca arida, querens requiem, et non inveniens; tunc dicit: Revertar in domum meam unde exivi. Et veniens invenit vacantem, scopis mundatam et ornatam (Luc. xii)*, id est, vacuatam virtutibus et vanitatibus adimpletam. Tunc vadit et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi, et sunt novissima hominis illius pejora prioribus. Ecce cui sanitatem collatam esse non profuit. In quem multiplicatis malis nocivus languor incubuit et increvit. Sed et alio loco is qui post acceptam notitiam veritatis, id est, post collatam (veritatem) sibi curam salutis, sanguinem testamenti pollutum duxerat, in quo sanctificatus est, id est, in quo sanatus est, graviora mereri supplicia Apostolo attestante perhibetur. Sic itaque gratia in culpam vertitur, nisi custodia subsequatur. Sed in his evangelista Matthæus dum incrassatum cor, obturatas aures, clausosque oculos ad culpam hominis refert, cur non sanarentur apertiore sensu, et dilucidata ratione perdocuit, dum (inquam) dicit: *Incrassatum est cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos clauserunt*. Nonne tibi videtur velut interrogantibus, cur videntes non videant, et audientes non intelligant, evidentem protinus dedisse rationem de causis propter quas non videant neque intelligant? quia audire et videre, id est, intelligere et obedire noluerunt. Quia (inquit) *non omnes obediunt Evangelio, quia tota die expandi manus meas ad populum non credentem et contradicentem; sicut etiam per se jam Dominus loquitur: Filios autem et exaliami, ipsi autem me spreverunt*. Et iterum: *Quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum*. Et in Actibus Apostolorum: *Videntes (inquit) Judæi, repleti sunt zelo, et contradicebant his quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes viam Domini (Act. xiii)*. Et iterum: *Instabat (inquit) verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum. Contradicentibus et blasphemantibus excutiens vestimenta sua dixit: Sanguis vester super caput vestrum erit; mundus ego ex hoc jam ad gentes vadam (Act. xviii)*. *Contradicentibus (inquit) illis et blasphemantibus*. Vide quomodo remedia ingerit medicus, et recusat ægrotus. Quorum duritiam etiam beatus Stephanus pari auctoritate increpat dicens, *Incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui sancto resististis (Act. vii)*. Ecce quare videre non possunt: quia Spiritui sancto resistunt, atque a se clausis sponte oculis lumen veritatis excludunt. Quod ergo in Evangelio sequitur et dicit: *Ne forte oculis*

videant, et auribus audiant, et corde intelligant; convertantur, et sanem eos (Joan. xii), ne possint converti atque sanari, obdurati cordis vitium et poena peccati est. *Ne, inquit, convertantur et sanem eos.* Non hic sanitatem volentibus denegat, sed contradicentes se sanare nolle; id est, non debere pronuntiat. Ad conferendum remedium promptissima est bonitas medici, sed intemperantia contradicit infirmi. Nam qui ita intelligendum putat, quod eos sanare noluerit, absolvit hominem et damnat auctorem. Nullus ergo excluditur a beneficiis Dei, qui primum de neglectis beneficiis judicandus est.

CAPUT VI.

Quid sit quod ait, Cum enim nondum egissent boni aliquid aut mali.

Illum vero Apostoli sensum intra gentilis decreti aretare conantur angustias, quod dicit: *Promissionis* (inquit) *verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam, et erit Saræ filius. Non solum autem, sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patrem nostrum. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Rom. ix; Mal. i). In his verbis hoc vult intelligi gentilitæ persuasionis impietas, quod Deus absque ullo inter malum et bonum moderatoris examine, non ordine regentis, sed jure dominantis illum affectu dignum reſtat, hunc odio, illum recipiat studio, hunc excludat imperio. Et inter duos perditos, nulla consideratio laboris, nulla devotionis habeatur, sed unus sine ratione cessantibus officiis assumatur, alter sine discretione damnetur. Ac sic dum in alterutro nec meriti existit materia, nec delicti, aufertur omnino futuri causa iudicii. Quod si hæc rerum tam indigna confusio etiam a sensu humanæ mentis aliena est, sollicitius requiramus quid divinæ conveniat, Apostolo disserente, justitiæ, inter duos populos constitutus Judæorum doctor et gentium, dum ita ait: *quia major serviet minori* (Gen. xxv), in seniore Judæi arrogantia reprobatur, in juniore fides gentilis eligitur. Itaque ipse sibi obducit ignorantie nebulas, qui non tam Scripturis sanctis sequaci sensu se accommodat, quam Scripturas sanctas ad intellectum suum violentè attrahere et præsumptive nititur applicare, et id sibi pro captu suo ommissa præcedentium vel sequentium ratione persuadet, unde penitus loqui Apostolus non instituit. Quod si ad capituli ipsius de quo agitur recurras exordium, omne absque ulla difficultate declinabis ambiguum. Si magister gentium de genesi hominum tractare cœpisset, et diceret homini totius vitæ cursum origine præfinitum, et magis necessitati subditum, quam libero arbitrio fuisse commissum, eo quod Dominus omnium pro potestatis nutu violento, quo decreto alios relinqueret ad perditionem, alios eligeret ad salutem, tunc forsitan velut per lineas decurrentes, colorem hunc iniqua persuasio possit asserere. Cum vero Apostolus promissiones Dei, et vocationem gentium altius repetitis textat exemplis,

et Judæorum præsumptionem omnimodo comprimere studeat, qui improbe de legis operibus intumescabant, non in origine seniorum Ismaele vel Esau decretum fatale constituit, sed in benedictione Isaac et Jacob electionem populi minoris ostendit, et propterea minorem majori non velut potentia Dei, sed pro justitia prætulit. Perinde enim impietatem Judæorum, sicut obedientiam gentium prævidebat. Quia ergo dicit: *Cum enim nondum egissent boni aliquid aut mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori, ex vocante quidem dictum est, non tamen ad compellendos vel repellendos, sed ad credituros et non credituros dictum esse manifestum est, ut divina sibi constante justitia, ad hominis pertineat voluntatem vel renuere, vel observare præcepta.* Cum ergo audis, *ex vocante dictum est, invitante intellige, non cogentem.* Item dum dicit *non ex operibus*, asserit circa eos non legis opera, quæ utique nondum advenerat, sed etiam ante legem divinæ misericordiæ ac munificentiæ dona viguisse. *Non ex operibus*, inquit. Audis legis opera destrui, et tu propterea inepto sensu etiam sub gratiæ lege viventes, alios sine operibus gratiæ credis posse salvari, alios etiam cum operibus prohibente naturali nexu et lege fatali janua salutis excludis. *Jacob dilexi, Esau odio habui.* Quomodo hic juxta pravi sensus interpretem circa nondum natos sententia cœlestis exeritur? Nec reus enim esse potest nondum genitus, nec dilectus: nihil enim meretur nondum productus in lucem; sed sicut in futurum adhuc erat eorum reposita conversatio, ita futura præscientis offensio, futura prænuntiatur electio. Nam divina providentia sicut novit judicare de gestis, ita adhuc gerendis scit præjudicare. Nemo itaque putet quod fratribus nondum natis diversorum necessitas sit præfixa meritorum, cum hoc post transactam vitæ militiam de eis Malachias propheta commemoret; et de præterito eorum statu divinum proferat manifesta æquitate iudicium. *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Quid mirum est si justitia diligit innocentiam, et respuat iniquitatem, apud quam etiam futura facta sunt? Quod autem minor majori ex lege præponitur, et Jacob neglecto fratre diligitur, hinc paulo tardioribus obscuritas nascitur; quod prolatum dilectionis vel odii testimonium nondum natis fratribus arbitrantur, dum et evidentes causæ quibus unus displicuerit, alter placuerit supprimuntur. In his ergo duobus non naturæ jura hominibus præstuntur, sed de fide gentium et infidelitate Judæorum justitiæ statuta narrantur. Non enim hoc loco juxta litteram personæ specialiter germanorum, sed rerum causæ ac mysteria describuntur, dicente Domino: *Duæ gentes sunt in utero tuo, et duo populi de ventre tuo dividuntur* (Gen. xxv). Quod si de præfixa lege originis tractaretur, quid opus erat ut majoris et minoris ætatem quod ad rem non pertinebat, insereret, nisi quia apud Judæorum prosapiam semper in duorum vocatione populorum seniori juniorem antefertur. In qua tamen partium diversitate multi et de Judæis reprobris eligun-

tur, et de electis gentibus reprobantur, ut intelligas in utroque populo justum judicem non decreta observare, sed merita. Sed dicis: *Cum adhuc non egissent aliquid boni aut mali, jam prænitit partibus deputantur.* Quid mirum si quorum actus prævidit, eorum exitus præsignavit? Et ideo sicut eos cursum vivendi pro arbitrio proprio disposituros esse constabat, ita pro Dei potentia præno:centur, pro justitia præordinantur, hoc totum de eis prædicatur, non prænititur. In Jacob ergo fidelis populus describitur, in Esau incredulus designatur, de quibus utrisque ita dicit: *Quid ergo dicemus, quod gentes quæ non sectabantur justitiam apprehenderunt justitiam, justitiam autem quæ ex fide est; Israel vero sectans legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Offenderunt enim in lapidem offensionis (Rom. ix).* Dicitur, *non ex operibus*, vides quia legis opera destruantur, et quod gentibus obedientia viam aperuit ad misericordiam: Judæis vero præcedens iniquitas et incredulitas præparavit offensam? *Non ex operibus* (inquit), *sed ex vocante dictum est.* Non illos dicit propriis operibus vacuos, sed negat ex operibus legis fuisse salvatos. Absit ut proponi hic damnatio originis æstimetur, ubi vocantis benignitas et obtemperantis humilitas prædicatur, et ubi fidei divitias doctrina generalis inculcat, ac lumen credulitatis insinuat. Non ergo se hoc loco iniquitatis assertio, quæ in ipsa conditione partem humani generis damnatum loquebatur, intorserat. Causas vero cur Jacob dilexerit Deus, et Esau odio habuerit, evidenter Genesios expressit historia, quo intelligas non sine operum discussione, nec sine ratione perspicua divinitus pronuntiatum ut Esau odio, Jacob autem dilectione Dei dignus haberetur. Apparuerunt plane in vita Jacob evidentes causæ quæ judicium Domini rectum omnimodis asserant, sicut Cain dicitur: *Sub te erit appetitus ejus et tu dominaberis illius (Gen. iv).* Non superposuit homini peccatum, sub hac ordinationis suæ lege, sed subdidit. Ecce pissimus moderator generosam esse cupiens facturam suam, etiam post ruinam inclinatam, licet hominis voluntatem totius passionis et concupiscentiæ, non famulam jubet esse, sed dominam; seductoris vel amicitiam vel repulsam in manu hominis posuit, ad quem ejus judicium collocavit. Videtur quidem utriusque operis appetitum electione ipsius permisisse, sed ideo ut mali licentia boni fieret gloria. Sed *sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius.* Nulla peccandi necessitate concluditur, cujus discretioni committitur ut peccato superiore libertate dominetur. Degenat vero animus, qui cum beneficio Dei de peccato potest victoriam consequi, mavult cum offensa Dei servus esse peccati. Quæ cum ita sint, post primi hominis prævaricationem, non mors arbitrii, sed infirmitas; nec impossibilitas, sed difficultas proposito labore successit. Sed et Abel divinis placere conspectibus, per insitum a Deo generaliter bonum, id est, per propriæ meruit voluntatis affectum. Hic ergo cui cognomen justii immaculatæ vitæ

perfectio dedit, quo erudiente justitiæ sectator existeret, nisi eum lex visceribus inscripta docuisset? aut unde placituras Deo hostias, et per ignem cælitus absumendas de adipibus et primitiis scisset eligere, nisi fide, quæ eum amatorem virtutum fecerat, inspirasset, sicut legimus: *Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit, testimonium perhibente muneribus ejus Deo (Hebr. xi).* Quod nequaquam obtinere potuisset, nisi ad Domini donum famuli accessisset obsequium. Et tu nihil eum ordinatione Dei habere judicas proprium, cujus devotioni Dei perhibet testimonium? Vides bonum credulitatis non novellum esse privilegium, sed vetustum, et inter ipsa mundi coalescentis exordia mentem hominis sicut intellectu atque ratione, ita etiam fide a summo auctore dotatam? Itaque jam tum dedit animæ notitiam suam, quando ei committere dignatus est imaginem suam.

CAPUT VII.

Ad cujus imaginem et similitudinem primus homo sit conditus.

Sed dicis: Quid mihi ad libertatem arbitrii jungis imaginem Dei, cum ille eximius conditor futurus secuturis sæculis et redemptor, ad illam magis imaginem fecerit hominem, quam per virginem erat assumpturus ex homine? Persuasio hæc a plerisque profertur, sed omni ratione nudatur, quia prioris initia imaginem multo posterioris induere nullo modo possunt. Aut quomodo nondum creati similitudinem is qui primus creabatur acciperet. Inter hæc facillius hoc credi possit, ut ad secundum Adam primus Adam imaginem suam, pro ordinis ac temporis ratione transmitteret. Minime autem fieri poterat ut imago nondum existentis substantiæ diceretur is qui ante tot sæcula formabatur: et imprudens assertio probaretur, ut sicut dicunt similitudinis auctorem ex virgine procreandum, antiquissimi protoplasti persona præcederet. Huc accedit quod multum res illa humiliaret in homine primæ innocentie decus, si immaculatus ad exemplar illiusingeretur qui peccaturi erat maculas curaturus; ut cum transgressio nondum existeret, jam tamen transgressionis culpam futuri intercessoris forma præferret. Consequens itaque non erat consummatum atque perfectum ad imaginem illius, per quem necesse erat perditum reparari, ne sub nomine venturi medici ipso tempore felicis exordii, supplantandi videretur ruina prædici? Id ergo rationi magis congruit, ut in homine, cui in ipsa similitudine a Deo gratiæ res traditur non naturæ, imago hoc potius nuncupetur, quod a prioris et superiore suscipitur. Et de veritate similitudo fuisse collata plenius judicetur, quam tamen cum filio naturali pater jure communicat. Deinde et illud sollicitius advertendum est, quod Dominus noster Jesus Christus in primo tempore de suo meliora contulit. In secundo autem de nostro deteriora suscepit. Et propterea quando ex nibilo nos paravit, imaginem suam factor apposuit. Quando vero nos perditos reparavit, formam servi restitutor assumpsit, sicut ait Apostolus: *Formam servi accipiens in similitudinem*

hominum factus, et habitu inventus ut homo (Philip. II). Quod si ad illam exterioris hominis speciem formati sumus, in cojus membris, visus, auditus, gustus, odoratus et tactus est, quid erit honoris aut gratiæ, si de illa participemus imagine, quam nobis ex parte maxima communem scimus esse cum pecude? Gravis ergo eorum error est qui arbitrantur primum hominem juxta illum qui erat sumendus ex Maria, ab incorporæ Trinitate compositum. Neque enim Pater vel Spiritus sanctus veste carnis et habitu erat hominis induendus, ut ad ejus quasi imaginis suæ speciem ac facturam primi hominis lineamenta disponeret, ac membra plasmaret, ut possit dicere: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. I. VIII), plurali singulare, et singulari plurale permiscens; et iterum: *Et fecit Deus hominem ad similitudinem suam, ad imaginem Dei fecit illum*, toties legis hominem ad imaginem Dei conditum; et qua auctoritate contra divina eloquia præsumis asserere juxta servi formam fuisse compositum? Cum ergo imago hæc a Patre et Filio, et Spiritu sancto conferatur, absque dubio trium personarum una Divinitas primo homini suæ imaginis tribuit dignitatem. Quæ cum ita sint, inesse homini lecta tenuitatem voluntatis propriæ libertatem minime dubitabis, si primam gratiam, qua a Deo est honoratus, inspexeris. Imago ergo Dei dicitur, quia ei indulgenter ac dignanter inseruit veritas justitiam, ratio sapientiam, perennitas æternitatem. De imagine Dei est, quod intelligit, quod rectum sapit, quod inter malum et bonum judicio exanimantia discernit. Et cum Dei bonitas, misericordia, patientia atque justitia sit, quanto quisque magis justus ac patiens invenitur, tanto magis Deo similis approbatur. Cujus utique similitudo, non in vultibus, sed in virtutibus possidetur. Et propterea de Deo dicitur, subtilis, simplex, sincerus. Simplex utique, quia nihil illi extrinsecus adjectitium, nihil aliunde collatum, sed in illo virtus, essentia, atque substantia est. Ac sic Deus quod habet, est; homo vero hæc dona nisi acceperit, non habet. Cum ergo Deus justus ac justitia, misericors et misericordia, pius et pietas sit, homo justus esse potest, justitia esse non potest; misericors esse potest, misericordia esse non potest; pius esse potest, pietas esse non potest, quia non naturaliter habet ista, sed largiter. Verbi gratia, ille aurum est, homo vero deauratum vas videri potest; et in homine gratia est, quod in Deo natura est; et in hoc creatum est, quod in illo probatur ingenitum. Et ideo juxta hanc rationem magis duplex status hominis apparet, cui hæc ita inseruntur, ut separentur sæpius et auferantur. Errant ergo qui justitiam reliquasque virtutes animæ putant esse

substantiam, sine quibus utcumque potest vitali in natura sua vigore subsistere, sine quibus et diabolus in natura sua manere dignoscitur. Manifeste enim inveniuntur apposita, dum culpis inveniuntibus exuuntur. Solum vero arbitrium et immortalitas, quæ etiam malis insita est, non auferitur, licet dignitas et beatitudo immortalitatis possit auferri. Quantum ergo ad libertatem arbitrii et immortalitatem pertinet, imaginem Dei, licet esse et in se decoloratam, etiam mali habere possunt, similitudinem nisi boni habere non possunt. Quæ cum ita sint, cur homines imagine et similitudine Dei decorati, angeli seu filii Dei meruerint nuncupari, vel paucis adhuc exemplis præstringere nos oportet, quanti ante legem literaræ, erudiente lege nature, quæ prima (ut diximus) Dei gratia est, vestibula salutis intraverint, per Christum ad ipsam vitæ penetralia perducendi. Sed hoc quoque in loco Abel morum ac meritorum similitudine substitutus, unde profana fratris instituta respueret, inde meliora potuisset eligere, nisi eum in viam rectam intellectus et ratio direxisset, qua duce sanctas traditiones et prædicabiles disciplinas velut hæreditarium munus transmisit ad posteros, ut angelorum vel filiorum Dei nomine per multas censerentur ætates? Quis dubitet innumeratas ejus familias Deo placitas, libertate arbitrii præditas, et ex gentibus fuisse salvatas, de quibus pauci admodum, sed clari atque perfecti ad illuminationem sæculi sacris produntur eloquiis? Unde enim Enoch cum Deo ambulare, vel Deo placere potuisset, nisi cum lex visceribus infusa secreto magisterio illuminasset, in tantum, ut nihil terrenum sapiens mirabiliter a terra Deo assumente reperetur? Qui dum fidei merito in prima sæculi illius ætate cæteros antecellit, fidem ipsam cum logo nature sibi traditam fuisse perdocet. Sicut legimus: *Fide Enoch translatus est, ut non videret mortem. Ante translationem enim testimonium habuit placui se Deo. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere autem oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se sit remunerator* (Hebr. XI). Nisi voluntariam devotionem et intentionem quæreret, remunerationem homini non deferret, et nisi ei aliquid prius unde possit placere tribuisset. Dum autem dicit, *ante translationem enim testimonium habuit, placuisse Deo*, dubium non est quod prius vita examinetur, et sic electio subsequatur. In persuasionem prædestinationis facile declinabit error accedens, si interrogetur causa præcedens. *Inquirentibus se remunerator sit*, cum magno non deest crimine non quærenti, quia dedit unde non possit inquiri. Qualem quantumque homo a Deo legem prima conditione susceperit, perfecta etiam Noë justitia declaravit, quia generalia fidei dona specialia se studio virtutum sectator excoluit. Cujus tempore cum corrupisset omnis caro viam suam super terram, damnatio secuta non esset, nisi prævaricatio ex arbitrio hominis præcessisset. Sicut ergo culpa poenam meretur, ita culpa poenam testatur, quæ pro æquitate moderatoris inferitur. Dum autem

dicit sermo divinus : *Omnis caro corruperat viam suam* (Gen. vi), iniquitates illius temporis non impostæ definitioni, sed voluntariæ imputat pravitati. Legem itaque litteræ absque dubio cælestis dispensatio non dedisset, nisi legem naturæ interpellasset usque ad iram diluvii perducta transgressio. Ideoque hæc lex Moysi, quæ prima creditur, jam secunda est. Opus itaque naturalis legis in cordibus hominum fuisse concriptum, etiam beatissimus pontifex Augustinus doctissimo sermone prosequitur, ita dicens : Utrumque simul currit in isto alveo atque torrente generis humani, malum quod a parente trahitur, et bonum quod a creante tribuitur. Item nullius quippe vitium ita contra naturam est, ut naturæ deleat etiam extrema vestigia. Nam hinc et quod etiam impii cogitant æterna, ac prædicanda etiam in præsentis sæculo jura constituunt, et multa recte reprehendunt, recteque laudant in hominum moribus. Quibus ea tandem regulis judicant, nisi naturalibus, in quibus vident quemadmodum quisque vivere debeat, etiam si nec ipsi eodem modo vivant? Quod et Apostolus ad Romanos evidentiùs protestatur dicens : *Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem in injustitia deinent, quia quod notum est Dei manifestum est illis. Deus enim illis manifestavit : invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Sempiterna quoque ejus virtus et divinitas, ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipienti cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis* (Rom. 1). Nisi enim a lege Dei recessisset voluntas, iram Dei non sensisset impietas. Et cum dicat : *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis ; Deus enim illis manifestavit*, evidenter hoc dixerit, per internam doctrinam paginis mentis inscriptam, manifestam illis esse debuisse notitiam Dei, et per creaturæ magnificentiam creatorem potuisse cognosci. Inexcusabiles quippe apud Deum non erent, nisi et extrinsecus et intrinsecus copiam percipiendæ veritatis habuissent, adijciente Apostolo : *Quia, inquit, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*. Impios ergo et de intellectu quo abusi sunt damnat, quorum injustitiam in contemptum Divinitatis accusat. Famosi autem exundatio vasta diluvii, quid aliud nisi arbitrium humani generis per reatum damnati orbis asseruit? Ac sic Noe perfecta justitia spontaneos sæculi illius et ostendit et condemnavit errores, sicut legimus : *Fide Noe responso accepto de his quæ adhuc non videbantur, metuens, aptavit arcam in salutem domus suæ : per quam salvavit mundum, et instituit, quæ per fidem est, hæres est institutus* (Hebr. xi). Quare condemnavit mundum? quia sequi mundi improbitas justitiæ neglexerit exemplum. Ac sic inobedientis accusat reatum, et placuit per obsequium, et arguit alio placere ni-

hilominus potuisse per studium. Certe nullum in illa ætate fatalis constitutio locum habuit. Nam quia universalis fuerat præmissa transgressio, universalis est secuta damnatio. Quomodo dicis quod assumatur unus et alius relinquatur? Vide quemadmodum excepta justis familia, totus orbis cogente iniquitate deletur. Illud ergo quod asseris speciale decretum, excluditur per generale judicium. Et qui pro improbitate damnatur, bonum facere potuisse convincitur.

CAPUT VIII.

De eo quod naturæ legem in primo homine asserunt interiisse, nec per posteros viguisse, usque ad Salvatoris adventum.

Sed dicis naturalia bona commemoranda non esse, quia ante adventum Christi nequaquam gentes ad salutem pertinuisse manifestum est. Qui naturam in bonis suis negat prædicari debere, nescit profecto ipsum naturæ auctorem esse qui gratiæ est. Hoc qui imprudentissime negat, negat naturæ bonum extra Dei officium, et aut numen quod esse arbitratur aut fatum. Cum vero ipse sit conditor qui reparator, unus idemque in utriusque operis præconio celebratur. Jure itaque utriusque rei munus assero, quia me scio illi debere quod natus sum, cui debeo quod renatus sum. Et propterea non ideo negabo conditoris dona quia perdidisti, sed priora ideo sequentibus non exæquabo, quia multipliciter in melius reparata suscepisti. Extollam beneficia creantis, sed in immensum præferam redimentis. Nec hoc quidem videbor incautus, si profitear, quod aliquoties in dispositionibus nostris, non quidem in vitæ nostræ primordiis, sed duntaxat in mediis, gratias speciales et ex accedenti largitate venientes, voluntas nostra, Deo ita ordinante, præcedat. Utrum ita sit, sacra interrogemus eloquia. Legimus in Evangelio dicentem Dominum : *Quid tibi vis faciam?* et iterum : *Vis fieri sanus?* Vides quia non tribuitur munus salutis, nisi prius interrogetur desiderium voluntatis. Sed et cum venit ad baptismum, prius accedentis voluntas inquiritur, ut regenerantis gratia subsequatur. Et in centurione Cornelio, quia præcessit voluntas gratiam, ideo prævenit et gratia regenerationem. Nihil hic, ut opinor, redolet præsumptionis, cum et hoc ipsum incessabiliter asseram, quod Deo ipsam debeam voluntatem, præsertim cum in omnibus ejus motibus ad opus gratiæ referam, vel inchoationis initia, vel consummationis extrema. Abraham quoque ex media gentilitate progrediens, non solum cum omni familia sua ad salutem vocatur, sed etiam *pater multarum gentium* testimonio ipsius veritatis efficitur. De Dei bonitate est quod vocatur, de propria voluntate quod promptus ob-equitur. Job quoque sine animi libertate incumbenti in se hosti non potuisse obsistere, sed jungit magnitudinem cordis cum auxilio protectoris. Ac sic justitia remunerantis devotionem pugnantis ostendit. In spiritali bello, ita ad hominis laborem videtur pertinere conflictus, sicut ad Deum refertur eventus. Amicos quoque Job ex gentibus venisse nondum promulgatæ legis ostendit, et dum pro eis-

dem Job præcipiente Domino supplicasse, et exauditus esse memoratur, his quoque ad huc in gentilitate viventibus salus indubitata confertur. Rahab quoque in tantum nationis gentilitatis fuit, ut ex gentibus congregandæ typum præferret Ecclesiæ. Hæc etiam in salutem cum omni domo sua fide operante suscipitur. De qua legimus : *Fide Rahab meretrix non perit cum incredulis*. Unde hic extra legem positi accusantur incredulitatis : nisi quia legem naturæ, cui fides juncta est, servare noluerunt? Unde objicitur incredulitas, nisi quia in promptu fuit credendi facultas? Liberi itaque arbitrii ratio facit ut remuneretur credens et damnetur incredulus. Legimus in libro Geneseos : *Nondum enim completa sunt peccata Amorrhæorum* : prædicat Dominus filios Israel in terra Ægypti humiliandos, atque inde ad perdendas impias nationes et percipiendas promissas sedes in signis et miraculis educendos, sed hoc prius fieri non posse testatur, quam gentes quas eis traditurus erat, peccatorum crescentium magnitudine, flagellis debitis locuta faciant, et extendi in se manuum afflictionis extremæ consummatæ iniquitatis mole compellant. Ubi exspectatur multiplicatio peccatorum, pravitas arguitur voluntatum. Qui gentili absoluto a lege præcepti imponit pro æquitate sententiam, legem naturæ arguit fuisse calcamatam; simulque longanimitas sustinentis justitiam probatur manifestare damnantis. Nemo enim moram ex moderatione præmittit, qui ex prædestinatione punire disponit. *Nondum* (inquit) *impleta sunt peccata Amorrhæorum*. Dum in plenitudine peccatorum commemoratur perditionis causa, auferitur præfixæ necessitatis invidia. Divinæ hoc loco patientiæ agnosce virtutem. Liberandus et subversurus impias gentes, populus Israel interim in servitute retinetur, donec iniquitas gentium compleatur. Tandiu ultionem affert ira iudicii, quandiu crescat in cumulum mensura peccati. Ut concurrente sibi bonitate et severitate sub uno eodemque tempore, hinc absolutio filii, inde contritio exerceanur inimici.

CAPUT IX.

Contra hoc quod dicunt, quia ante gratiæ tempus agnitio unius Dei gentibus concessa non fuerit.

In grandi profundo ignorantiae voluntantur qui dicunt quod unius Dei notitiam habere non potuerint gentes ante Salvatoris adventum, cum Apostolus asserat factorem mundi per facturæ suæ magnificentiam potuisse cognosci, ita dicendo : *Quod notum est Dei, manifestum est in illis; invisibilia enim ejus a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitus, ut sint inexcusabiles* (Rom. 1). Quomodo tu excusabiles dicis, eo quod alieni fuerint a cœlestibus donis, quos Deus ex hoc inexcusabiles protestatur, quod abusi probantur acceptis, et opificis sublimitatem sine difficultate scire potuissent, si opus interrogassent? Longe est noc ab omni ratione atque pietate, ut homo ad cognoscendum Deum nuper putetur eruditus, cui universus ab exordio rerum testis est mundus, et ideo

in eadem Epistola dicit : *Cum enim gentes quæ legem non habent naturaliter quæ legis sunt faciunt* (Rom. 1). Non ergo recenti magisterio ad comprehendendam legem Dei credatur imbutus, qui id quod naturaliter habet in primum utique hominis conditione percepit. *Immutaverunt*, inquit *Apostolus, gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium* (Rom. 1). Dum imprudens abjecta et indigna veneratur, debuisse se omnimodis cultum dignioribus profiteretur. Dumque lignum adorat et lapidem, in promptu habuit ut saperet adorare terrestrium et cœlestium conditorem. Nam dum homo colendum esse aliquid probat, ipse intellectus colendi crimen conditoris ostendit. Quomodo enim religionis habuit censum? invenisset absque dubio Deum, si inquirendi apponere voluisset affectum, dicente Domino : *Quærite et invenietis*. Cum enim mens humana ad videndum oculos aperuerit, statim se desideranti quæsitæ lux ingerit. Ideoque lex intus incerta docuit venerationem, sed negligentia et contumacia invenire non meruit veritatem. Et propterea dum se mortuis simulacris et figuris insensibilibus figmentum cœlestis prosternit, injuriam non solum factori, sed et in se facturæ suæ intulit, et erubescendis semetipsum contumeliis, propriæ immemor generositatis affectit, atque ex errore ipso pœnam recepit erroris, sicut ait Apostolus : *Et mercedem quam operituit erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitiam, tradidit eos Deus in reprobum sensum* (Rom. 1). Hic rebellis sensus sponte corruptus, non violenter ablatum est. *Sicut* (inquit) *non probaverunt Deum habere in notitiam, tradidit eos Deus in reprobum sensum*. Qui pro causis præcedentibus derelinquitur, non fato premitur, sed iudicio reprobatur. Quod si requiras, vade indoctis nationibus in illa ingenta feritate peccatum? Unde nisi per animi motum mentisque consensum? Denique pecudes et bruta animantia a peccato omnimodis libera sunt, quia discretionis nescia, et rationis ignara sunt. Tu deteriorem pecude hominem facis. Cur enim ei relinquis peccatum, cui tollis arbitrium; aut si eum subdis peccato, noli privare iudicio. Non ergo mentiatur iniquitas sibi, novit quid in occulto homini dederit cognitor occultorum. Et ideo quando ab eo quisque pro malo opere corripitur et condemnatur, bonum facere potuisse convincitur. Magna est ergo vis animi in utramque partem, dum et super honestatem, fundatur, et super inhonestate confunditur. Et ideo dicitur per prophetam : *Palpebræ ejus interrogant filios hominum, Dominus interrogat justum et impium* (Psal. 118). Quid me iudicis natus interrogat de peccato, si suæ definitionis est quod delinquo. Itaque qui finxit singillatim corda hominum, vias hominum et emerita conscientiarum secretis discussor interrogat. Sed si te et ipse discutias, si quando in sinistram declinare voluisti, nonne trepida conscientia ne peccares admonuit? Nonne te, velut censor occultus, tristis cogitatio castigavit? Ac sic homines seipsum latere non

possunt, *testimonium reddente illis conscientia, et inter se cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus.* Inter hæc si requiras ubi sit libertas arbitrii posita, ubi sit voluntas hominis constituta, et ubi nisi in intellectu, in ratione atque sapientia? Quæ cum ita sint, prius necesse habebis homini negare sapientiam, auferre rationem, ut adimere liberam valeas voluntatem. Quamobrem si quando delictum aliquod anima intra domicilium suum captiva meditator, reclamant ei cogitationum secreta, interdiciunt ei intrinsecus officia sua, sed vires subtrahit resistendi consuetudo peccandi. Sed revolvis, et dicis quod mali et qui ad perditionem trahuntur non acceperint arbitrii libertatem. Primum scire debemus quid libertas arbitrii, duplici ministerio prædita est, nunc ad salutem, nunc ad perditionem sui prompta est. Sed opponis quod voluntatis libertas liberandis competit, et in redemptionis beneficio constitutis. Non ita est. Liberatio ad donum gratiæ et ad propositum consentientis pertinet vitæ: libertas vero arbitrii non est res accedentis munificentiam, sed naturæ. Quærentibus illam, vel tribuitur, vel conservatur, etiam non requiruntibus ista confertur. Illa renascentibus ministratur, ita nascentibus. Libertas ad solam Dei pertinet operationem, liberatio et ad subditi hominis servitutem. Illa bonis confirmata, ista et malis insita est. Illa acquisitis et perseverantibus competit, ista et perditis suppetit. Illa condentis, ista et obedientis est. Illa potentiæ, ista est misericordiæ. Illa originis et generis, ista est muneris et virtutis.

CAPUT X.

Gentes Deum naturaliter sapuisse.

Planus Spiritu sancto propheta Daniel, sciens Deum in sensu hominis appetitum boni malive possuisse, ita Nabuchodonosor alloquitur dicens: *Quamobrem consilium meum placeat tibi, o rex, et peccata tua elemosynis redime, et iniquitates tuas miserationibus pauperum (Dan. iv).* Et peccata, inquit, tua elemosynis redime. Præfixum videri non potest quidquid redimi potest. A sanitate itaque non excluditur, cui remedium persuadetur. Simulque ei arbitrium non negatur cujus consensus exigitur. Liberi animi officium non amisit, qui probatur suscipere potuisse consilium. A salute alienus non invenitur, cui materia salutis ingeritur. Et cui offert propheta comparandæ indulgentiæ occasionem, inesse ei voluntatis assertit potestatem. Sed et hoc quod Baltasar gentilis arguitur, dicente propheta: *Laudasti deos argenteos, et aureos, et ligneos, et lapideos, et Deum in cuius manus flatus tuus est non laudasti (Dan. v).* Vides quia hic alienigena Deum et scire potuit et laudare, sed noluit? Inesse homini intellectum Dei pariter et cultum ideo propheta memoravit, quia legem naturæ indiscrete intra omnis hominis sensum vigere cognovit. Et propterea cum præfato Nabuchodonosor regi Daniel vim somnii revolasset, Deum se non ignorare quamlibet profanus ostendit, ita dicens: *Vere Deus vester Deus deorum est, et Dominus regum.* Sed et

A Durium quis ita de Deo sentire et eloqui docuit, nisi vis rationis et legis, cum Daniel Deum conversione posse placari edocuit? Unde fuit quod Deum cum conditione cognovit irasci. Non enim magna illa civitas Jonæ eroditione resipuit, nec ejus monitis intellectum petendæ salutis accepit, nec docuit populum propheta, sed terruit: nec misericordiam promisit, sed immutabilem sententiam nuntiavit, et tamen urbs illa (sicut scriptum est) *contra spem in spem credidit (Rom. iv)*, atque ipsa sibi met remedia quodammodo interdicta promisit nultum placitura Deo, etiamsi promissa quæsisset. Quæ quidem remedia, ideo interdum a Domino supprimuntur, ut violentius acquisita serventur. Simulque interposita obtinendi difficultate, dum munificentia absconditur, fides probatur, exerceret ambitus, manifestatur affectus, totumque hoc in homine ignis interior a Deo insitus, et ab homine cum Dei gratia nutritus operatur. Ostendit itaque gens illa ea quæ salutis hominis competent, ipsa ordinatione facturæ Deum intra hominem collocasse, et ante munera Redemptoris, circa rationabilem creaturam semper auctoris dona viguisse; a conditore quidem summo præscita per naturam, sed confirmanda per gratiam. Per gratiam, inquam, in cujus tempore præteritorum salus erat consummanda sæculorum, quia nihil ad perfectum adduxit lex vel litteræ, vel naturæ. Ninivitis ergo evidenter manifestata est clementiæ et bonitatis plena vox Domini ita dicentis: *Repente loquar ad gentem et regnum: ut evellam, et destruiam, et eradicem. Si gens illa penitentiam egerit pro peccato suo, et ego penitentiam agam super malo quod locutus sum ut facerem ei (Jer. xviii).* Optat iudex misericors cælestis decreta consilii pio immutare mendacio, si reus medicinam festinet adhibere peccato, invitus homini pondus damnationis imponit, qui remedium satisfactionis ostendit, et sedulæ obsequium servitutis expectat. Et ideo perfecta illa providentia, quæ in hoc sæculo virtutum exercitiis delectatur, ordinatissimum et sapientia sua dignissimum iudicavit ut hominem conditum ad sacræ imaginis dignitatem hic prius agnibus et conditionibus exploraret, illic vero donis et retributionibus adimpleret: ut cum famulus exhibuisset in labore obedientiam, Dominus ostenderet in remuneratione justitiam; ut cum infirmitas humana obtulisset humilem devotionem, ineffabilem divinæ potentia exerceret largitatem. Jugiter ergo laborandum, sed a gratia non recedendum, et dicendum: *Deus, in adiutorium meum intende (Psalm. lxx).* Ipsum ergo adiutorii vocabulum laborantis requirit officium. Adiutorii itaque sermo duos indicat, operantem et cooperantem, petentem et promittentem, pulsantem et aperientem, quærentem pariter et retribuentem. Hoc solum nostrum est, ut qui pro fragilitate idonei non sumus, saltem quærendi et pulsandi importunitate placeamus. Ubi erit sedulitas miserentis Dei, si cum persona nihil mereatur indigni, et ad hoc desideria accedant otiosi? Et ideo nisi obsequendi studium obedientia indefessa præstulerit, lo-

cui remanendi iustitia non habebit. Et propterea A sermo divinus in spe laboris sui positum describit agricolam, ita dicens; *Ecce agricola expectat pretiosum terræ fructum, ut recipiat temporivum, et serotinum* (Jac. v). Quid est temporivum? quid serotinum? Temporivi fructus sunt quos stipendiis militiæ præsentia acquirimus. Serotini sunt quos post emeritam servitutem in illius sæculi retributione capiemus. Temporivi sunt fides atque sinceritas cordis, benevolentia, corporis temperantia, contemptus mali, appetitus boni, tranquillitas mansuetudinis, puritas castitatis. Serotini fructus sunt acquisitio rerum immortalium, hæreditas cælestium, proprietates æternorum. De quibus dicitur: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum* (I Cor. ii). De quibus per apostolos et B martyres dicitur: *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (Rom. vii). Temporivi itaque fructus in virtutibus sunt, serotini in remuneratione virtutum. Temporivi sunt quos hic opera capiunt in præceptis; serotini quos illic vota consequuntur in præmiis. Quantum ergo delectatur Deus fieri murum, id est, validissimum contra offensam Dei supplicationis obstaculum, sicut fecit ille de quo legimus: *Properavit enim homo sine querela deprecari pro populo, proferens servitutis suæ scutum, restitit iræ et finem imposuit necessitati* (Sap. xv). *Qui staret, inquit, oppositus contra me, propterea, ne disperderem eam* (Ex. xx i). Qui os'endit quomodo ejus ira separetur, quodammodo placatus irascitur. Inter hæc, quicumque a potentissimo ac iustissimo conditore ita factum hominem dicit, ut unus in sinistras sine proprio crimine, impulsu tantum præscientiæ deperit; alter in dexteram indiscussis meritis attrahatur, hoc aperte asserere deprehenditur, inordinatas vel iniquas esse dispositiones et factoris et judicis. Sed hoc loco sollicitus indat auditor auctori summo, cum hominem plasmare disponderet, auctori, inquam, summo in ministerium et consilium hominis fabricandi, quatuor astitere virtutes. Quæ quatuor? Potentia utique, bonitas, sapientia, atque justitia. Tu vide quam Deo ex his quatuor defuisse præsumas asserere. Itaque ad intellectum evidentius colligendum, proferant, si placet, singulæ istæ virtutes, quasi tractatus et allocutiones suas. Potentia dicat: *Faciamus post cæli regnum in secundis mirabilem creaturam, ne in imperii nostri possessione, quæ prima sunt, hæc etiam videantur extrema. Istam speciosam mundi machinam consummemus, ut in ea hominem faciamus, et præficiamus per quem mundus ordinetur, possideatur, ornatur. Bonitas dicat: *Fas non est ut sola beneficiis nostris cælestia perfruantur. Faciamus et in terra hominem, circa quem abundantiam gratiæ nostræ exercesimus, circa quem benevolentiam munera dilatemus, in quem pietatis ingenitæ divitias profundamus. Sapientia dicat: *Non solum faciamus, sed etiam sensu rationis ac discretionis honoremus, prudentiæ lumine repleamus, faciamus simplicem.***

faciamus astutum. Simplicem, ne malum callidus inferat; astutum ne incautus incurrat. Insuavemus ei affectum boni, intellectum mali, et juxta gubernationem nostram permittamus eum in manu consilii sui ac proprii in libertate judicii. Tractat inter hæc secum sapientia, cui inest et præscientia. Quid agimus, quod eum arbitrio suo permitimus liberum? In peccati devia prænoscescimus transiturum, et præciosæ dona facturæ conversurum esse prævidemus ad instrumenta nequitie. Et ideo si opus in eo nostrum volumus esse perpetuum, tollamus ei de potestate peccatum. Dicit justitia: Non ita est. Non competit legibus nostris ut in quem a contrariis oportet probari, de viribus suis non possit agnosci. Non competit, inquam, hoc legibus nostris, ut eum quem glorificari etiam ex officio suo volumus, materiam et causam gloriæ denegemus; ut cum quem cupimus numerari per nudam gratiam, faciamus de labore proprio nil mereri. Exerant potius in eo singillatim sociæ istæ germanæque virtutes, exerant partes suas. Potentiæ sit inter cuncta visibilia, præsertim inter hostes habitaturum creare sublimem, sapientiæ ordinare prudentem, bonitatis adjuvare certantem, justitiæ coronare vincentem. Talem ergo hominem pro utilitate sui, ac pro nostri dignitate faciamus, quem in dexteram partem non trahat necessitas, sed voluntas; qui malum ratione intelligat, bonum virtute perficiat. Talem faciamus, cui bonitas in natura, malitia vero extra naturam sit; qui bonum in voluntate, malum habeat in potestate; qui bonum naturaliter velit, malum actualiter possit; qui mandata nostra custodiat voluntarius, et periclitari non possit invitus; cui prima ista sit laudis occasio, ut peccare et possit et nolit. Sufficiat autem, quod in quadrupedibus et brutis subjicienda sunt homini, jam ferimus tale animal, quod dum non est obnoxium culpæ, fructum non potest habere justitiæ. Hunc autem non oportet esse pecudis similem, cui commissuri sumus nostræ imaginis dignitatem. Interrogemus ea quæ peccati nescia, ac rationis ignara, absque ullo prudentiæ honore formavimus. Nunquid proderit pecudis simplicitas sua, aut arbori fecunditas sua? Erga hominem nostrum non poterimus laudi conferre palmam, si volumus necessitati servire naturam. Hunc ergo conditione subditum, discretione liberum, ratione perfectum, ita ordinare nos æquum est sub potestate permissa, et lege proposita, ut custodia præcepti, aditus et causa sit præmii. Nam si mali copiam ac licentiam non habuerit, boni gloriam non habebit. Si juxta benevolentiam nostram non etiam suo studio vel labore prædicabilem tenuerit sanitatem, non erit innocentia, sed inertia; et præterea præmium perit, ubi meritum non præcedit. Bona nostra non potest servare qui nescit acquirere.

Nisi fuerit obedientiæ præmissa devotio, gratiæ vilesit oblatio. Simulque verecundia remunerantis est, si honoretur otiosus, si remuneretur ignavus. Quin potius cooperante adjutorio etiam suo opere fit dignus, et cum bona conscientia sit beatus. Nam nisi

fuerit tribuentis justa liberalitas, non erit accipientis A cum ita sint, non audeat creatura de Creatoris opere
 perfecta felicitas; et nisi prius explorata fuerit in-
 quirentis aviditas, in quo jocundabitur benignitas
 largientis? adhuc cum iustitia verba conserit præ-
 scientia, et ipsa ita dicit: Melius est ut non fiat genus
 humanum, quam ita fieri videatur ut pereat. Respon-
 det bonitas atque iustitia: Non ita est. Propter imp-
 pium Cain Abel pius reus non est? Propter crescen-
 tem malitiam mundus Noe iustitiam non videbit?
 Propter Judam non habebimus Petrum? Propter eos
 qui vitio blandiente vincendi sunt, in vitam non ve-
 nient qui per rigidam magnanimitatem virtutis austeræ
 justo iudicio coronandi sunt? Propter prævaricatorum
 multitudinem, prætermittentur in nihilum
 iustorum sæcula, millia martyrum, regnumque san-
 ctorum? Propter eos quos suo crimine prænosimus
 peccatores, non faciemus eos quos præscimus etiam
 suo merito placituros? Si ita est, plus fraudabit pot-
 tentiæ nostræ præcognita quam consummata malitia. B
 Nocebit siquidem bonis malorum præscita generatio?
 nocebit bonis, qui propterea creandi non erunt, quia
 creata quandoque soli sibi nocere potuisset? Sed dicat
 bonitas: Ita faciamus humanum genus, ut pec-
 care non possit. Cui respondeat et contra circumspic-
 ta iustitia: Quomodo terrestribus dabimus, quod cele-
 stibus indulsimus? Quomodo habebit fragilitas homi-
 num quod natura non obtinuit angelorum? Quæ

cum ita sint, non audeat creatura de Creatoris opere
 disputare. Potentiæ itaque fuit ut immortalẽm ex
 nihilo hominem conderet; sapientiæ, ut capacem ra-
 tionis efficeret; bonitatis, ut ad beatitudinem præpa-
 raret; iustitiæ, ut non ante eligeret quam probaret.
 Sed inter hæc aliquis persistit, et dicit: Si constet
 peccatores in illo sæculo suppliciiis addicendos et
 æternis ignibus mancipandos, sic fieri homo debuit
 ut is omnino peccare non posset. Quid præcurris,
 o homo, auctoris tui dispensationes? quid quæris
 rem immortalitatis in regione mortis? quid quæris
 in malitia quod paretur in gloria? quid ante emeritum
 laborem poscis quæ preparata sunt post laborem?
 Dabitur hoc, sed jam in æternum justificato,
 quando id quod collatum fuerit perire non possit.
 Dabitur hoc, sed in tempore beatitudinis, ubi jam
 peccatum nec vincere sit necesse, nec scire; ubi ad
 peccandum non voluntas, non possibilitas erit; ubi
 sancte, integre, pie vivere non erit diligentia, non
 industria, sed natura: dispensante ita divina miseri-
 cordia atque iustitia, ut qui hic studuerit integritati,
 nulla illic ultra possit labe corrumpi. Dignum enim
 esse iudicavit, ut homo peccare qui noluit infirmus,
 non possit æternus. Sed ut labentibus in immensum
 sæculis sine metu gaudium, sine invidio præmium,
 sine hoste sit regnum.

S. FAUSTI RHEGIENSIS EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA

SIVE FAUSTI PROFESSIO FIDEI

CONTRA EOS QUI DUM PER SOLAM DEI VOLUNTATEM
 ALIOS DICUNT AD VITAM ATTRAHI, ALIOS IN MORTEM
 DEPRIMI, HINC FATUM CUM GENTILIBUS ASSERUNT,
 INDE LIBERUM ARBITRIUM CUM MANICHÆIS NEGANT.

Domino beatissimo ac reverendissimo Leontio
 papæ, Faustus.

Quod pro sollicitudine pastorali, beate papa Leonti,
 in contemnendo prædestinationis errore concilium
 summorum antistitum congregastis, universis Galli-
 arum Ecclesiis præstitistis. Quod vero ad ordinanda
 ea quæ collatione publica doctissime protulistis,
 operam infirmis humeris curamque mandastis, pa-
 rum, ut reor, tanto negotio, parum sanctæ existi-
 mationi vestræ consulistis, et me iudicio caritatis,
 vos periculo electionis onerastis. Quia ergo et vestram
 laborare personam sub imposito nobis fasce cognos-
 scitis, communem causam hoc loco agitis, si ei quem
 opinioni vestræ imparem cernitis, manum suffragii
 porrigatis, studium asserendæ gratiæ competenter
 et salubriter suscipit qui obedientiam famuli laboris
 adjungit, tanquam si patrono vel domino insepara-
 biliter pedisequus minister inhæreat. Quod si unum

C sine altero erit, aut inhonorus absque servo dominus
 apparebit, aut servus domini locum, conditionis
 immemor, occupabit. Recte ergo inter adjuvantem
 pariter et adnitentem ordo iste servabitur, ut hic
 teneat pleno jure dominatum, et ille tota reddat
 subiectione servitium. Augebitur autem dignitas
 imperantis, si ei semper præsto sit sedulitas obse-
 quenti. Societur ima summis, sicque socientur, ut
 subjiciantur utique, non æquentur. Sed sicut deesse
 non convenit gubernatori remigenem suum, sacerdoti
 ministrum suum, imperatori militem suum: ita
 oportet gratia alumnæ obedientiæ inseparabili ser-
 vitude connexa sit. Verum quia Pelagius nudum la-
 borem importunius exaltans, et humanam demens
 infirmitatem sine gratia sibi posse sufficere stulte
 credidit, impie prædicavit, elationis turrim in cælum
 conatur erigere, blasphemias ejus brevi sermone
 præstringere et confutare necessarium iudicavimus.
 Ne forte is qui donum laboris, id est, præceptum
 jubentis excludit, asserentibus nobis quod Dei miseri-
 cordia fide et operibus promerenda est, catholicam
 vocem ad Pelagii sensum, discretionis nescius, ap-
 plicaret, et omissa via regia in dexteram cadens, in
 sinistram declinare nos crederet, et dum de labore